

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za družbene vede

Matej Dornik

Mentor:izr. prof. dr. Mitja Žagar

**OMEJITVE MOŽNOSTI PRENOSA NIZOZEMSKIH IN BELGIJSKIH POLITIK NA
PODROČJU MEHKIH DROG, EVTANAZIJE, PROSTITUCIJE IN ZAKONSKIH
ZVEZ ISTOSPOLNIH PARTNERJEV V PRILAGOJENI OBLIKI NA SLOVENSKI
PRIMER**

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana, 2004

KAZALO	stran
I. UVOD V PROBLEMATIKO.....	2
I.a) Predstavitev problematik.....	2
I.b) Hipoteze	4
I.c) Uporabljena metodologija	6
I.d) Uporabljena terminologija.....	6
II. PRIMER NIZOZEMSKE.....	9
II.a) Mehke droge.....	10
II.b) Evtanazija.....	18
II.c) Prostitucija.....	21
II.d) Zakonske zveze istospolnih partnerjev.....	24
III. PRIMER BELGIJE.....	27
III.a) Mehke droge.....	29
III.b) Prostitucija	31
III.c) Evtanazija	37
III.d) Zakonske zveze istospolnih partnerjev.....	41
IV. MODELI, PRENEŠENI NA SLOVENSKI PRIMER.....	43
IV.a) Mehke droge.....	44
IV.b) Evtanazija.....	52
IV.c) Prostitucija.....	59
IV.d) Zakonske zveze istospolnih partnerjev.....	65
V. PREVERBA HIPOTEZ.....	71
V.a) EU faktor.....	71
V.b) Tradicionalistični faktor.....	76
V.c) Referendumski faktor.....	79
VI. SKLEP.....	82
VII. VIRI.....	86
VIII. PRILOGE.....	96

I. UVOD V PROBLEMATIKO

I.a) Predstavitev problematik

Dostikrat se iz ust najstnikov ali pripadnikov kakšne subkulture na Slovenskem sliši, da bi se morala Slovenija pri urejanju določenih družbenih vprašanj zgledovati po tistih severnih in zahodnih evropskih državah, v katerih se skuša obsežnejšemu stigmatiziranju in diskriminaciji posameznikov z ustrezno kaznovalno politiko vsaj izogibati, če že eliminacija le-teh ni mogoča. Dostikrat je v tem kontekstu omenjena ravno Nizozemska, v zadnjem času pa tudi Belgija.

Posebej pri nizozemskem modelu strpnosti (v Belgiji bi o tem težje govorili) gre za tako specifičen in inovativen »normativni univerzum«¹, da če pride do trka tega z modeli, ki jih zastopa večina ostalih držav (in so dosti bolj konzervativni), se mora eden od njiju nujno ukloniti, saj se zdi kompromis med dvema popolnoma nezdržljivima konceptoma skoraj popolnoma nemogoč (Van Ree v Koch, Scheffer, 1996:91). Tega se Slovenija še predobro zaveda, zato si pretirane liberalnosti na kakem izmed »tveganih področij« sploh ne upa privoščiti.

Poleg tega je slovenska mentaliteta bliže tistim, ki so lastne prebivalstvu manj razvitih držav kot pa zahodnim. Medtem ko slednje cenijo individualizem in ga tudi ščitijo, je pri prvih kolektivistični način delovanja še vedno večja vrlina. Zato se v taki družbi le redki upajo izpostavljati, saj se bojijo moralnega linča družbe, država pa na tako stanje sploh ne reagira. Zato se verjetnost daljšega opravljanja vidnejših javnih funkcij (ministrovanja) posameznikom, ki raznih »mejnih tem« sploh ne načenjajo, v takem okolju drastično poveča. In zato čaka pri nas predlog zakona o istospolnih partnerskih zvezah že vrsto časa zgolj na svoje »nadaljnje koalicijsko usklajevanje«, nadaljevanje projekta prostitucija je povsem negotovo, o evtanaziji nihče ne govori, z drogami pa je itak »hudič že sam po sebi«, kaj šele, da bi to področje hiteli urejevati.

Ko sem se o omenjenih vprašanjih posvetoval z uglednim belgijskim sociologom, dr. Chaumontom, me je najprej vprašal, ali se mi ne zdi, da je v tako pomembnem času za našo državo, kot je vstop v Evropsko Unijo, reševanje vprašanj evtanazije, prostitucije, mehkih drog in zakonskih zvez istospolnih partnerjev, rahlo nepomembno. Priznam, da me tak pogled kakega slovenskega politika sploh ne bi

¹ Skupek norm določenega sistema

presenetil, medtem ko menim, da z akademskega vidika nobena problematika javnega značaja ne sme biti dojeta kot toliko nepomembna, da ne bi bila vredna vsaj obsežnejših debat. To pa je ravno glavni razlog, zakaj sem se s tem sploh začel ukvarjati.

Med pisanjem te naloge se mi je večkrat porajal dvom, ali je sploh pametno zajeti vsa štiri področja, saj so konceptualno popolnoma različna in posledično tudi drugače rešljiva, vendar pa se mi zdi, da prav ta celoten sklop izraža tisto stanje duha, zaradi katerega nam lahko za zgled služita Nizozemska kot iniciatorka debat o etičnih vprašanjih in možnostih alternativnega obravnavanja le-teh (na domačem prizorišču in kot vzpodbuda drugim državam sveta) ter Belgija kot ena njenih najboljših učenk. Predvsem z vidika slednje je tako možno predvidevati, da bi bilo tako pot reševanja nekaterih družbenih problemov možno prilagoditi tudi za slovenski primer.

Tako se bom v delu osredotočil predvsem na tiste vidike politik do mehkih drog, evtanazije, prostitucije in zakonskih zvez istospolnih partnerjev, ki se mi zdijo v nizozemskem in belgijskem modelu na najboljši možen način rešene, iz tega poskušal napraviti sintezo teh dveh modelov in ugotavljati morebitne omejitve nezmožnosti uresničevanja politik, ki bi sledile zgledu teh dveh držav. Pri tem je že uvodoma treba povedati, da pri tej nalogi ne gre za ugotavljanje moralnih pomislekov na eni, in poudarjanja pozitivnih plati urejanja posameznih področij na drugi strani, temveč za nadgradnjo tega. Sam sem namreč prepričan, da neukvarjanje z določenimi področji, še posebej tistimi, na katerih se že stoletja teži k tabuizaciji, nikoli ne more biti boljša možnost. Prav tako sem mnenja, da je pot, ki sta jo na področjih evtanazije, prostitucije, mehkih drog in zakonskih zvez istospolnih partnerjev zavzeli Nizozemska in Belgija, ustrezna. Sam se bom potrudil ta dva modela nadgraditi v tolikšni meri, da bi vsebovala čim manj pomanjkljivosti, predvsem takih, na katere opozarja tudi strokovna javnost v obeh državah. Pri tem si ne domišljam, da bi taka sinteza utegnila postati vzorčni model za slovensko ureditev teh področij, saj se na večini izmed teh ni začela niti javna razprava.

S to nalogo se odnos slovenskega javnega mnenja do drog, prostitucije, evtanazije in homoseksualcev po vsej verjetnosti ne bo bistveno spremenil, lahko pa oblikovalce politik opozorim vsaj na morebitne dejavnike, ki vplivajo na to, da se o določenih vprašanjih raje ne govori ter skušal tako pokazati, da je njihova naloga, da opozorijo nosilce moči v tej državi, da so spremembe možne. Namesto populističnih argumentov (ki jih kasneje predstavljam v poglavju o slovenskih izkušnjah z

obravnanimi tematikami) bi se denimo že prilegla strokovna poučitev in predstavitev *pro et contra* argumentov.

I.b) Hipoteze

Hipoteze, ki sem si jih pri tej nalogi zastavil, so med sabo prepletene in lahko dajejo ugotovitve, katerih razlaga se lahko nanaša na vse tri (hipoteze) hkrati. S tega vidika je lahko raziskovanje enostavnejše in hkrati bolj zapleteno, saj so vsa štiri obravnavana področja tako različna, da jih včasih z enotno razlago le stežka stlačimo v en kalup. Pri dokazovanju teh hipotez sem si pomagal tudi z nekaterimi delovnimi vprašanji*, s pomočjo katerih sem skušal odgovore na posamezne hipoteze osvetliti čimbolj večplastno:

- **EU faktor:** večja je verjetnost, da se bo katero izmed omenjenih področij začelo urejevati (bodisi, da gre za dekriminizacijo v primeru evtanazije in mehkih drog, legalizacijo istospolnih skupnosti ali pa ugotavljanje, kateri izmed teh dveh konceptov je ustrežnejši, kot v primeru prostitucije), če zanj obstojijo kakršnekoli smernice ali druge regulative v okviru katere izmed institucij Evropske Unije, saj se zdi, da je EU na domačem političnem prizorišču postala kar končni cilj in ne le sredstvo naše razvojni poti;

*Ali politične stranke levega političnega profila (LDS, ZLSD, DESUS) obstoj smernic EU izrabljajo za to, da ostale, bolj skeptične stranke (kar se tiče urejanja teh področij) prepričajo v nujnost urejevanja obravnavanih tematik?

*Ali Slovenija še izrablja svojo pozicijo relativno obrobne elementa v mednarodnih odnosih, tako da se do spornejših tematik ne opredeli, če o njih ni soglasja med »velesilami« (v tem primeru večjimi evropskimi državami?)

*Ali Slovenija upošteva zgolj smernice EU, ki so zanjo bolj obvezujoče, kot pa napotke drugih meddržavnih organizacij?

- **tradicionalistični faktor:** čeravno se večina Slovencev ne opredeljuje za aktivno verne, pa njihov odnos do načina reševanja etičnih vprašanj² dokazuje

² V tej nalogi se pojem »reševanje etičnih vprašanj« nanaša na urejanje problematike evtanazije, prostitucije, drog in istospolnih skupnosti; kot tak je sposoben iz nizozemskega političnega besednjaka (nizozemsko: »ethische onderwerpen«, angleško: »ethical issues«), ki ponavadi v tem sklopu omenja

upoštevanje tradicionalnih katoliških nauk na teh področjih (odklonilen ali celo sovražen odnos do homoseksualnosti, drog, evtanazije in prostitucije), zato se v primeru začetka zakonskega urejevanja teh področij in ob uspešni javni kampanji Cerkve in njenih derivatov (prvenstveno političnih strank, ki so blizu pogledom Cerkve na ta vprašanja) utegne obrniti javno mnenje proti hitri uveljavitvi bolj liberalnih politik, to pa bi posledično zavrlo tudi prizadevanja vlade;

*V kolikšni meri se konzervativen odnos slovenskih državljanov do obravnavanih tem pokriva z odnosom Rimskokatoliške Cerkve (RKC) do teh vprašanj?
*Ali angažma RKC v javnih debatah o teh vprašanjih pomembno vpliva na javno mnenje?
*Ali se Slovenci sploh zavedajo, da njihov negativen odnos do tu obravnavanih etičnih vprašanj izhaja iz katoliške ideologije?

- referendumski faktor: zaradi poplave referendumov v zadnjem času, med drugim tudi na področju, ki je po svoji naravi blizu omenjenim področjem (pravica samskih žensk do oplojevanja z biomedicinsko pomočjo), bo vlada, tudi če se bo odločila zakonsko urediti ta področja, to skušala narediti na najmanj boleč oz. opazen način (npr. homoseksualne poroke brez možnosti posvojitvev otrok), samo zato, da se zgodba z referendumom ne bi ponovila.

*Zakaj vladne stranke navkljub majhni podpori javnosti vseeno hitijo urejati nekatera vprašanja, npr. registracijo istospolnih skupnosti?
*Zakaj se javna razprava o nekaterih vprašanjih, npr. dekriminizacija mehkih drog in evtanazije, ne odpre?

Bistven del te naloge pa je ugotavljanje, v kolikšni meri je enostaven prenos modelov politik iz ene države na drugo sploh možen (v tem primeru iz Nizozemske in Belgije na Slovenijo), glede na to da gre za dve različni okolji z dostikrat povsem drugačnimi zgodovinskimi izkušnjami. V mojem primeru me bolj zanima, kako obstoječe modele politik dopolniti v tolikšni meri, da bi vsebovali čim manj pomanjkljivosti, kot pa težiti k iskanju kompromisnih predlogov, ki obstoječe situacije sploh ne bi izboljšali.

I.c) Uporabljena metodologija

- Sekundarni viri: prvo hipotezo sem lahko preverjal s primerjavo obstoja oziroma številčnosti dokumentov EU na teh področjih (če se s tem sploh ukvarja katera izmed institucij EU in če da, v kolikšni meri- skratka, koliko smernic je bilo podanih) in tem, ali se je v Sloveniji na tem področju začela vsaj že javna debata; pri drugi hipotezi sem odnos Slovencev do teh zadev lahko preverjal s pomočjo raziskav Slovensko javno mnenje (SJM) in ostalih medijev, predvsem tiskanih časnikov.
- Anketni vprašalnik: poskušal sem dobiti čimveč podatkov odgovornih služb, če se ta področja že zakonsko urejajo, s kolikšno hitrostjo in kam naj bi bili usmerjeni (npr. pri Uradu za droge); prav tako sem pri strankah (SDS in LDS; ti dve po mojem mnenju kot protagonistki opozicije in vladajoče garniture v največji meri narekujeta tempo politične dejavnosti v Sloveniji, in to s povsem različnih pozicij do takorekoč večine vprašanj) in njihovih podmladkih pozanimal o njihovi podpori urejanju teh področjih, in do katere mere ta podpora še sega.
- Intervjuji in razgovori: pridobil sem mnenje več slovenskih (dr.Trontelj in dr.Uletova s Komisije za medicinsko etiko, g.Košir z Urada za droge Republike Slovenije in dr.Štuhec iz Rimskokatoliške Cerkve), belgijskih (sociologa dr.Chaumont in dr.Cantillonova) in nizozemskih (politolog dr. De Swaan) poznavalcev posameznih področij ter jih povprašal o razvoju politik do etičnih vprašanj v njihovih državah, bodisi zaradi njihovega strokovnega angažmaja na obravnavanih področjih ali pa akademskega ukvarjanja z njimi.

I.d) Uporabljena terminologija

Na tem mestu so razloženi zgolj osnovni pojmi, ki se pojavljajo v celotni nalogi in so nujno potrebni za razumevanje namena te naloge. Posamezni pojmi, ki se pojavljajo le v določenem kontekstu, so pojasnjeni na vsaki strani posebej. Pri naslednjih razlagah gre za pravne definicije, razložene z družboslovnega vidika:

- **Legalizacija:** je proces zakonske ureditve določenih dejavnosti, ki so bile prej ilegalne in prepovedane ali pa strogo regulirane; v primeru drog se to ponavadi nanaša na ponudbo (proizvodnjo, predelavo, uporabo v nemedicinske namene, itd.). Legalizacija bi povzročila, da bi bile (v primeru drog) te dejavnosti urejene z enakimi ali podobnimi predpisi, kot veljajo za alkohol in tobak. Tako lahko še vseeno ostanejo nekateri administrativni predpisi in ustrezne kazenske sankcije (denimo glede uporabe drog pri mladoletnikih ali med vožnjo). Zaradi neskladnosti s številnimi dokumenti Združenih narodov pa legalizacija drog še ni mogoča (Internet 48).
- **Dekriminalizacija:** za razliko od legalizacije dekriminalizacija iz registra kazenskih dejavnosti izbriše le določeno komponento (pri drogah bi denimo ob dekriminalizaciji uporabe drog to pomenilo, da bi vse ostale dejavnosti razen uporabe in posedovanja drog za osebno rabo še vedno ostale prepovedane; pri dekriminalizaciji ukvarjanja s prostitucijo to pomeni, da prostitutke oziroma prostitudi za vdajanje prostituciji ne morejo biti več kaznovani); tudi v primeru dekriminalizacije določenega področja lahko še vedno ostanejo v veljavi nekatere administrativne sankcije (npr. globa, opozorilo, odvzem voziškega dovoljenja) (Internet 48).
- **Mamila:** snovi, ki imajo omamni ali opojni učinek (npr. opij in njegovi derivati - morfin, heroin, kodein, metadon ...). Snovi, ki nimajo omamnih, ampak nasprotne učinke (poživitev, halucinacije ...) ne uvrščamo med mamila, temveč med psihotropne snovi. Čeprav zajema izraz »droge« večji spekter, ju v sodobnem besednjaku ponavadi enačimo (Internet 1).
- **Mehke droge:** v državah, kjer tak termin uporabljajo, z njim označujejo derivate konoplje (marihuano, hašiš, skunk), ki jih zaradi drugačnih učinkov zakonsko drugače obravnavajo kot ostale prepovedane droge (npr. kokain in heroin)
- **Indijska konoplja:** znana pod latinskim imenom Cannabis sativa L, je rastlina, ki izvira iz osrednje Azije in se jo poleg industrijskih in medicinskih namenov največkrat vzgaja predvsem zaradi uporabe v rekreativne namene³. Substanca, ki se v konoplji nahaja in ima psihoaktivne učinke, zaradi katerih se v te namene goji, je THC (tetrahidrokanabinol). Marihuana je osušeno in

³ Rekreativna uporaba drog je uporaba substanc, ki vplivajo na spremembo človekovega duševnega stanja, z namenom doseganja (ne)posrednega užitka in brez zdravniškega nadzora; nekatere od drog, ki se jih uporablja v rekreativne namene, povzročajo zasvojenost, druge pa so le škodljive zdravju (Vir: Internet 49).

zdrobljeno cvetje ter listje konoplje, ki vsebuje določeno količino te psihoaktivne snovi. Iz konoplje se prav tako proizvaja tudi hašiš in hašiševo oje, ki sta dosti bolj nevarni drogi, ker vsebujeta večjo koncentracijo THC. V Evropi in Severni Ameriki pa se je razvil nov način proizvodnje marihuane v zaprtih prostorih (skunk), učinek katere je dosti močnejši (Nizozemska je najbolj znana proizvajalka te verzije, imenovane »nederwiet«) (Internet 3).

- Prostitucija: je opravljanje spolnih odnosov za plačilo, prostitutke oziroma prostitutanci pa so osebe, ki se za plačilo spolno predajajo drugim osebam in jim je prostitucija poklicna ali postranska zaposlitev. Od 16. stoletja naprej so jo evropske oblasti začele omejevati in z raznimi odloki označile za kaznivo dejanje. Glavni vzroki za to so bili poleg epidemije sifilisa strah pred pogubo duše, strah pred brisanjem ločnic med spoloma, v njej so videli tudi nevarnost instituciji zakona. Do 19. stoletja je postala prostitucija v večini evropskih držav legalna registrirana obrt, prostitutke pa zdravniško nadzorovane. Na območju današnje Slovenije je bilo to področje najprej urejeno v Mariboru, in sicer v 80-ih letih 19. stoletja, po 2. svetovni vojni pa je v SFRJ postala kaznivo dejanje (Voglar *et al.*, ur., 1995: 380-381)
- Evtanazija: etimološko gledano pomeni sama beseda »dobra« ali »lahka« smrt, uporablja pa se v pomenu *usmrtitve iz usmiljenja*, ki jo ponavadi izvede zdravnik. Pri usmrtitvi razsodnega bolnika, ki je sam in neprisiljeno izrazil zahtevo po končanju življenja, govorimo o *prostovoljni* evtanaziji (v nasprotju z *neprostovoljno*, kjer bolnik take zahteve ni zmožen izraziti). Če gre za uboj posameznika proti njegovi volji, pa to imenujemo *prisilna evtanazija*. (Trontelj, v Polajnar-Pavčnik, Wedam-Lukić, ur., 1998:315). Danes se evtanazija ponavadi uradno definira kot »zdravniško dejanje končanja življenja pacienta na njegovo vztrajno, dobro premišljeno in prostovoljno prošnjo z namenom prekiniti z nevzdržnim trpljenjem« (prostovoljna aktivna evtanazija) ali »prenehanje z umetnim podaljševanjem nesmiselnega zdravljenja« (pasivna evtanazija) in »če zdravnik pacientu na njegovo prošnjo pomaga končati njegovo življenje« (pomoč pri samomoru) (Internet 2).

Tudi za nasprotnike evtanazije sta ponavadi sprejemljivi dve obliki predčasnega končanja življenja, in sicer *terapija z dvojnimi učinkom* (lajšanje bolečin s čedalje večjimi odmerki zdravil proti bolečinam, s čimer se pacientu tudi lahko skrajša trpljenje) in *bolnikova vnaprejšja zahteva, da se mu ne*

podaljšuje življenja. (Trontelj, v Polajnar-Pavčnik, Wedam-Lukić, ur.,1998: 316).

Za zagovornike evtanazije je najpogostejši argument možnost skrajševanja trpljenja, česar pacientu tudi najnovejša medicina dostikrat ne more zagotoviti. Nasprotniki evtanazije pa se največkrat nanašajo na strah pred spremembo vrednot v odnosu do življenja in smrti, možnosti zlorab in pritiskov na ostarele in bolne, da bi sami zahtevali svojo usmritev. (Trontelj, v Polajnar-Pavčnik, Wedam-Lukić, ur.,1998: 317-318).

II. PRIMER NIZOZEMSKÉ

Slika Nizozemske nikakor ni tako idealna, kot so prepričani najstniki po vsem svetu, ki nizozemsko permisivnost dostikrat vidijo malodane kot najbližji približek raju na Zemlji. Vsekakor pa je nizozemska družba spričo zgodovinskega poteka uspela razviti take vzorce medsebojne strpnosti delov prebivalstva, da jih kot vzorčni primer pri urejevanju področij evtanazije, prostitucije, mehkih drog in porok istospolnih partnerjev posnemajo prenekateré države, predvsem evropske. Taka neintervencionistična politika (v smislu izogibanja obsežnemu reguliranju življenjskih vzorcev svojih državljanov) je med drugim posledica nenavadne strukture političnega življenja na Nizozemskem, ki jo je zaznamovalo takoimenovano *stebrenje* (Van der Horst, 2001:38). Pripadnost protestantskemu, katoliškemu in socialističnemu stebri so narekovali smernice političnega, socialnega in osebnega življenja v državi, medtem ko četrti steber, liberalni, sicer ni bil tako dobro organiziran, vendar pa je imel v rokah vse niti državnškega in gospodarskega sektorja v državi. In če je hotel to dominantno pozicijo ohraniti, je moral posameznim skupinam nalagati čim manj skupnih obveznosti in jim puščati čim več suverenosti (De Kort, 1995:53).

Prav tako pa so pripadniki posameznega stebra, če so hoteli normalno bivati drug ob drugem, morali ravnati s pripadniki drugega »klana« (stebra) v rokavicah, taka oblika prisiljene strpnosti pa je sčasoma narodu postala lastna in še danes bolj ali manj deluje, čeravno se v zadnjih desetletjih pojavljajo čedalje pogostejši odkloni od tega pravila: velik volilni uspeh kasneje umorjenega nacionalističnega populista, Pima Fortuyna, strožja zakonodaja na področju emigracij (Internet 50) in negativna

nastrojenost nizozemskega prebivalstva do precej liberalne ureditve področja drog in obravnavanja odvisnikov (Kurzer, 2001:115).

Omenjeni način političnega predstavnštva je bil uveljavljen od l. 1917, ko so na Nizozemskem potekale prve volitve po neposrednem proporcionalnem sistemu, pa do l.1967. Vse do takrat sta imeli večino protestantski in katoliški derivat teh dveh stebrov, takrat pa so se v politično areno naenkrat prerinile tudi druge stranke brez kakršnegakoli »stebrskega« ozadja in popolnoma spremenile javni obraz Nizozemske. Državne institucije so se odločile, da ne bodo več določale življenjskega stila posameznikov na osnovi stebra, katerega del so bili, ampak so si morali življenjsko orientacijo državljani poiskati sami. Prav tako se stara ideologija obeh konfesionalnih političnih stebrov, po kateri mora država ohranjati kolikor toliko »naravno stanje« v družbi in temu primerno čimbolj omejevati intervencijo v civilno sfero, ni skladala z novo, ki ni imela stebrskega ozadja (De Kort, 1995:53). Še danes, na področju drog denimo, niso tako zelo drugačni, kot bi jih drugi radi prikazali, vendar pa se sami pač ne gredo ameriškega tipa prakse (»lova na čarovnice«) na tem področju (Leuw, Marshall, ur., 1994).

Danes Nizozemcem pri dokazovanju ustreznosti njihovega ravnanja glede politik o nekaterih spornih temah prav pride njihov pregovorni ponos (ali občutek superiornosti, kot se ga dostikrat pripisuje pripadnikom zahodnoevropskih narodov?) ter njihova večna težnja po čimvečjem zaslužku na kateremkoli področju, vendar pa postane ravno s tega vidika njihova naprednost še bolj prepričljiva, saj so take preddispozicije načeloma lastne večini zahodnih nacij, pa te poti vseeno niso ubrale. Tako jih lahko še vedno popolnoma upravičeno dojemamo kot sinonim in zgled liberalnega urejanja politik do etičnih vprašanj. Nenazadnje tudi zato, ker so tudi po primerjalnih javnomnenjskih študijah skupaj z Danci, kar se tiče tu obravnavanih vprašanj, najbolj permisiven narod v Evropi (Harding, Phillips, Fogarty, 1986:9-18).

II.a) Mehke droge

Nizozemska verzija boja proti prepovedanim drogam je »poznana« širom po svetu, še posebej med evropskimi mladostniki, ki z nasmehom na ustih vsaj v enem izmed študijskih poletij radi odrinejo proti Amsterdamu, misleč, da jih tam čaka oaza legaliziranega. Temu pravno gledano ni ravno tako, res pa je, da je tamkajšnja praksa kar precejšnji približek temu. Nizozemske vlade namreč že desetletja na

mednarodnem prizorišču zagovarjajo tezo, da se problematike drog ne sme pomesti pod prag, hkrati pa ne naivno verjeti, da obstaja kakršenkoli ukrep, ki bi droge izkoreninil. Država kot institucija ima potemtakem zgolj funkcijo predhodenga obveščanja o nevarnostih drog ter zmanjševanja škode, ki ob uporabi nedovoljenih drog nastane (npr. organiziran kriminal, vzdrževanje javnega reda). S tem pa se v večini drugih držav, v katerih je na tem področju prisotno več avtoritativnosti in represivnosti, ne strinjajo. Nenazadnje pa Nizozemcem preostane še razlaga, da je njihova politika skladna z določbami konvencij OZN o drogah, in ki bi jih naj po Schengenski konvenciji spoštovale vse države EU: Konvencijo ZN o narkotskih drogah (1961), Dunajsko konvencijo o psihotropnih substancah (1971) in Dunajsko pogodbo o narkotikih in psihotropnih substancah ter ostalimi bi- in multilateralnimi sporazumi, ki so jih podpisali (Dokumenti 3).

Mogoče je nizozemski model malce težje razumeti ravno zato, ker je tako zelo nizozemski. V njihovem jeziku obstaja beseda »gedoogd«, za katero sami Nizozemci sicer trdijo, da je neprevedljiva, se pa temu še najbolj približa prevod »tolerirano«. To pomeni, da država zaradi vpetosti v mednarodne sporazume nekega področja ne more urediti povsem po svoje, čeravno je prepričana, da je njena taktika boljša. Zato določeno področje umakne iz liste prioritet in se posveti drugim nalogam, ki se ji zdijo bistvenejše. Tako marihuana nikdar ni bila legalizirana, ampak njene uporabnike zgolj tolerirajo, če v svojem okolju le niso posebej moteč faktor, isto pa je obveljalo za uporabnike trdih drog, saj jih niso želeli s kriminalizacijo njihovega početja še dodatno marginalizirati (Boekhout van Solinge, 1999:514)

Nizozemska država se je tudi vedno trudila zavzeti čimbolj neintervencionističen položaj v odnosu do rabe opojnih substanc, saj je brez posebnih teženj po obsežnem poseganju v javno moralo in reguliranje zasebnega vedenja tudi lažje zaslužila. S tem, ko je posamezniku priznala določeno stopnjo individualne avtonomije na področju osebne morale, je namreč pomagala zgraditi nizozemsko kolektivno zavest, ki nekatere oblike zasebnega vedenja, če le niso preveč moteče, bolj tolerira kot v drugih državah (De Kort, 1995:53). Resnici na ljubo pa je treba priznati, da je pri vsej zadevi pomembna tudi vloga Nizozemske pri trgovanju z opijem in kokainom v času kolonialne trgovine. Monopol nad trgovino z opijem je imela nizozemska državna družba United Dutch East India Company že v 17. stoletju, ko pa je bila okoli l. 1790 razpuščena, se je s tem začela ukvarjati država, ki je tako med letoma 1893 in 1913 s tem pridobila že 15% vseh dohodkov, ki jih je zaslužila v svojih kolonijah. ZDA so

tako začele pritiskati na Nizozemsko, naj oblikuje novo zakonodajo na področju kontrole proizvodnje, prodaje, predelave, transporta in trgovine s kokainom, opijem in njunimi derivati, posledica česar je še danes veljaven »Opium Act« iz 1919 (Friman, 1996:18-34). Očitno pa so »lahkotnejši« odnos do drog Nizozemci vseeno ohranili.

T.i. »Harm Reduction Policy« (politika zmanjševanja škode in ne vojna proti drogami) na Nizozemskem zasluži kratek opis, saj se sodeč po protagonistih le-te in poteku dogodkov zdi skoraj neprenosljiva na slovenski primer. Do prvih sprememb v načinu razmišljanja je prišlo namreč iz policijskih vrst, ko so ob koncu 60-ih let prejšnjega stoletja najvišji policijski predstavniki pozivali državo, naj legalizira konopljo, da se bo policija lahko posvetila preganjanju pravega trgovanja z drogami (Jones, 1995:40-70). Leta 1968 je tako nizozemska krščansko-liberalna vlada naročila raziskave na tem področju in jih dobila leta 1972 v Baanovem poročilu, katerega zaključek je bil temeljnega pomena za nadaljnji razvoj politik na tem področju. Vladi je namreč predlagal, naj bosta regulacija in preganjanje sorazmerna s stopnjo tveganja, ki jo posamezen tip droge predstavlja posamezniku, zato naj se opravi razlikovanje med trdimi in mehкими drogami, pač glede na sprejemljivost tveganja, ki jo te prinašajo s sabo. Prav tako so v istem času razne medicinske raziskave pokazale, da domnevni škodljivi psihološki učinki konoplje niso tako veliki, kot se je predvidevalo, niti niso mogle potrditi veljavnosti t.i. »stepping stone« teorije, po kateri naj bi uporabniki mehkih drog v večji meri težili k prehajanju na trde droge (Scheerer, 1978:595-97). Tako je bila konoplja leta 1976 dekriminalizirana, vendar je bila hkrati določena tudi dovoljena količina za osebno rabo. Vendar pa je kasneje teorijo vseeno začela narekovati praksa, saj so se mladinski klubi, ki so jih sponzorirala nizozemska mesta in so bila središča preprodajanja drog, odločili, da bodo uvedli »hišne preprodajalce«, da bi tako onemogočili dostop mladim do kriminalnih preprodajalcev. Ker je šlo za prodajanje marihuane večjemu številu ljudi, so tako ti morali imeti pri sebi več kot 30g marihuane, zato so nizozemska mesta naslovila na Državno tožilstvo zahtevek po pravni razjasnitvi situacije, ali nameravajo te preprodajalce preganjati ali ne. Le-to je odgovorilo, da glede na to, da je namen klubov isti kot državni interes (onemogočiti mladim stik s preprodajalci in trdimi drogami), pregona ne bodo izvajali. Leta 1980 pa je Ministrstvo za pravosodje tudi formalno potrdilo to politiko z novimi smernicami, v katerih je bilo zapisano, da bo policija preganjala le provokativne preprodajalce, ki bodo svojo dejavnost tudi javno

oglaševali ('t Hart v Van Dijk, 1986:77-78). To je bil začetek *coffeeshopov*, za katere je bilo leta 1987 zaradi kaosa na trgu določeno, da ne smejo prodajati paketov po več kot 30g mehkih drog in se oglaševati (Derks, Hockstra, Kaplan v Klingemann, Hunt:86-87).

Največ pritiska Nizozemska vseskozi doživlja s strani Francije, čeprav je bilo le 1,5% marihuane, ki je bila pri uvozu odkrita, dokazano iz Nizozemske, leta 1997 pa je bila zaradi nenehnih kritik dovoljena količina mehkih drog za osebno rabo spuščena s 30g še na 5g (Collins, 1999a:83), od leta 1999 pa je tudi zakonsko določena do 4-letna zaporna kazen za zasebno gojenje indijske konoplje.

Uporaba ne, proizvodnja, posedovanje, prodaja, uvoz ali izvoz kakršnihkoli drog pa so na Nizozemskem ravno tako nelegalne kot drugod po svetu. Glavni razliki, ki to državo delata drugačno od drugih, sta pojma *dekriminalizacije* in *ločevanja med mehкими in trdimi drogami*. To razliko načeloma upoštevajo tudi druge države, vendar ne uradno.

Razlika med mehкими in trdimi drogami je začrtana glede na zdravstvena tveganja, ki jih različne verzije drog s sabo prinašajo. V okvir prvih tako sodijo vsi derivati konoplje (marihuana in hašiš), v okvir drugih pa vse ostale droge (denimo heroin, kokain, sintetične droge). Kar se tiče uporabe drog, te meje ni, saj v nobenem primeru ne gre za prekršek, vendar le v primeru, ko je količina najdene droge pri posamezniku namenjena osebni rabi. Legalizirana uporaba drog bi naj posamezniku olajšala odločitev na zdravljenje, saj mu ne grozi, da bo preganjan ali stigmatiziran. V preventivni del tega programa sodi tudi redno obveščanje o nevarnostih drog v okviru izobraževalnega sistema, zanimivo pa je, da v ta program sodijo tudi nikotin in alkohol (mimogrede, alkohol se tudi ne sme prodajati v *coffeeshopih*) (Q&A Drugs, 2002:4)

Po podatkih nizozemske vlade tudi ni nikakršnih znanstveno potrjenih podatkov, da takšna politika ne deluje, denimo »stepping stone« teorija (ta pravi, da je verjetnost, da bodo uporabniki mehkih drog prešli tudi na trde droge, večja kot pri tistih, ki mehkih drog ne uživajo), prav tako pa je v primerjavi z drugimi zahodnimi državami na Nizozemskem delež uporabnikov drog dosti manjši. Do 90-ih let prejšnjega stoletja so bili zaradi tega do take politike precej tolerantni tudi sami državljani, kasneje pa je ta podpora upadla (Drugbeleid, 1997).

Posedovanje drog je tako prekršek, vendar ne večji, če gre za manj kot 0,5 grama trdih drog oziroma manj kot 30 gramov mehkih drog; pri prodaji drog pa gre vedno za

nelegalno dejavnost, razen ko gre za prodajo manj kot 5 gramov mehkih drog v *coffeeshopih*, katerih dejavnost je vseskozi stalno nadzorovana s strani inšpektorjev.

Gojenje konoplje je na Nizozemskem dovoljeno samo zunaj, in še to kvečjemu za industrijske namene. Zunanje gojenje konoplje je na Nizozemskem zaradi podnebnih značilnosti namreč zelo oteženo, zato gre pri tem ukrepu prvenstveno za poskus izkoreninjenja notranje proizvodnje s THC-jem zelo obogatene *nederwieta*, kar je bilo nadgrajeno še z dvigom kazni za to področje, in sicer štiriletno zaporno kaznijo ter 45.000 evri (Q&A Drugs, 2002:15).

Prav tako država pomaga tistim, ki so pod vplivom drog storili kakršenkoli zločin in bili zanj obtoženi. Sicer pri tem droge ne predstavljajo olajševalne okoliščine, vendar pa se v primeru izrečene kazni obsojenci lahko odločijo za zdravljenje od odvisnosti, vendar mora biti napredek pri zdravljenju viden (npr. pri pregledu urina). Zdravljenje v posebnih klinikah, kjer posameznike oskrbijo z medicinsko pomočjo, poklicnim usposabljanjem, vsestranskim svetovanjem in pripravo na ponovno samostojno življenje, je zgolj prostovoljna alternativa zaporni kazni (Q&A Drugs, 2002:16).

Eden največjih problemov, ki ga Nizozemski na mednarodnem prizorišču taka politika povzroča, je »drug tourism« (obiskovanje Nizozemske zaradi *coffeeshopov*). Ravno to je rdeča nit drugih držav v nenehnih napadih do njihove politike do drog, saj jim očitajo, da s tem dosežejo negativni učinek, ki se preliva v druge države, predvsem sosednje. Državljeni le-teh namreč dostikrat obiščejo Nizozemsko ravno z razlogom nakupa drog (červno predvsem mehkih), ki bi jih naj nato izvozili v svojo državo, saj so na Nizozemskem zaradi večje ponudbe tudi cenovno bolj dostopne. Glede tega pa v drugih državah razen nadzora mej in političnega pritiska na Nizozemsko ne morejo storiti nič. Zato so na Nizozemskem to politiko poostrili tako, da so:

- na mejah uvedli t.i. A-Teame, sestavljene iz pripadnikov policije, ki tam skrbijo za to, da tujci drog ne izvažajo v druge države,
- tujce, ki so na Nizozemskem prebivali ilegalno in se kakorkoli ukvarjali z drogami, izgnali v njihove matične države, kjer jim potem lahko sodijo za zločine, ki so jih storili na Nizozemskem,
- zmanjšali dovoljeno količino mehkih drog, ki se jo lahko prodaja v *coffeeshopih* s 30 gramov na 5 gramov (Q&A Drugs, 2002:17).

Ena najbolj zanimivih značilnosti tega modela pa je njegova »lokalna« narava, saj so za implementacijo politik na področju drog v prvi vrsti odgovorne lokalne oblasti, in

sicer župan, javni tožilec in lokalna policija. Ti sicer morajo spoštovati smernice zakona na tem področju, vendar pa glavnino izvedbe v praksi lahko določijo sami. Take odločitve se med drugim nanašajo na možnost odprtja *coffeeshopa* v določenem okraju oziroma njihovo število; količino drog, ki jih tak *coffeeshop* lahko ob posameznem pregledu skladišči ali pa odprtje zavetišč za uporabnike drog, ki so hkrati tudi brezdomci, da se jim zagotovi varen prostor za uporabo drog, čeravno jim le-teh ne servira.

Na državni ravni pa je urejeno tudi delovanje *coffeeshopov*: ti lahko prodajajo samo mehke droge, njihovi odjemalci so lahko samo polnoletne osebe, vsak posameznik pa lahko kupi samo 5 gramov naenkrat; prav tako se *coffeeshopi* ne smejo oglaševati in biti v svoji okolici moteči za stanovalce; v primeru posedovanja drog pa je za njih dovoljena količina 500 gramov.

Njihov posebni status država utemeljuje s potrebo po mediju v trgovini z drogami, ki mladostnike, željne preizkušanja mehkih drog ne napelje na stik s kriminalom, kar bi bilo drugače dosti težje izvedljivo. To sicer ni v skladu z Opium Actom, vendar pa mehke droge ne predstavljajo resne grožnje zdravju in so zato manjšega pomena pri izvedbi politik s tega področja (Q&A Drugs, 2002:22). Na drugi strani pa je določilo tega zakona, da se kaznuje vsakršno trgovino z drogami, načeloma še vedno v veljavi. Tako *coffeeshopi* lahko prodajajo in skladiščijo določeno količino drog, ne morejo pa je legalno pridobivati. To je sicer res najbolj hinavska in nelogična alineja njihove politike do mehkih drog (t.i. »backdoor policy«), vendar pa sami zagovarjajo tezo, da je trgovanje z drogami tako prepleteno s kriminalno dejavnostjo, da je tako ukrepanje potrebno.

V zadnjih letih število *coffeeshopov* tudi stalno upada, saj je to področje vsako leto bolj regulirano, lokalni trojčki (župan, javni tožilec in šef lokalne policije) pa lahko vsak *coffeeshop* zaprejo spričo smernic, ki jih posamezna lokalna skupnost na tem področju ima. Še posebej radi to počnejo v določenih soseskah, kjer so *coffeeshopi* najbolj moteči za okolico, in pa obmejnih krajih, kjer je največ pritožb z obeh strani meje. Spričo tega je zanimiv podatek, da ima Nizozemska *coffeeshope* samo v 19% svojih občin (od 538-ih), in da je bil samo od leta 1997 do 2000 padec števila le-teh 31% (Q&A Drugs, 2002:24).

Po prepričanju nizozemskih oblasti ravno negativen odnos do uživalcev drog le-te potiska v naročje kriminala in »stepping stone« teoriji omogoča njeno uveljavitev. Zato se pri uporabnikih mehkih drog osredotočajo predvsem na izobraževanje o tej

problematiki in jih tako skušajo odvrniti od trdih drog, medtem ko so za uživalce trdih drog predvideni programi odvajanja od drog, iglometri za preprečevanje prenosa okužb s hiv-om in hepatitisom (Q&A Drugs, 2002:27-28). Prav tako se tolerira gojenje do petih sadik konoplje, saj se domneva, da je taka količina le-teh še namenjena zgolj osebni rabi (Internet 39).

Za izvajanje politike do drog na Nizozemskem usklajeno skrbijo tri ministrstva, in sicer Ministrstvo za pravosodje (preiskave in pregoni v primeru trgovanja z drogami), Ministrstvo za zdravje, blaginjo in šport (preventiva, skrb in celotna koordinacija) ter Ministrstvo za notranje zadeve in odnose v državi (nadzorovanje delovanja lokalnih oblasti na tem področju).

Na Nizozemskem tudi poudarjajo mednarodno plat njihove politike do drog, ki kljub svojim odstopanjem od norm mednarodne skupnosti na tem področju, temelji prvenstveno na večplastnem sodelovanju z drugimi državami in izmenjavanju izkušenj ter podatkov. Institucionalno gledano bi Nizozemsko tako le stežka označili za »enfant terrible« ali celo »narco-état« (De Swaan, 2002:7), saj je aktivno prisotna v številnih mednarodnih programih:

- *Komisija ZN za narkotične droge (KND) in Mednarodni program ZN za nadzor nad drogami (MPND)*⁴.
- *Skupina Pompidou Sveta Evrope*⁵: članica delovnih skupin za javno zdravje in sodstvo.
- *EU*: članica Horizontalne delovne skupine o drogah, Odbora o prekursorjih (kemičnih substancah, namenjenih izdelavi sintetičnih drog), Delovne skupine o trgovanju s prepovedanimi drogami in Programa za skupno ukrepanje pri preventivi pred odvisnostjo od drog.
 - *Europol*⁶: agencija ima sedež v Haagu.
 - *Dublinska skupina*: neformalni forum držav EU-ja, ZDA, Kanade, Japonske, Avstralije in Norveške, z nalogo koordiniranja mednarodnih politik na področju drog.
 - *Države Beneluksa*: redni posveti na temo javnega zdravja in sodstva.

⁴ KND je osrednje telo OZN, ki skrbi za razvoj mednarodnega sistema nadzora nad drogami (Vir: Internet 53), MPND pa pri razvoju tega sistema sodeluje tudi z nevladnimi organizacijami in zasebnim sektorjem (Vir: Internet 54).

⁵ Skupina 34 evropskih držav, ki se (v sodelovanju z drugimi državami) na multidisciplinarnem nivoju ukvarja z bojem proti zlorabam drog in trgovanju z njimi (Vir: Internet 51).

⁶ Specializiran organ EU, ki skrbi za sodelovanje med državami članicami EU na področju preprečevanja in boja proti organiziranemu kriminalu (Vir: Internet 52).

➤ *Atašeji z ministrstev za zdravje in pravosodje*: na veleposlaništvih v Parizu in Washingtonu (Q&A Drugs, 2002:34).

Poleg tega ima več kot deset držav na svojih veleposlaništvih na Nizozemskem policijske uradnike, s sosednjimi državami sodeluje na področju nadzora turizma drog, medtem ko ima s Francijo, ki sicer pod Chiracom na Nizozemsko vseskozi izvaja največji zunanji pritisk (Lemmens, Garretsen, 1998: 158) celo program izmenjave sodnikov. Država pomaga v tujini predvsem s finančno podporo projektom, ki so namenjeni okrepitvi sodelovanja med agencijami v sosednjih državah in izmenjavi podatkov.

V posmeh drugim državam, ki nestrpno zavračajo kakršnekoli pozitivne aspekte nizozemskega pogleda na to problematiko, Nizozemci radi postrežejo s statističnimi podatki, ki govorijo njim v prid in dejstvom, da po njihovi poti zadnja leta stopajo tudi druge evropske države (Belgija z delno dekriminizacijo mehkih drog, Portugalska z dekriminizacijo vseh drog, Švica s svojim zakonom o proizvodnji konoplje in Luksemburg z razlikovanjem med drogami z nizko stopnjo tveganja, tj. proizvodi iz konoplje, in trdimi drogami). Sami podatki, s katerimi se lahko Nizozemci pohvalijo, pa so naslednji:

- a) da »stepping stone« teorija tudi v praksi ne deluje: na Nizozemskem je 1,7 zasvojencev s trdimi drogami na 1000 prebivalcev, medtem ko je takih v Franciji 2,6 in v ZDA kar 12,2 na 1000 prebivalcev,
- b) da se dodatno stigmatiziranje in marginaliziranje zasvojencev z drogami ne obnese, in da je projekt nizozemskega »zmanjševanja škode« pravilen: leta 1993 je bila na Nizozemskem registrirana 1 smrt na 1000 odvisnikov, v Franciji 3 in v ZDA 10 (Abraham, 1999: 565-86).

Vseeno pa je v tem okviru potrebno omeniti, da kljub temu, da so Nizozemci skupaj s Španci še vedno v evropskem vrhu glede odobravanja uporabnikov marihuane, pa je delež takega prebivalstva dosti nižji kot v primeru spolne permisivnosti, npr. homoseksualnosti, prostitucije ali evtanazije (Kurzer, 2001:116) kar kaže na to, da uporabo nekaterih prepovedanih drog Nizozemci vseeno niso nikdar vzeli pod okrilje pravic posameznika, ki jih je treba ohraniti nedotaknjene. Tako je lokalno prebivalstvo dostikrat še večji kritik liberalne politike do drog kot sosednje države (Collins, 1999b:136-139). Nizozemska je namreč v začetku 80-ih let poskušala po zgledu coffeeshopov uvesti celo t.i. »heroin cafe«-je, vendar se zaradi

nasprotovanja lokalnega prebivalstva projekt ni obnesel (Boekhout van Solinge, 1996:12-14).

II.b) Evtanazija

Glede evtanazije so na Nizozemskem potekale javne razprave zadnjih trideset let, šele ob prelomu tisočletja pa so kot plod le-teh dognanja, utemeljena na strokovnih opazovanjih in družbeno-političnem konsenzu, tudi uzakonili. S tem je država želela pokazati predvsem to, da se zaveda problematike evtanazije, ki itak obstaja, zato jo je bolje ustrezno regulirati, saj kot tabu tema ne koristi nikomur. Kot zdravniška praksa je na Nizozemskem poznana namreč že več kot dve desetletji. Kljub kaznivosti takega početja ni bila preganjana, temveč kvečjemu regulirana. Tako so bili na začetku 90-ih let za približno 400 pomoči pri samomoru in okoli 2300 predčasnih prekinitev življenja preganjani 3 do 4 zdravniki, nobeden od njih pa obsojen (Trontelj v Polajnar-Pavčnik, Wedam-Lukić, ur., 1998:315).

Tako je evtanazija, ki je po zakonu definirana kot »končanje življenja na prošnjo in pomoč pri samomoru«, še vedno ostala kazenski prekršek, vendar pa je sedaj iz kazenskega zakonika črtana alineja, ki je prej za zdravnike, ki so bili pri tem udeleženi, predvidevala kazen. Seveda zgolj ob predpostavki, da le-ti celoten postopek izvedejo v skaldu z zakonskimi določili. To pa pomeni, da mora biti o celotnem poteku izvedbe evtanazije obveščena državna nadzorna komisija, katere člane določita ministra za pravosodje ter za zdravstvo, blaginjo in šport, ta pa je zavezana v primeru ugotovljenih kršitev zakona o tem obvestiti državno tožilstvo in zdravstveni inšpektorat.

Zdravnik mora biti osebno prepričan, da pacientova želja ni posledica prisile in je dobro premišljena; da je njegovo zdravstveno stanje brez možnosti za izboljšanje in je nevzdržno (to je subjektivna kategorija, ki se jo ugotavlja za vsak primer posamezno); pacienta mora informirati o njegovem stanju in morebitnih prognozah; se o celotni zadevi pogovoriti s pacientom in priti od skupnega zaključka, da je evtanazija ustrezno sredstvo v določenem primeru; izbrati drugega neodvisnega zdravnika, ki se s prošnjo tega pacienta ni prej ukvarjal in lahko pisno potrdi, da so bili vsi zakonski zahtevki glede evtanazije izpolnjeni; ter nudi pacientu v času postopka vso potrebno zdravstveno nego. Celoten zahtev po evtanaziji lahko

obravnava le osebni zdravnik tega pacienta, ki pozna njegov potek bolezni (Q&A Euthanasia, 2001:6).

Zanimivo pri nizozemski zgodbi o evtanaziji je to, da je (tako kot pri zgodovini politike do mehkih drog) tudi tu pomembno vlogo igrala nizozemska zavest o pomembnosti regionalizma. Tako so pred vsedržavno ureditvijo tega področja, že od 1. novembra 1998 obstajali regionalni nadzorni odbori, ki so imeli funkcijo pregleda skladnosti postopkovnih predpisov glede evtanazije, ki so zdaj navedeni v Zakonu o končanju življenja na prošnjo in pomoči pri samomoru. Prav tako je zgovoren podatek, da je dve tretjini prošenj za evtanazijo zavrženih bodisi zaradi nepopolnih prošenj ali smrti pacientov, preden je postopek ugotavljanja ustreznosti prošenj dokončan. Menda pa kažejo izkušnje, da so pacienti dostikrat najbolj potolaženi že, če vedo, da bi jim njihov zdravnik ob morebitni prošnji za evtanazijo to bil tudi pripravljen izvesti. To po nizozemskem zakonu za zdravnike in medicinske sestre namreč ni obveza, ampak osebna odločitev. Hkrati to nakazuje, da možnost izvedbe evtanazije nikakor ni absolutnega značaja, ampak pomeni zgolj nadgradnjo obstoječega sistema celotne oskrbe ostarelih in obolelih z nego na domu, domovi za ostarele in ostalimi programi (Q&A Euthanasia, 2001:7-8).

Sam potek postopka se začne s prošnjo bolnika osebnemu zdravniku, ta mora za mnenje zaprositi drugega medicinskega strokovnjaka, ki se mora prepričati o istem kot osebni zdravnik (neodvisno od njega), da lahko izda pozitivno mnenje o izvedbi evtanazije. Po smrti pacienta s takim postopkom mora osebni zdravnik o nenaravni smrti obvestiti patološkega izvedenca, ki o tem napiše poročilo in ga pošlje javnemu tožilstvu, ki v primeru ustreznosti postopka odobri pokop pacienta. Nato pa še vsa tri prejeta poročila (od osebnega in posvetovanega zdravnika ter patologa) pregleda Regionalna pregledna komisija (sestavljena iz lihega števila pravnih strokovnjakov, izvedencev glede etičnih zadev in zdravnikov; postavljena je s strani ministrstev za pravosodje ter zdravje, blaginjo in šport; odločajo pa z navadno večino glasov) ter zaključi postopek, razen seveda, če ta ni bil speljan v skladu z zakonom. V tem primeru je celotna zadeva predana javnemu tožilstvu in zdravstvenemu inšpektoratu (Q&A Euthanasia, 2001:10-12).

Načeloma morajo pacienti najprej podati ustno prošnjo za izvedbo evtanazije, zgolj pisno pa osebni zdravnik lahko upošteva le, ko se osebno prepriča, da je pacient nezmožen verbalnega izražanja želje po evtanaziji, in da je tako odločitev sprejel sam. Posebna kategorija pa so pacienti, ki boleajo za psihičnimi boleznimi. V

tem primeru se zna zgoditi, da niso opravilno toliko sposobni, da bi se lahko domnevalo, da so sami prišli do zaključka, da je evtanazija ustrezno sredstvo za zdravljenje njihovega bolezenskega stanja. Zato se v takem primeru v obzir pri posvetovanju vzameta dva dodatna zdravnika, pri čemer mora biti vsaj eden od njiju psihiater (ta pa se mora osebno pogovoriti s pacientom). Prav tako je po zakonu obvezno individualno obravnavati prošnje pacientov, ki boleajo za demenco (denimo Alzheimerjeva bolezen), katere značilna posledica je pozabljenost. Če tako bolezensko stanje za pacienta postane nevzdržno in s tem soglašata tudi zdravniška stroka, potem je postopek evtanazije v takem primeru upravičen (Q&A Euthanasia, 2001:13-16).

Tujci do evtanazije niso upravičeni, saj zakon zahteva dolgotrajen odnos med pacientom in zdravnikom, saj lahko ta le tako odloči, ali je pacientova prošnja ustrezna, poznavajoč njegovo zdravstveno stanje. Ena od bolj zanimivih značilnosti zakona (in za tuje opazovalce najteže predstavljenih) pa je, da so do evtanazije upravičeni tudi mladoletniki: za dvanajst- do petnajstletnike je pri tem potrebno dovoljenje staršev, medtem ko je za šestnajst- in sedemnajstletnike potrebna zgolj soudeležba staršev na posvetovanjih pred končno odločitvijo za izvedbo evtanazije. Tako kot pri polnoletnih osebah je tudi za mladoletne značilno, da se v več kot 90% za evtanazijo odločajo v primeru neozdravljive različice raka (Q&A Euthanasia, 2001:19).

Nizozemski pravniki so tudi mnenja, da s takšno ureditvijo področja evtanazije država ne zanemarija ali celo krši kakršnihkoli elementov mednarodnih sporazumov, ki jih je Nizozemska podpisala in se tičejo pravic posameznika do življenja. Še posebej bi se tak morebiten očitek lahko nanašal na 6. člen Mednarodne Konvencije ZN o državljskih in političnih pravicah (Priloga 6) ter 2. člen Evropske konvencije o človekovih pravicah (Priloga 7), ki se oba nanašata na pravico posameznika do življenja in tako prepovedujeta državam, da posamezniku odvzamejo življenje, razen v določenih primerih. Na Nizozemskem pa so prepričani, da določil teh sporazumov s svojim zakonom o evtanaziji niso zaobšli, saj je zakon napisan znotraj meja možnih interpretacij teh določil. Bistvo le-teh je po nizozemski razlagi namreč v pozivu vladam, da morajo spoštovati življenja svojih državljanov, to pa nizozemski zakon počne, saj z legalizacijo tega področja skuša onemogočati manipulacije, poleg tega pa lahko za izvedbo evtanazije zaprosi zgolj posameznik sam (vlada v tem primeru na nek način pomeni zgolj izvajalca zahtevanih storitev) (Q&A Euthanasia, 2001:20).

Da imajo stvar pod nadzorom, je v svoji nedavni številki ugotovila tudi mednarodno priznana strokovna medicinska revija »The Lancet«, ki je prišla do naslednjega sklopa ugotovitev: da se je število prošelj za evtanazijo in izvedb skozi leta stabiliziralo; da so zdravniki pri zahtevah glede izvajanja evtanazije začeli postajati strožji, k čemur naj bi pripomogle predvsem večne diskusije o vlogi zdravnikov na tem področju; evtanazija je postala prevladujoča nad pomočjo pri samomoru (tudi zaradi fizične nezmožnosti pacientov); čedalje več pacientov pa se odloča za možnost blažilne nege (Internet 4).

V raziskavi v začetku 90-ih je bilo ugotovljeno, da je šlo v 0,8% primerov za neprostovoljno evtanazijo, vendar v 86% primerih le za nekajurno oziroma dnevno skrajšanje življenja, tako da je v istem času evtanazijo še vedno podpiralo 86% Nizozemcev in 54% njihovih zdravnikov (Trontelj v Polajnar-Pavčnik, Wedam-Lukič, ur., 1998: 319).

II.c) Prostitucija

Na Nizozemskem ukvarjanje s prostitucijo ni prepovedano, vendar morajo prostitutke oziroma prostituti to početi prostovoljno in biti starejši od 17 let, od septembra 2000 pa je ponovno dovoljeno tudi ustanavljanje bordelov. Seveda pa je še vedno zagroženo s strogimi zapornimi kaznimi v primeru trgovanja z ljudmi. Prav tako so po členu 250.a Kazenskega zakonika kot kazniva dejanja opredeljeni: siljenje drugih oseb v prostitucijo (tudi iz tujine; skladno z Mednarodno konvencijo o zatiranju trgovanja s polnoletnimi ženskami iz 1933), angažiranje mladoletnikov za prostitucijo, pridobivanje dohodkov na osnovi prostituiranja mladoletnikov ali oseb, ki so bile v to prisiljene in zahtevanje dohodkov oseb, ki izhajajo iz prostituiranja, tj. zvodništvo (Q&A Prostitution, 2000:2).

Nizozemska vlada se je odločila to področje po več kot 80 letih (bordeli so bili na Nizozemskem prepovedani od 1912) urediti zato, da bi bile zlorabe in nasilje v industriji spolnih dejavnosti in trgovanju z ljudmi čim manjše, hkrati pa je bilo tudi lažje poskrbeti za strožje kazni kršilcev, saj je zdaj natančno določeno, kaj je dovoljeno in česa država ne tolerira. Prostitutke in lastniki bordelov so tako postali pač še dodatna kategorija davkoplačevalcev (Q&A Prostitution, 2000:3).

Vseeno pa tudi v vmesnem času prostitucija iz Nizozemske ni kar izginila ali bila strogo prepovedana. Že kmalu po sprejetju zakona, po katerem so bili bordeli

prepovedani, je policija ugotovila, da ne more zagotavljati popolnega nadzora nad spoštovanjem tega zakona, zato se je tudi na tem področju uveljavil nizozemski pragmatizem. Tako je bila prostitucija tolerirana, če le ni prihajalo do kršitev javnega reda in je bila omejena zgolj na posamezne predele mest. Ko je v 70-ih letih prejšnjega stoletja na Nizozemskem prišlo do gospodarskega razcveta in seksualne revolucije, pa se je ta dejavnost preselila nazaj na vidnejša mesta. T.i. *četrti rdečih luči* (predele mesta z okensko prostitucijo) je bilo odslej moč najti v vsakem večjem mestu (Internet 55).

Za urejanje praktičnih zadev na področju prostitucije je danes na Nizozemskem poskrbeljeno predvsem na lokalnem nivoju, skratka v okolju, ki mora s to dejavnostjo živeti. Občinske oblasti morajo tako poskrbeti za podzakonska določila, ki se nanašajo na ustanavljanje bordelov, njihovo lociranje in status prostitutk / prostitutov ter njihovih strank:

- *ustanavljanje*: v prostorskih planih mora biti predvideni prostor, na katerem je možno odpreti bordel, pri čemer je posebna skrb namenjena okolici, v kateri bo tak objekt stal, da pri tem ne bo moteč;
- *lociranje*: določena je minimalna delovna površina v bordelih ter varnostni, požarni in higenski standardi (v okvir slednjih sodijo, denimo, dostop do kondomov ter hladne in tople vode v vsakem prostoru);
- *status*: poskušajo se zagotoviti čimboljši pogoji za ohranjanje zdravja in dostojanstva oseb, ki se ukvarjajo s prostitucijo ter definirati njihov delovni status (redno pregledovanje dovoljenj za delo in bivanje na Nizozemskem, da se tako preprečuje trgovanje z ljudmi) (Q&A Prostitution, 2000:4).

Ne morejo pa lokalne skupnosti prepovedati obratovanja, če za to ni podanih utemeljenih razlogov, saj bi to pomenilo kršitev pravice do svobodne izbire dela. Lahko kvečjemu prepove določene tipe prostitucije (npr. v oknih), ki v določenih okoljih niso zaželeni ali pa denimo ne da licence potencialnim lastnikom bordelov, če imajo le-ti policijski dosje. Prav tako se šele pripravlja zakonodaja za reguliranje področja t.i. agencij za spremljevalce, ki svojim strankam uredijo spremljevalke za kakšno prireditev ali večerjo, čeprav gre ponavadi tudi za spolne storitve (Q&A Prostitution, 2000:8).

Celotna problematika se je po legalizaciji bordelov prenesla v delovno pravo. Tako se na prostitucijo nanaša tudi večina določil Zakona o delovnih pogojih, po katerem se morajo bordeli registrirati pri Uradu za varnost, zdravje in blaginjo, ki se

ukvarja z delovnim časom ter fizičnimi in psihičnimi obremenitvami, ki jih s sabo prinašajo službe. V primeru bordelov je za to poskrbljeno z rednimi letnimi zdravstvenimi pregledi. Pri zaposlovalni politiki v primeru prenehanja ukvarjanja s prostitucijo te osebe niso upravičene do nadomestkov za nezaposlene, saj so to postale po lastni želji, lahko se le prijavijo na zavodih za delo kot iskalci zaposlitve. Pri tem je treba omeniti, da ti zavodi nikomur ne ponujajo dela v prostituciji, saj ga niti ni možno oglaševati. Do nadomestka za invalidne osebe so nekdanje prostitutke in prostituti upravičeni, če so plačevali v sklad za invalidno zavarovanje in če po koncu ukvarjanja s prostitucijo niso mogli pridobiti druge družbeno sprejemljive službe (Q&A Prostitution, 2000:10).

Bordelom, ki spoštujejo vse zakonske in podzakonske zahteve lokalne oblasti podelijo ustrezno licenco za obratovanje, lokalni inšpektorati pa nato redno nadzirajo bordele, če vseskozi spoštujejo zakon. Kdo je za inšpekcije zadolžen, morajo določiti same občine oziroma »lokalni trojčki« (župan, javni tožilec in policijski komisar) v njihovem imenu. Če se ugotovi, da bordeli ne delujejo po veljavnih predpisih, se jim lahko odvzame licenca in takoj zapre, njihove lastnike pa se preganja po določenih kazenskega zakonika. S takim lokalnim pristopom skuša država čim aktivneje sodelovati pri odpravi trgovanja z ljudmi, saj je to v okviru večjih pristojnosti znotraj manjših skupnosti lažje, na mednarodnem nivoju pa se Nizozemska zoper to bori prek bi- in multilateralnih projektov na svojih diplomatskih predstavništvi v tujini, pomočjo nevladnim organizacijam in Europolu.

Razen nizozemskih državljanov se s prostitucijo in ustanavljanjem bordelov lahko ukvarjajo tudi državljani držav ostalih članic Evropske Unije, medtem ko morajo državljani držav novih članic EU, če želijo samostojno delati v prostituciji, zadostiti vsem potrebnim pogojem: zadosten zasebni kapital, poslovni načrt in utrezne podjetniške izkušnje. Vsi ostali tujci, ki zaprosijo za dovoljenje za zaposlitev v prostituciji ali ustanovitev bordela na Nizozemskem, pa so ponavadi zavrjeni z razlago, da s to svojo dejavnostjo ne bi služili interesom države (Q&A Prostitution, 2000:9).

Če se odkrije prostitutke oziroma prostitute, ki so v državi ilegalno, imajo tri mesece časa, da vložijo tožbo proti osebam, ki so jih v prostitucijo zvalili. V tem času so upravičeni do javnih storitev, kot so svetovanje, zdravstvena nega ter finančne in pravne usluge, nimajo pa pravice do dela. Lahko pa vložijo prošnjo za pravico do

stalnega prebivališča, ki jim je ponavadi odobrena na osnovi humanitarnih ali osebnih razlogov (Q&A Prostitution, 2000:7).

Na Nizozemskem so prepričani, da so k izboljšanju življenjskih pogojev za prostitut(k)e pripomogli predvsem z legalizacijo bordelov, saj lahko zdaj zahtevajo boljše delovne, varnostne in higienske pogoje; prav tako se jim ni treba strinjati z obvezno konzumacijo alkoholnih pijač pred spolnim občevanjem ali kakršnimikoli oblikami seksa, ki niso varne. Za še večjo stopnjo varnosti nameravajo občine poskrbeti z ustanovitvijo svetovalnih centrov, ki bi bili prostitutkam in prostitutom neposredno na voljo.

Kar se tiče zagotavljanja zdravja prostitutk in prostitutov, morajo občine zagotoviti njihov nemoten in celo olajšan dostop do zdravstvenih storitev ter od delodajalcev zahtevati, da izpolnjujejo svoje zakonsko določene obveze, same osebe, ki se s prostitucijo ukvarjajo, njihovi sindikati in delodajalci pa so odgovorni za zdravje le-teh. Slednji predvsem z rednim informiranjem prostitutk in prostitutov o spolno prenosljivih boleznih in omogočanjem rednega dostopa do pripomočkov za varen seks in zdravstvenih pregledov.

Policija zaradi varovanja osebnih podatkov tudi ne sme imeti posebnega registra, v katerem bi bili prostitutki in prostitutke popisani. Kaj takega je možno zgolj v posebnih primerih, denimo v okviru preiskovalne akcije zaradi suma trgovanja z ljudmi (Q&A Prostitution, 2000:9).

II.d) Zakonske zveze istospolnih partnerjev

Na Nizozemskem se je vprašanje sklenitve zvez med istospolnima partnerjema začelo odpirati proti koncu devetdesetih let prejšnjega stoletja, in sicer l. 1996, ko je nizozemski parlament sprejel dve resoluciji s tega področja in ju naslovil na vlado. V prvi se je zavzel za pravico do poroke med istospolnima partnerjema, saj za neobstoj le-te ni bilo nikakršne podlage, v drugi pa so od vlade zahtevali, naj posvojitvene pravice razširi tudi na samske in homoseksualce. Oba predloga sta bila sprejeta, čeprav z ne ravno prepričljivo večino (prvi z 81 za in 60 glasovi proti, drugi s 83 proti 58). In čeprav so gejevski aktivisti to takrat razlagali kot moralno zmago, so že takrat poudarjali, da v svoji državi ne želijo danskega modela registracije zvez, ampak poroko, saj naj bi bil temelj vseh sprememb težnja po izenačenju hetero- in

homoseksualcev na tem področju, ne pa le kozmetični popravki obstoječe pravne neenakosti (Internet 7).

Zakon je bil še istega leta predstavljen v parlamentu in tudi izglasovan, vendar pa je šlo sprva zgolj za registracijo homoseksualnih zvez, ne pa za pravo poroko. Partnerja tako nista mogla posvojiti otrok, niti ni bil enak proces ločitve kot pri heteroseksualni poročni zvezi. Zato so parlamentarci zopet naložili vladi, naj v zakon vnese potrebne popravke, ki ne bodo diskriminatorni, saj so se pomanjkljivosti začele pojavljati tudi v praksi (nihče, denimo, ni vedel, ali bi zavarovalnice ponujale police registriranim partnerjem pod istimi pogoji kot zakoncem). Zato je vlada ustanovila odbor strokovnjakov, ki je zadevo celostno preučil. Že septembra naslednje leto pa je bil v parlamentu sprejet nov zakon, ki je homoseksualnim parom omogočal tudi posvojitve ter poroke s partnerji, ki nimajo nizozemskega državljanstva, ampak zgolj dovoljenje za prebivanje v državi (Internet 6).

Tudi na Nizozemskem se v parlamentarnih razpravah niso mogli izogniti navezavam na neskladnost z Biblijo (čeprav je res, da so bili taki primeri poslancev osamljeni) in mednarodno ureditvijo na tem področju, ki naj bi Nizozemsko tako kot pri drogah izolirala od ostalega sveta. Vendar pa so Nizozemski tudi iz Evropske Komisije sporočili, da se v to področje ne nameravajo vtikati, ampak prepuščajo vsaki posamezni državi članici pravico, da te oblike porok prizna ali pa ne (Internet 7).

Na tak potek dogodkov na Nizozemskem se je prav tako že marca 2000 odzval tudi Evropski parlament in vsem članicam petnajsterice podal priporočilo, da v svoji zakonodaji čimbolj izenačijo pravni status istospolnih zvez in heteroseksualnih zakonov ter jih pozval k medsebojnemu pravnemu priznavanju vseh oblik zvez. Za jih je (v Evropskem parlamentu) glasovalo 256, proti 125, 33 pa je bilo vzdržanih. Na to potezo Evropskega parlamenta so se strogo odzvali najprej v Vatikanu, kjer so jo označili za napad na družino in vse z njo povezane vrednote, ter obsodili vse krščanske parlamentarce, ki so glasovali za tak zakon. Že kar zabaven pa je bil odziv ameriške organizacije »Human Life International«, kjer so ugotavljali, da je politika legitimiziranja perverznih seksualnih zvez, ki je v popolnem neskladju z božjimi nauki, začetek samouničenja zahodnoevropskih družb in še posebej instituta zakona (Internet 7).

Nizozemska je sicer že od leta 1998 istospolnim parom dovoljevala registracijo njihovih zvez in jim tako načeloma priznavala večino pravic, ki grede zakonskim parom, vendar pa se je vlada po številnih javnih diskusijah odločila, da tem parom

podeli tudi pravico do civilne poroke in s tem popolne enakopravnosti s heteroseksualnimi pari. Taka odločitev je bila za homoseksualno populacijo predvsem simbolnega pomena, saj so z njo postali enakopravni tudi *de facto* in ne le na deklarativni ravni.

To se je zgodilo z Zakonom o porokah istospolnih partnerjev, ki je v veljavo stopil 1. aprila 2001 in razveljavil kakršnokoli razlikovanje med istospolnimi in heteroseksualnimi zakonskimi pari, razen na področju priznavanja porok istospolnih partnerjev v tujini, vendar pa to ni bilo več v pristojnosti nizozemske države. Poleg poroke pa na Nizozemskem parom priznavajo določene pravice tudi v okviru treh dodatnih tipov partnerstev (pri čemer je potrebno omeniti, da poroka ne nadomešča ostalih treh, ampak jih dopolnjuje):

- *registrirano partnerstvo*: še najbolj podobno institutu civilne poroke, saj sta partnerja vpisana v register rojstev, porok in smrti; je pravno zavezujoč dokument, pri katerem so pogoji za vstop vanj isti kot za poroko; razlika je le v tem, da za tako poroko lahko zaprosita partnerja, ki si ne želita poroke;
- *sporazum o sobivanju (cohabitation agreement)*: za razliko od poroke ali registriranega partnerstva tu partnerja sama določita medsebojne pravice in dolžnosti, zato se pravne posledice takega sporazuma nanašajo samo nanju;
- *nepogodbena sobivanje (non-contractual cohabitation)*: tudi tu se na partnerja nanašajo nekatera določila davčne politike in socialne varnosti (Internet 6).

Partnerja lahko tip partnerstva kadarkoli preoblikujeta (registrirano partnerstvo v poroko in obratno) in to brez pravnih posledic, pri čemer se naredi na občinskem uradu, na katerem je bil eden izmed teh tipov partnerstven sklenjen, le zaznamek na uradni dokument, ki to zvezo potrjuje.

Tudi poroke, sklenjene v tujini, so na Nizozemskem lahko pretvorjene v registrirana partnerstva in obratno, medtem ko je glede lastninskih pravic v primerih, da eden izmed partnerjev ni Nizozemec, celotna zadeva pravno še nedorečena in se mora zato urejati individualno prek notarjev. Seveda pa je tako kot pri heteroseksualnih porokah tudi tu jasno, da se lahko nizozemskimi državljani (ali tisti s stalnim prebivališčem na Nizozemskem) poročijo tudi z državljani katerekoli druge države, ne glede nato, ali ta država take zveze priznava ali ne. V tem primeru morajo tujci zgolj predložiti dokazilo Urada za tujce o prebivališču na Nizozemskem. Če sta oba partnerja tujca, na Nizozemskem ne moreta skleniti zakonske zveze ali

registrirati partnerstva, razen v primeru, da imata oba prebivališče na Nizozemskem (Internet 6).

Od 1. januarja 2002 lahko dve ženski, ki skupaj živita kot poročeni ali registrirani partnerici, avtomatsko pridobita skupne starševske pravice, razen če biološke oče ni že pred rojstvom priznal očetovstva nad otrokom. Prav tako lahko staršev partner pridobi pravice starša v primeru tudi, če ga ne želi posvojiti, kot par pa potem partnerja pridobita skupno skrbniško odgovornost za vzgajanje otroka (pri čemer mora staršev partner imeti dokazano vzpostavljen ustrezen odnos z otrokom) in tudi pravico do spremembe priimka (Internet 6).

Kar se tiče priznavanja porok istospolnih partnerjev v tujini, je zadeva še otežkočena zaradi nepriznavanja takih oblik zakonskih zvez v tujini, vendar pa se je tudi tu potrebno informirati za posamezne države posebej, saj nekatere države tudi, če same ne poznajo take ureditve tega področja, priznavajo določene pravice takim parom (npr. lastninske). V tem okviru je zanimivo pripomniti, da sklenitve zakonske zveze med istospolnima partnerjema ni dovoljeno sklepati niti na Nizozemskih Antilih in Arubi, ki sta sicer dela Nizozemske (Internet 6).

Kar se tiče posvojitve, je tudi ta dovoljena, vendar tudi tu pravice istospolnih parov niso popolnoma izenačene. Le-ti lahko posvajajo otroke, ki izhajajo iz Nizozemske, medtem ko lahko otroke iz tujine posvajajo zgolj heteroseksualni pari in samske osebe. Predvsem zato, ker v vsaki državi, iz katere otrok izhaja, zahtevajo podatke o družini, v katero bi naj bil otrok poslan, v nekaterih pa že vnaprej iz možnosti za dodelitev otrok izključijo homoseksualce (Lesbo, 2003:23). Glede tega je zanimivo, da je Nizozemska bolj konzervativna od drugih držav, ki tako določilo že poznajo (npr. Švedska).

III. PRIMER BELGIJE

Belgija v mednarodni javnosti nikdar ni uživala ugleda izjemno liberalne države tako kot Nizozemska, ampak je poznana bolj kot »zmes« francosko govorečih Valoncev na jugu in nizozemsko⁷ govorečih Flamcev na severu, ki med sabo ne čutijo skoraj nobenih povezav, hkrati pa sta jim ideji priključitve k Franciji ali

⁷ Uradni jezik v Flandriji je sicer flamščina, vendar je to zgolj dialekt nizozemščine, ki se govori v Belgiji; o nasprotnem (da sta nizozemščina in flamščina dva jezika) so prepričani kvečjemu kaki flamski nacionalisti.

Nizozemski še manj ljubi. V zadnjih letih je država prišla na svetovne zemljevide predvsem zavoljo tam nastanjenih evropskih institucij, pedofilskih afer in kratkotrajnega poskusa univerzalnega širjenja jurisdikcije svojega pravosodja⁸, po drugi strani pa tudi zaradi sledenja naprednejši Nizozemski na področju nekaterih vprašanj, ki se jih druge katoliške države širom sveta raje otepajo. V tem okviru so mišljeni predvsem dekriminalizacija evtanazije in uporabe mehkih drog ter legalizacija porok istospolnih partnerjev.

Za naš primer je Belgija zato celo bolj zanimiva, saj nam je s svojo katoliško preteklostjo morebiti bliže kot Nizozemska in lahko na njenem primeru ocenimo, kakšne »potenciale« ima na omenjenih področjih naša država.

Iz mednarodno primerjalnih raziskav (»Evropska raziskava vrednot«) je namreč postalo jasno, da so Belgijci glede na evropsko povprečje nekoliko bolj permissivni, vendar vseeno manj od sosednjih Nizozemcev, in presenetljivo tudi od Francozov. Tu je stopnja permissivnosti najbolj porasla med 1981 in 1990 (faza, ki so jo Nizozemci doživljali v 60-ih letih, ko so liberalnejše politike tudi začeli razvijati) (Kerkhofs, 1984), predvsem na račun odnosa do evtanazije, ločitev in splava, medtem ko so Belgijci pri odnosu do prešuštvovanja in samomora tradicionalnejši, čeprav je tudi v odnosu do teh stopnja permissivnosti izrazito porasla. Pri tem je potrebno posebej obravnavati različne generacijske profile, saj mlajši praviloma vedno izkazujejo večjo stopnjo strpnosti glede spolne svobode, so bolj kritični do zastarelosti zakona kot institucije ter v manjši meri priznavajo tradicionalne vloge moških in žensk (Kerkhofs, *et al.*, 1992:36). Ta belgijski preskok v zadnjih dvajsetih letih je v strokovni literaturi označen kot »preskok iz kulture, ki je temeljila na samoomejevanju, v kulturo, kjer dominira pravica do samoodločbe« (Dobbelaere, *et al.*, 2000:156).

Skratka, več kot očitno je, da Belgijci sprejemajo določene alternativne življenjske vzorce desetletja za svojimi protestantskimi sosedi, hkrati pa je zanimivo, da tudi v lastnih akademskih krogih neradi (ali sploh ne) priznavajo, da gre zgolj za posnemanje nizozemskih politik na teh področjih, čeprav se do take ugotovitve ni ravno težko dokopati. Prav tako razen Belgijcev verjetno še nihče ni slišal za »belgijski gospodarski čudež« po drugi svetovni vojni, čeprav so sami vanj sveto

⁸ V Belgiji je bil leta 1993 sprejet zakon, po katerem so imela belgijska sodišča pristojnost preganjanja posameznikov, če so bili obtoženi vojnih zločinov, genocida ali zločinov proti človeštvu, ne glede na to, kje se je domnevni zločin zgodil in državljan katere države so osumljeni bili. Pod mednarodnim pritiskom, predvsem ZDA, je Belgija zakonodajo na tem področju spremenila, tako da lahko danes preganja samo še belgijske državljane (in tiste, ki so v Belgiji živeli vsaj tri leta), obtoženih za te zločine ali pa, če so bili Belgijci žrtve takih zločinov (Vir: Internet 45).

prepričani (Veraghtert v Van den Wijngaert, Beullens, ur., 1997:70). Tako so z vidika nekritičnega obravnavanja problematike lastne nacije spet bliže slovenski mentaliteti, kot bi se to utegnilo zdeti sprva. Ta njihov domnevni manjvrednostni kompleks, ki jim ga Nizozemci v paketu z neumnostjo vseskozi očitajo, torej očitno v določenih odtenkih le obstaja.

III.a) Mehke droge

Belgija je imela zakon, ki se je nanašal na uporabo drog, že leta 1921 in so ga le redko popravljali, pa še to le z manjšimi spremembami v letih 1975 in 1994. 1. člen tega zakona je kot kršenje zakonov navedel uvoz in izvoz drog, njihovo proizvodnjo, posedovanje in preprodavanje (kupovanje in prodavanje); prav tako pa je bilo po tem zakonu prepovedano vzgajanje, posedovanje in preprodavanje rastlin, iz katerih bi se lahko pridobila kakršnakoli vrsta drog (Internet 8).

Čeprav belgijska zakonodaja prej ni ločevala med mehкими in trdimi drogami, je bila ta klasifikacija z amandmajem k zakonu iz leta 1975 prepuščena sodnikom. Ti so morali določati stopnjo nevarnosti posameznih drog in temu primerno izrekat kazni posedovalcem drog v razponu med maksimalno in minimalno zakonsko določeno možnostjo kaznovanja, izrecno pa jim je bilo še naročeno, da v teh postopkih prestopnikom ne smejo priznavati olajševalnih okoliščin. Zanimivo pri belgijski zgodovini politike do drog pa je predvsem dejstvo, da zasebna uporaba drog v prvotnem zakonu ni bila izrecno omenjena kot kazniva, ampak, da je bilo to dodano šele v spremenjenem zakonu iz leta 1975, ki je kot kaznivo opredelil tako razširjanje kot tudi posedovanje malih količin drog (Internet 8).

V zadnjih desetletjih je država tako na področju drog vodila podobno politiko kot večina ostalih evropskih držav, kar pomeni relativno tolerantno, vendar pa se je za razliko od drugih odločila le-to tudi ustrezneje formalizirati (Internet 9).

19. januarja 2001 je belgijska vlada tudi na področju drog sklenila vsaj deloma zakorakati po poti, ki jo je Nizozemska začela ubirati že pred desetletji. V Belgiji je to potekalo sicer brez vsakršnega pompa, a hkrati tudi manj učinkovito. Od leta 1921, ko je bila v Belgiji uzakonjena celostna prepoved kakršnihkoli drog, na tem področju namreč ni bilo nobene spremembe. Čeprav tudi ta (sprememba leta 2001) nikakor ni revolucionarna, vprašanje je sploh, če je (glede na obseg sprememb) sploh smiselna. V belgijskem primeru gre namreč zgolj za delno dekriminizacijo uporabnikov

konoplje, medtem ko je zaradi vpetosti v mednarodni sistem pogodb v boju proti trgovanju z drogami prodaja konoplje še naprej prepovedana (Internet 8).

Prenovljena zakonodaja naj bi služila predvsem štirim ciljem, ki si jih je v boju proti drogami, podprtim s 500 milijoni bivših belgijskih frankov, zadala belgijska vlada: preprečevanju dostopa mladih do drog, alkohola in tobaka; povečevanju pomena zdravljenja pred kaznovanjem; izogibanju življenjskega stila, povezanega z drogami in kriminalom; ter intenziviranju boja proti trgovanju z drogami. Vlada je namreč sprejela dokument, Zvezno direktivo (*»beleidsnota«*), ki pa je neposredno zavezujoča samo za državne organe, za državljane pa kvečjemu posredno; učinek je sicer isti, vendar pa imajo direktive drugačen simbolni pomen od zakonov. Ta se je nanašala na politiko države do legalnih in ilegalnih drog in načrtovane ukrepe na tem področju, kar je bilo poslano v parlament kot priporočilo (Priloga 11).

Po tem, ko je dal svoj blagoslov tudi belgijski parlament, se je za uporabnike derivatov iz konoplje spremenilo le to, da imajo ti vsaj teoretično manjše možnosti, da bodo za posedovanje le-teh kaznovani. Čeprav je oblast poskrbela za prenovo klasifikacije drog kot na Nizozemskem (na mehke in trde droge), pa ni določila jasnejših pogojev uporabe mehkih drog, kar bi morala biti ena osnovnih posledic dekriminizacije. Prav nasprotno, uveljavljena je bila večja arbitrarna vloga organov pregona in možnost neenakega obravnavanja uživalcev drog. Kar pa je v popolnem nasprotju s cilji spremenjene politike do drog.

Temeljni problem prenovljenega zakona je namreč v tem, da vsebuje izredno nenatančno formulacijo, ki za tako pomembno področje nikakor ni ustrezna. Ta namreč določa, da posameznik, ki bo posedoval *manjšo* količino kanabisa (posedovanje ecstasyja, kokaina, heroina in drugih drog bo še vedno popolnoma prepovedano) za osebno rabo, ne bo več preganjan. Vseeno pa se bo to lahko zgodilo, če bodo organi pregona domnevali, da gre za *problematičnega* uporabnika, kar bi naj praviloma pomenilo, da gre za uživalca drog, ki svoje porabe ne more več nadzorovati ali pa če je z uživanjem kanabisa v svojem okolju *moteč* (če uporablja droge v navzočnosti mladoletnikov, v bližini šol ali pa, če kakorkoli drugače deluje moteče na ljudi v okolici), in da uporablja droge v *rizičnih* situacijah (npr. vožnja pod vplivom drog). Bi pa naj po tem zakonu zdravljenje iz prvega mesta možnih ukrepov v primeru posedovanja drog izrinilo kaznovanje kot do sedaj prevladujočo prakso (Internet 10). Prav tako je po novem za osebno rabo dovoljeno gojiti do dve sadiki konoplje (Internet 38).

Mišljeno je bilo sicer tudi, da bodo sodniki posebej za ta primer dobili natančnejša navodila, kako v posameznem primeru postopati, da ne bi prišlo do nesporazumov. Žal so se ti z novim zakonom šele začeli. Tako nihče v Belgiji ne ve natančno, v kolikšni meri je posedovanje manjše količine konoplje sploh dekriminalizirano, saj sodniki in policisti očitno niso prejeli natančnejših navodil, kako postopati, tako da delujejo samo na osnovi lastnih načel v odnosu do drog, kar je povsem zgrešen cilj prenovljene politike, saj daje tudi po mnenju belgijskega sociologa dr. Chaumonta (Priloga 11) policistom prevelika pooblastila glede določanja, koga preganjati in koga ne, saj je taka odločitev povsem subjektivne narave.

Vlada namreč namenoma ni v zakonu določila zgornje meje še tolerirane količine posedovanih drog, češ da bi naj s tem dala signal uporabnikom le-teh (in družbi nasploh), da smatra uporabo kanabisa še vseeno za škodljivo in da je lahko tudi uporabnik male količine konoplje problematičen. Ko pa je bila 2. junija 2003 sprememba zakonodaje na tem področju končno objavljena tudi v belgijskem Uradnem listu, se je v uradnih interpretacijah Ministrstva za pravosodje pojavila določba 3 dovoljenih gramov konoplje za osebno rabo (Internet 11), kar pa v praksi ni znano (niti pri tamkajšnjih uživalcih mehkih drog, niti pri belgijskih akademikih, s katerimi sem se o tej tematiki pogovarjal).

Kar se tiče »marketinških potez« zadeva očitno ni ravno posrečeno niti zastavljena, zato bi se pri tem lahko zgledovali pri sosedih Nizozemcih, ki svojo politiko nadvse radi razlagajo in argumentirajo tako na mednarodnih srečanjih kot v publikacijah.

III.b) Prostitucija

Primer Belgije je zelo zanimiv, saj tako kot na Nizozemskem nakazuje, kako blagodejno lahko na področju urejanja področja prostitucije vpliva decentralizacija države. Tako so denimo v Belgiji opredelili prostitucijo kot vsedržavno problematiko, ki pa jo v praksi urejajo posamezne province oziroma večja mesta v teh, na svoj način. Policija področje prostitucije sicer nadzoruje, vendar pa naj ne bi nikjer postopala represivno, ampak zgolj poskušala eliminirati morebitne negativne vplive tega družbenega fenomena na okolico. Tako je prostitucija sicer nelegalna dejavnost, vendar pa vseeno ni izrinjena na obrobje, njeni akterji pa kriminalizirani, a le toliko

časa, dokler ostane v okolju, v katerem se odvija, čim bolj neopazna in nemoteča (De integrale aanpak van de prostitutie te Antwerpen, 2001:1).

GENT: tu so prostitutke prijavljene kot uslužbenke v barih in so podvržene pravilom policijske odredbe iz leta 1948, ki določa, da so vsi upravniki javnih prostorov policiji dolžni prijaviti kakršnekoli spremembe glede osebja, ki ga zaposlujejo. Temeljni namen te odredbe je bil ločiti trgovino z ljudmi od prostitucije. Prav tako lokalne oblasti strogo in redno preverjajo bare s prostitutkami ter jim nalagajo dosti obveznosti v obliki rednih preverjanj (npr. higienski pregledi).

OOSTENDE: se na tem področju bolj zgleduje po Nizozemski, saj so lokalne oblasti mnenja, da bi morala biti prostitucija legalizirana, zato tolerirajo (t.i. gedoogbeleid) okensko prostitucijo. Na tem področju je bila zato izdana tudi policijska uredba, po kateri je prostituciji namenjen določen del mesta, v katerem pa se morajo spoštovati določena pravila, saj oblasti nočejo ustvarjati novih getov. Zato je v tej uredbi določen tudi obseg škodljivih posledic za okolico, ki so zaradi toleriranja prostitucije še dopustni. Tako se lahko prostitutke izpostavljajo zgolj v oknih in vratih, ki pa morajo biti tako zaprta, da se iz zunanosti ne vidi notranjih prostorov, prav tako pa ni dovoljena ulična prostitucija.

BRUSELJ: je zaradi svoje velikosti teže obvladljiv na tem področju, pa tudi zaradi tega, ker se prostitucija pojavlja v kar treh bruseljskih okrožjih, ki imajo svoje župane. Ti lahko pri svojem postopanju delujejo neusklajeno; tega sicer v zadnjih letih ni več, vendar pa problemi še ostajajo. Barske prostitutke so podvržene zakonodaji s področja gostinske dejavnosti in sociale, registrirane pa so kot uslužbenke v gostinskih obratih. Prostitutke, ki svoje delo opravljajo v oknih, imajo po zakonodaji manj pravic in dolžnosti, saj nastopajo zgolj kot podnajemnice prostorov, ki jih oddajajo tamkajšnji stanovalci. Na drugi strani pa policija preganja ulično prostitucijo, saj se ta odvija predvsem v administrativnem središču Bruslja, zaradi česar so se začela pritoževati okoliška podjetja, ki jih taka dejavnost v njihovem sterilnem okolju moti.

LIEGE: tudi tu se razlikuje med barsko prostitucijo, kjer so prostitutke tako kot v Gentu podvržene zakonodaji z gostinstva, mestna oblast pa vodi politiko toleriranja tega področja; takšne lokale lahko lokalne oblasti zaprejo le v primeru, da je škodljivih vplivov na okolico preveč, če pride do očitnega neupoštevanja predpisov glede okenske prostitucije. Tudi tu je prostitucija omejena na določen predel mesta,

kjer je policija ne preganja, medtem ko je policija še vseeno na lovu za ulično prostitucijo (De integrale aanpak van de prostitutie te Antwerpen, 2001:1-2).

ANTWERPEN: tu sta prisotni tako okenska kot tudi poulična prostitucija, zato mestne oblasti tematiko obravnavajo celostno s pomočjo zveznih organov in svojih specializiranih služb in sicer tako, da prostitucijo uvrščajo v širši krog problematike trgovanja z ljudmi, pri čemer so prostitutke obravnavane kot žrtve.

➤ ZAKONODAJNI OKVIR:

Zgodovinsko gledano je v Belgiji področje prostitucije ločeno na dva dela, pred in po letu 1948, ko so pričeli izvajati bolj abolicionistično politiko. Pred tem je to področje urejeval 96. člen Občinskega zakonika, ki je za lokalne oblasti predvideval funkcijo nadzovanja tega področja in možnost sprejemanja kakršnihkoli ukrepov v primeru, da so ogrožena področja javnega zdravja, morale in reda. Tako so v tistih belgijskih mestih, v katerih je bila prisotna prostitucija, sprejeli predpise, po katerih so se morali ravnati prostitutke in njihovi zvodniki. Taka politika je bila učinkovita, saj so mesta področje prostitucije zadovoljivo nadzorovala. Proti koncu 19. stoletja pa so se na političnem prizorišču čedalje pogosteje začele pojavljati ideje o abolicionizmu, za uveljavitev katerega je bila ustanovljena tudi Société de Moralit   Publique, član le-te pa je bil tudi takratni pravosodni minister Lejeune. Leta 1900 je tako predstavil osnutek zakona, po katerem bi bila prostitucija prekršek, ki je družba ne more tolerirati pod nobenim pogojem, zato tudi ne sme biti na očeh javnosti. Vseeno je trajalo skoraj pol stoletja, da so bile njegove težnje uresničene. Leta 1948 je bil tako ta 96.   len ukinjen, zato od takrat naprej velja določba, da se morajo lokalne oblasti na tem področju podrediti zvezni ureditvi, kar je v praksi pomenilo, da področja prostitucije ne morejo več urejevati tako, kot je bilo do tedaj v navadi in je bilo najbolj prilagojeno potrebam posameznih skupnosti. Vseeno pa tudi zdaj prostituiranje ni bilo kaznivo. Kriminalizirano je bilo zgolj trgovanje s prostitutkami in oglaševanje le-teh, kar je vodilo tudi v spremenjen odnos do prostitutk, ki jih je javno mnenje čedalje bolj začelo dojemati kot žrtve (De integrale aanpak van de prostitutie te Antwerpen, 2001:2).

Tudi na splošno je skozi čas javno mnenje postalo dosti bolj permisivno do tega vprašanja, tako da so v anketi Univerze iz Genta meščani tega mesta zgolj v 20% potrdili ustreznost obstoječe politike (prostitucije kot kaznivega dejanja), saj v taki

obliki ne rešuje ničesar. Prav tako lokalnim skupnostim ni omogočena uporaba instrumentov, ki bi utegnili zmanjšati stranske nezaželjene učinke prostitucije, predvsem na socialnem področju (De integrale aanpak van de prostitutie te Antwerpen, 2001:3).

➤ PILOTSKI PROJEKT V ANTWERPNU:

Leta 1997 je mesto ustanovilo kontaktno skupino za preučitev možnosti za izboljšanje stanja na področju prostitucije, pri čemer so že na samem začetku mestne oblasti, ki so pri projektu sodelovale, poudarile, da s tem ne skušajo izrinjati okenske prostitucije iz mesta, ampak jo samo bolje urediti, tako da bi prišlo tudi do uspešnejšega omejevanja stranskih nezaželenih učinkov prostitucije na okolico, zagotavljanja ustrezne varnosti prostitutkam, preprečevanja marginalizacije prostitutk in njihovega dostopa do kriminalnih dejavnosti ter omejitev področja, na katerem je prostitucija tolerirana na ozko sosesko znotraj mesta.

Kar se tiče okenske prostitucije, se je ta skladno s tem programom skoncentrirala na območju nekaj ulic na določenem delu mesta, kar je skladno s ciljem povzročati v svojem okolju čim manj negativnih reakcij; mesto naj bi omejilo število oken, namenjenih prostituciji na največ dvesto in hkrati z gradnjo ustrezne infrastrukture poskrbelo za izboljšanje delovnih in življenjskih pogojev prostitutk na tem območju; lastnikom prostorov v drugih delih mestih, ki so bila prej namenjena okenski prostituciji, pa bi spodbudili k oddaji prostorov v stanovanjske in poslovne namene (De integrale aanpak van de prostitutie te Antwerpen, 2001:4).

Na področju pocestne prostitucije pa se mesto, skladno z obstoječim programom, trudi le-to prestaviti iz stanovanjskih naselij na manj obljudena območja v mestu oziroma jo v čim večji meri poskušati pretvoriti v manj nezaželene (vidne) oblike prostitucije.

Načrt izboljšanja stanja na področju, na katerem je prostitucija skoncentrirana, mestu nalaga ureditev urbanističnega, prometnega in komunalnega stanja v tolikšni meri, da bodo zagotovljene razmere dejansko izboljšane. Med drugim tudi za sostanovalce v bližnji okolici, s katerimi ima mesto redne konzultacije o tem, kako uskladiti interese stanovalcev in prostitutk.

Urejeno je tudi področje najemništva prostorov, namenjenih okenski prostituciji. Lastniki teh prostorov morajo biti namreč stari vsaj 21 let, ne smejo imeti policijskega dosjeja in v kolikor se odkrije, da so prostore oddali mladoletnim osebam ali osebam,

ki nimajo dovoljenja za bivanje v državi, se jim možnost oddajanja prostorov za namene prostitucije za stalno prepove. Ob tem je treba pripomniti, da lahko okna oddajajo v najem zgolj prostitutkam neposredno, da bi se tako izognili zvodniškemu posredništvu. Občina se je odločila regulirati tudi to področje predvsem iz enega razloga, namreč, da lastniki prostorov ne bi poskušali pretirano obogateti na račun prostitutk, ki si izjemno dragih najemnin ne bi mogle privoščiti, zato je izkoriščanje le-teh s previsokimi najmninami postalo kaznivo (De integrale aanpak van de prostitutie te Antwerpen, 2001:5-6).

Mesto se je obvezalo finančno podpreti tudi nevladne organizacije, ki skušajo pomagati prostitutkam, čeprav je to dostikrat težko zaradi njihove nedostopnosti, saj se zavedajo odnosa okoliškega prebivalstva do njih, dostikrat pa prostitutke tudi ne govorijo jezika države, v kateri se nahajajo, se selijo iz mesta v mesto ali pa so v državi celo zgolj na pol legalno. Zato se teži k trendu, da bi v organizacijah, ki skušajo prostitutkam pomagati, delovale predvsem bivše prostitutke, ki bi bile sedanjim v karseda veliko pomoč.

Druga stvar pa je poulična prostitucija, ki je po 380. členu Kazenskega zakonika kazniva. Pri tem Antwerpen sodeluje z nizozemskimi mesti s podobnimi problemi pri projektu peš con, v katerih bi naj bila skoncentrirana poulična prostitucija, mesto pa naj bi pomagalo z ustanovitvijo centrov za pomoč v le-teh, kjer bi poulične prostitutke lahko prespale, imele dostop do hrane in pijače ter spolnih pripomočkov, predvsem kondomov, prav tako pa tudi do strokovne pomoči v primerih zlorab (ob stalni prisotnosti zdravstvenih ter socialnih delavcev, pa tudi policije, da bi se tako prostitutke le-te manj bale in bi se ji tudi lažje zaupale) (De integrale aanpak van de prostitutie te Antwerpen, 2001:7).

➤ PROSTITUCIJA KOT POKLIC:

Po 23. členu belgijske ustave imajo vsi državljani pravico do dostojnega življenja, kar med drugim vsebuje pravico do dela; svobodno izbiro področja dela; pravico do ustreznih delovnih pogojev in plače; socialnega zavarovanja; pravne, zdravstvene in socialne zaščite; kar drugače povedano pomeni, da prostitutke ne spadajo v noben segment tega ustavnega elementa. Zato se je že leta 1999 porodila ideja o socialnem statutu prostitutk, ki bi preprečeval trgovanje z ljudmi in hkrati izboljšal delovne pogoje prostitutk (De integrale aanpak van de prostitutie te Antwerpen, 2001:9).

V Belgiji se prostitucija obravnava kot dejavnost pridobitnega značaja, zato imajo prostitutke dva legalna načina, kako izvajati svoj poklic. Kot samostojne podjetnice se lahko socialno zavarujejo; v primeru, da je del njihove dejavnosti tudi ponujanje pijač, pa morajo imeti ustrezna dokazila o usposobljenosti na področju podjetništva (kot veljajo na gostinskem področju v Belgiji). Temeljni problem samozaposlovanja je v tem, da je socialno in invalidsko zavarovanje samozaposlenih za prostitutke predrago, predvsem glede na naravo njihovega dela, ki je z vidika javnega zdravja tvegano, zato bi utegnili biti stroški rednih zdravstvenih pregledov nepredvidljivo visoki. Prav tako pa v klasifikaciji poklicov ni prostitutk, zato bi se morale registrirati kot barske uslužbenke ali celo po kategorijo *razno* (De integrale aanpak van de prostitutie te Antwerpen, 2001:10).

Prostitutke se lahko povezujejo v partnerstva, pri čemer se morajo vpisati v register podjetij. Glavna težava pri slednjem pa je v tem, da morajo natančno navesti elemente njihove dejavnosti, zaradi česar se za tak korak ne odločajo pogosto.

Če se prostitutke prijavijo kot delojemalke, pa lahko njihove delodajalce obtožijo zvodništva. Po zakonu iz leta 1978 je možno delovno pogodbo skleniti zgolj, če jo je možno razdreti, obstaja med pogodbenima partnerjema soglasje, določeno področje delovanja, dejavnost pa ne sme kršiti javnega reda in miru, zato lahko kak posebej angažiran sodnik tako morebitno pogodbo izniči. Vse to pa se ne more pravno urediti, dokler je prostitucija označena zgolj kot zasebna dejavnost, kar med drugim povzroča tudi njihovo manjšo zaščito pred trgovanjem z ljudmi. Prav tako zaradi neobstoja poklica prostitutke v uradni klasifikaciji le-te niso upravičene do nikakršne preventive, ampak zgolj kurative, ki pa je tudi samoplačljiva (De integrale aanpak van de prostitutie te Antwerpen, 2001:10).

Ker je področje prostitucije v Belgiji še vedno neurejeno, ostaja hkrati tudi problematično in hkrati bolj dovzetno za stik s kriminalnim podzemljem, kot pa bi bilo, če bi bila prostitucija zakonsko regulirana. Prav tako se je potrebno zavedati, da je opravljanje tega poklica izredno težavno, saj so prostitutke izpostavljene nenehnemu javnemu posmehu in drugim oblikam diskriminacije, včasih tudi preganjane, so nezavarovane, čeprav je ta poklic z zdravstvenega vidika izredno tvegan, zaradi takšnega življenjskega stila pa so tudi bolj dovzetne za pretirano konzumiranje alkohola in drog (De integrale aanpak van de prostitutie te Antwerpen, 2001:12).

Glede na to, da se morajo belgijska mesta pri urejanju področja prostitucije znajti sama, se je belgijska vlada leta 1999 zavezala, da bo poskušala zakonodajo s tega

področja narediti bolj učinkovito in prilagojeno sedanjemu času in razmeram. Česar pa vse do danes še ni uresničila (De integrale aanpak van de prostitutie te Antwerpen, 2001:12).

III.c) Evtanazija

Razprave o evtanaziji so se v zadnjem času odprle v mnogih evropskih državah, čeprav je le v redkih možno pričakovati, da se bo zakonodaja na tem področju v bližnji prihodnosti bistveno spremenila. Ker namreč sodi v religiozno sfero moralnosti, ki je večini po stoletjih nenehnega vsiljevanja religioznih modelov razmišljanja postala tako lastna, da so kakršnikoli odkloni od obstoječih norm še vedno strogo moralno sankcionirani. Danes pa bi se bilo vseeno potrebno vprašati, zakaj naj bi bilo umetno podaljševanje življenja, ki je za bolnika izredno trpeče, z vidika medicinske etike na kakršenkoli način manj sporno.

Tako je dostikrat zlorabljen že sam termin evtanazija, saj izhaja iz grščine (»eu« - dobro, »thanatos« - smrt) (Internet 13) in ne gre zgolj za prekinitev življenja drugih ljudi, ampak za konsenzualno odločitev pacienta, sorodnikov in zdravstvene stroke, ki mora biti tudi ustrezno argumentirana. Belgijski zakon s področja evtanazije je bil sprejet maja 2002 v parlamentu, izdan v Uradnem listu mesec kasneje, 23. septembra 2002 pa je tudi stopil v veljavo (Internet 14). Glede same definicije je bil uzakonjen predlog njihovega Svetovalnega urada za bioetiko, ki evtanazijo pojmuje kot »namensko prekinitev življenja, ki jo izvede druga oseba in ne tista, ki je prošnjo za evtanazijo podala« (Internet 12).

Na tem področju se Belgijci še najbolj strinjajo, da so svojo ureditev povzeli po Nizozemski, saj je bila ta v času dekriminalizacije evtanazije Belgiji edini primeren vzornik, po katerem so se lahko zgledovali. Zanimivo pa je, da so belgijski politiki danes dostikrat mnenja, da je šla Belgija na tem področju v še bolj radikalno smer na tem področju kot Nizozemska.

Po tem zakonu lahko za evtanazijo zaprosijo zavestni in opravilno sposobni Belgijci, ki trpijo za fizičnimi boleznimi oziroma psihičnimi, ki jih spremljajo nevzdržljive fizične bolečine (nikakor pa ne zgolj psihičnimi, denimo manično depresijo; tudi če gre nekdo prostovoljno v psihiatrično ustanovo, se ga v tem primeru obravnava kot sposobno nepopolno opravljenega), ki so posledica neozdravljive bolezni (v to mora pacient zdravnika šele prepričati). Pacient mora prošnjo podati

pisno, če pa tega ni več sposoben, mora to v njegovem imenu storiti oseba, ki ji pacient zaupa, vendar v primeru pacientove smrti ne bo pridobila materialnih koristi (npr. dediči so izključeni) (Internet 12).

Ni pa nujno, da je pacient v zadnjem stadiju. To je tudi glavna razlika belgijskega zakona v primerjavi z nizozemskim. V slednjem primeru je postopek malce otežen, saj morajo v evtanazijo privoliti trije zdravniki, pri čemer mora biti vsaj eden psihiater ali pa specialist za bolezen, za katero trpi pacient, ki je tako prošnjo vložil (poleg pacientovega izbranega zdravnika in še enega, ki ga le-te zaprosi za sekundarno mnenje). Tretji zdravnik mora mnenje podati neodvisno od drugih dveh, saj mora biti osebno prepričan v ustreznost predpogojev, potrebnih za izvedbo evtanazije. Na Nizozemskem zakon tega ne predvideva, vendar pa bi naj bila interpretacija zakona v praksi dostikrat širša, kot je zapisano (Internet 12).

Prošnja za evtanazijo mora biti podana prostovoljno, premišljeno in večkratno, seveda s strani osebe, ki je popolnoma zavestna svojih dejanj; pacient mora biti polnoleten ter v zdravstveno brezizhodnem položaju, ki je trajnega in fizično nevzdržnega značaja (izkušnje iz Nizozemske kažejo na to, da gre ponavadi za bolnike z rakom in težkimi nevromuskularnimi boleznimi). Med vložitvijo prošnje in morebitno izvedbo evtanazije pa mora preteči vsaj en mesec, če bolnik ni v zadnjem stadiju bolezni. Pomembno je omeniti, da je sam posameznik edina oseba, ki lahko za aktivno evtanazijo poda prošnjo (četudi tega ni zmožen pisno dokazati; v tem primeru mora pacient izbrati zaupnika, ki njegovo željo zapiše v prisotnosti zdravnika na papir; to dejanje pa je zapisano tudi v dosje, ki ga je potrebno kasneje oddati zvezni komisiji; seveda lahko pacient izjave iz takega dokumenta kadarkoli uradno prekliče), nikakor v tej vlogi ne morejo nastopati družinski člani ali kdo drug iz njegovega okolja, seveda pa je dovoljena v okviru dogovora med zdravnikom in svojci pasivna evtanazija, skratka prenehanje z umetnim podaljševanjem zdravljenja, ki ne prinaša izgledov na izboljšanje stanja. Potem mora osebni zdravnik, če sta prej s pacientom prišla do zaključka, da je evtanazija najustreznejše sredstvo v danih okoliščinah, v roku štirih dni na Zvezno nadzorno in evaluacijsko komisijo nasloviti to prošnjo (t.i. registracijski dokument). V prvem delu mora le-ta vsebovati pacientove osebne podatke, vendar to kuverto zdravnik zapečati, komisija pa jo odpre kvečjemu v primeru suma, da celoten postopek ni potekal v skladu z zakonodajnimi standardi. Drugi del dokumenta pa mora vsebovati ostale podatke, ki dokazujejo, da je celoten

postopek okoli prošnje za evtanazijo potekal skladno z danimi smernicami (Internet 12).

Prošnja za izvedbo evtanazije je veljavna samo za pet let, potem pa jo je potrebno podaljševati. Ob podpisu te prošnje si oseba, ki to želi, lahko izbere tudi dva zaupnika, ki prisostvujeta podpisu, vendar vsaj eden izmed dveh ob morebitni smrti te osebe ne bo materialno okoriščen. V tej prošnji tudi ne more biti vnaprej podanega zahtevka po evtanaziji v primeru demence (npr. Alzheimerjeva bolezen), saj oseba tik pred morebitnim posegom v primeru take bolezni ni pri polni zavesti in ne bi mogla vplivati na morebitne spremembe podpisanega (Internet 12).

V primeru težjih kršitev zakona s strani zdravnikov Zvezna evalvacijska komisija zadevo preda Državnemu tožilstvu (denimo v primeru, ko se zdravniku lahko dokaže umor oziroma evtanazija brez izrecne privolitve pacienta), za kar lahko ta zaporno kazen do 12 let (Internet 12).

V Belgiji se tako kot na Nizozemskem pod pojmom evtanazije pojmujejo tri oblike predčasne prekinitve življenja:

- *pomoč pri samomoru* (zdravnik da pacientu, v primeru, da to želi, zdravilo, s predoziranje katerega lahko predčasno umre; po belgijskem zakonu mora biti akter evtanazije zdravnik, to pa bi teoretično pomenilo, da pomoč pri samomoru ni dovoljena, vendar pa hkrati zakon tudi ne določa, da mora biti evtanazija izvršena z injekcijo; to pomeni, da se v primeru dogovora med zdravnikom in pacientom lahko izvede tudi ta oblika evtanazije) ;
- *pasivna evtanazija* (zdravnik ne uporablja več sredstev za podaljševanje življenja) ;
- *aktivna evtanazija* (zdravnik z medicinskim posegom pacientu pripomore pri dokončanju življenja, bodisi indirektno s pomočjo zdravil, ki imajo življenjsko skrajševalni učinek, ali pa s pospeševanjem konca s pomočjo injekcije pomirjevalnih opiatov oziroma mišičnih paralizatorjev; tip zdravila lahko zdravniki izberejo sami) (Internet 12).

Zanimivo je, da je država poskrbela tudi za to, da se zavarovalnice s pomočjo evtanazije ne morejo okoriščati, zato zakon določa, da je taka oblika smrti naravna. Tako se zavarovalnice ali katerekoli druge ustanove, s katerimi ima pacient sklenjene pogodbe, ne morejo sklicevati na samomor, v primeru, da zaradi tega ne bi hotele izplačati svojcem premij ob smrti takega pacienta (Internet 12).

Raziskava, ki sta jo izvedli VUB (Vrije Universiteit Brussel) in Univerza v Gentu, je pokazala, da je še vedno ena smrt od stotih v Belgiji posledica evtanazije (predvsem pasivne), medtem ko pa so kar tri smrti od stotih posledica dajanja smrtonosne injekcije pacientu brez njegove privolitve. Ena temeljnih ugotovitev je bila tudi, da zakonska ureditev tega področja naj ne bi povečala verjetnosti, da se bo število prošenj za evtanazijo povečalo (Internet 14). Oboje skupaj nakazuje potrebo po čim večji stopnji ureditve tega področja, da do nadaljnjih zlorab ne bi več prihajalo. S tako interpretacijo je bila tudi v poročilu švicarskega predstavnika Sveta Evrope, Dicka Martyja, v lanskem letu priznana ustreznost ureditve področja evtanazije, češ da lahko ravno ta zmanjša možnost zlorab (Dokumenti 1).

V letu 2003 se je začela belgijska vlada ukvarjati tudi z idejo, da bi morala vsaka bolnišnica zagotoviti ustrezen delež zdravnikov, ki bi bili pripravljeni izvajati evtanazijo, saj so doslej zdravniki to lahko zavračali, ker je bila v zakonu ta alineja preohlapno opredeljena (zdravnik, ki iz osebnih razlogov ne želi sodelovati pri evtanaziji, ima to pravico, vendar mora to jasno povedati pacientu in mu omogočiti stik z zdravnikom, ki do tega postopka nima nikakršnih zadržkov). To se je v praksi dostikrat tudi dogajalo, predvsem v katoliških bolnišnicah, kjer so zdravniki paciente zavračali na osnovi lastnih verskih in moralnih prepričanj. Prav tako so imeli zdravniki dostikrat težave z iskanjem zdravnikov, ki bi podali sekundarno mnenje, ki je pri postopku potrebno. Zaradi teh lukenj v zakonu je Zvezna nadzorna in evaluacijska komisija ustanovila tudi medicinski forum *Leif*, v katerem lahko zdravniki izmenjujejo svoje izkušnje in rešujejo morebitne zagate pri srečevanju s problematiko (Internet 12).

Sicer pa Zvezno nadzorno in evaluacijsko komisijo sestavlja šestnajst članov, ki morajo biti poznavalci omenjene tematike, in sicer: osem od njih je iz zdravniške stroke, od katerih so vsaj štirje predavatelji na kateri izmed belgijskih univerz, štirje člani so iz pravniške stroke in morajo prav tako poučevati na kateri izmed belgijskih univerz, štirje pa morajo izhajati iz področij, ki se strokovno ukvarjajo s problematiko evtanazije. Hkrati je v zakonu izrecno navedeno, da je funkcija člana komisije nezdružljiva z delom poslanca v zakonodajnem telesu, člana vlade ali lokalnih oblasti. Člani komisije so izbrani po predhodnem zaslišanju pred belgijskim Senatom, pri čemer morata biti oba spola zastopana z vsaj tremi kandidati. Prav tako se lahko mandat posameznih članov predhodno zaključi, če se ugotovi, da kvalitete tega posameznika ne ustrezajo zahtevanim standardom opravljanja dela. Komisija je tudi

zadolžena za izdajanje in pregledovanje obrazcev za prošnjo za izvedbo evtanazije. Zakon tudi ne določi jasno, ali je tujcem možnost evtanazije omogočena (opredeli se le do v Belgiji živečih, ki nimajo belgijskega državljanstva: tem je evtanazija omogočena), vendar pa se v primeru dvoma uporabi drug element zakona, ki zahteva dolgotrajno poznavanje pacientovega stanja s strani osebnega zdravnika, kar pa je za tujce nemogoče (Internet 12).

V zvezi z omenjenim zakonom pa se odpirajo vedno nova vprašanja. Tako je sredi leta 2003 poslanka Jeanine Leduc, ki je bila tudi ena izmed pobudnic zakona o evtanaziji, predlagala, da bi starostno mejo za opravljanje evtanazije znižali iz 18 na 16 let, saj bi naj bila sedanja starostna omejitev diskriminatorna in hinavska, glede na to, da neozdravljivo bolni mladi ljudje enako trpijo kot starejši (Internet 46).

III.d) Zakonske zveze istospolnih partnerjev

Belgija je na področju sklenitve zvez med istospolnimi partnerji na nek način v svojem katoliškem »mini-civilizacijskem krogu« prebila led. Do sedaj so z naprednostjo na tem področju navduševale predvsem severne protestantske države, medtem ko je v srednji in južni Evropi, kjer je zasidrana katoliška mentaliteta, še vedno prevladoval tradicionalni odnos do instituta zakona. Ta naj bi služil namreč predvsem funkciji prokreacije. Belgija je, kot že rečeno, s tem prekinila. Resda kot katoliška država, vendar pod močnim vplivom sosednje protestantske in liberalne Nizozemske.

Na področju registriranja zvez med istospolnimi partnerji je Belgija namreč za Nizozemsko edina država na svetu, kjer se taka sklenitev tudi uradno imenuje *poroka*. Registracijo istospolnih zvez sicer trenutno poznajo le še v nekaterih državah EU: Franciji, Nemčiji, Danski, Švedski, Finski in na Portugalskem, vendar je v vseh institut poroke iz tradicionalnih razlogov še vedno omejen zgolj na partnerja različnih spolov. Taka ureditev je v Belgiji veljavi šele od 30. januarja 2003, medtem ko so se prve poroke zgodile že junija istega leta (Internet 16).

Tudi v Belgiji je veliko vlogo v tem procesu igralo tamkajšnje Ministrstvo za javno zdravje, saj je predlog o ureditvi tega področja podala takratna ministrica Magda Aelvoet. Ob vseh možnih različicah, kako to področje urediti, so izbrali najbolj pragmatično pot. Uvideli so namreč, da bi jim pripravljanje novega zakona, ki bi se

nanašal zgolj na sklenitev zvez med istospolnimi partnerji, vzel preveč časa, zato so popravili oziroma prilagodili zgolj obstoječi zakon o poroki (Internet 15).

Kar se tiče starševstva, je še vedno v veljavi določilo tega zakona, da ima skrbniške pravice zgolj biološki starš, ne pa oba partnerja, prav tako pa za istospolne partnerje ni predvidena posvojitev otrok. To dvoje bi skupaj v praksi lahko pomenilo, da lezbičen par načeloma lahko posvoji otroka, vendar uradno ga posvoji zgolj ena izmed partnerk kot samska in v primeru njene smrti nima partnerka nikakršnih skrbniških pravic nad posvojenim otrokom (Internet 15).

Neustrezno urejeno je tudi področje poroke belgijskih državljanov s tujci, saj je ta po belgijskem mednarodnem zasebnem pravu možna zgolj v primeru, da je taka poroka priznana tudi v državi izvora zakonskega partnerja, to pa je v tem primeru lahko zgolj Nizozemska, ki edina na svetu še priznava poroke med istospolnimi partnerji (Internet 15).

Belgija je sicer določene pravice na področju davčnih olajšav ter nepremičninskih zadev že prej priznavala registriranim istospolnim partnerstvom, vendar pa so ob koncu devetdesetih, še posebej pod vplivom sosednje Nizozemske, organizacije za pravice homoseksualcev (predvsem *Holebifederatie* iz flamskega dela Belgije) zahtevale dodatne korake na tem področju. To se je lahko potem uresničilo šele leta 1999 s političnim zatonom prokatoliško usmerjene socialno-krščanske stranke, ki prvič v zadnjih štiridesetih letih ni dobila mandata za sestavo vlade.

Tako je liberalno-socialistično-zelena koalicija popravila del civilnega zakonika iz leta 1830, ki natančneje definira pogoje sklenitve zakonske zveze. Javno mnenje na spremembe zakonodaje na tem področju sploh ni aktivneje reagiralo, medtem ko je bilo še vedno strogo proti možnostim posvojitve otrok s strani homoseksualnih parov. Na to so reagirali tudi predstavniki oblasti, ki tega niso vključili v spremenjen zakon (Internet 15).

Ob glasovanju v parlamentu sta proti glasovali zgolj Krščansko-demokratska stranka in ultranacionalistični Vlaams Blok, medtem ko Katoliška Cerkev presenetljivo ni izvajala kake javne kampanje proti zakonu. Iz izjave, ki mi jo je posredoval tiskovni predstavnik belgijske Rimskokatoliške Cerkve, je bilo sicer razbrati dobršnje mero vatikanskega tipa neodobravanja, vendar pa tak zakon belgijske škofe naj ne bi motil, če gre zgolj za zakonsko ureditev določenega civilnega področja, da pa seveda take zveze ne morejo poimenovati zakon, saj je v Cerkvi ne morejo priznavati. Glede tega

pa, da je Cerkev svoje pomisleke vseskozi javno oznanjala (Priloga 20). Tako da je bil zakon zlahka sprejet, veljati pa je začel junija 2003.

Zanimivo in predvsem pohvale vredno je, kako je ravno na tem področju Belgija ubrala dosti bolj pragmatično pot kot Nizozemska in še bolj, da pri tem ni prihajalo do pritiskov s strani Cerkve in desnih strank, ki bi utegnile v političnem prostoru to (precej revolucionarno) spremembo zakona izrabljati za nabor nove baze volilcev. Tudi v Sloveniji bi se tak pristop Cerkve in njenih političnih derivatov včasih prav prilegel.

IV. MODELI, PRENEŠENI NA SLOVENSKE PRIMER (POTENCIALNI IN IZBOLJŠAVE PREDLAGANIH)

»Slovenska družba (samo ta me tukaj zanima) je hudo konzervativna institucija. Vsaka strukturna sprememba - že grožnja, da bo prišlo do nje - sproži vznemirjenje, ki se lahko stopnjuje do besnila. Tudi če je sprememba v praksi že izvršena in gre samo za to, da bi jo priznali, poimenovali, formalizirali. Celó če bi sprememba ustregla konzervativnim interesom. In včasih se zdi, da tudi če staro stanje ne ustreza nikomur in bi sprememba koristila vsem.«

Bogdan lešnik, Veliko hrupa za malo pravic, Mladina, št.4, 26. januar 2004 na:
http://www.mladina.si/tehdnik/200404/clanek/kul-transnacional--bogdan_lesnik/

Pri predstavitvi modelov, primernih za slovenski prostor, je najprej potrebno opozoriti na omejitve, ki jih ta politični prostor predstavlja, in tako razložiti, zakaj je tu tako težko priti do pametnih političnih konsenzov, po katerih slovi Nizozemska in bi pomenili kvalitativen korak naprej. Prva je ta, da naš politični sistem izhaja iz popolne politično-nazorske bipolarnosti, ki je sicer posledica na polovico razdeljenega volilnega telesa (razen na zadnji parlamentarnih volitvah) in so tako vsi politični dogovori zaradi tega že vnaprej obsojeni na propad (razen če ne gre za vstop v kako izmed evroatlantskih institucij). Kot drugi razlog je tu izredno liberalna zakonodaja glede pravice do razpisa referendumu (ki jo šibke opozicijske stranke izrabljajo za dosego ciljev, ki jih po normalni parlamentarni proceduri ne bi, in s tem reagirajo na premoč vladne garniture z dosti bolj populističnimi zahtevki, kot bi sicer). Nazadnje pa je treba upoštevati še pregovorni slovenski konzervativizem, ki smo ga podedovali spričo naše zgodovinske vpetosti v srednje- in južnoevropski prostor, ki zagovarja predvsem krščansko-socialne modele, temelji pa na avtoriteti, spoštovanju

kulturnega izročila in moralnih načelih, ki skušajo čimbolj minimalizirati pojave permisivnosti, individualizacije in kozmopolitizma (Adam, v Videtič, Senčar, ur., 1994:84). Posebna kategorija pa so v tranzicijskih državah še t.i. postkomunistični politični konzervativci, znani po tem, da se težko prilagajajo procesu sklepanja kompromisov, ki so sicer bistvenega pomena v tranzicijskem času, to nezadovoljstvo z uveljavljanjem svoje resnice pa jih dostikrat sili, da postanejo radikalcı (Volasko, v Videtič, Senčar, ur., 1994:112). V slovenskem primeru, kjer se zdi, da vsak izrečen populizem naleti na plodna tla, taka transformacija tako res ni pretežavna.

V tem poglavju bom poskušal napraviti sintezo obeh modelov, belgijskega in nizozemskega, in ju dopolniti z rahlimi popravki, ki bi jih, po mojem mnenju morala vsebovati tudi oba vzorčna modela. Pri tem se zavedam obilnih možnosti obsežnih in žolčnih javnih razprav o teh tematikah, v katerih bi se skušalo dokazovati, da kaj takega ni skladno s slovensko mentaliteto. Sam sem mnenja, da je bolje, da je določeno področje urejeno, četudi ne idealno, kot pa da se ga trudi tabuizirati samo zato, ker se javnost ni sposobna soočiti z določeno družbeno problematiko. Hkrati pa menim, da so tvorci politik sicer primorani pri svojem delu upoštevati meje, v okviru katerih mora biti neko področje urejeno in ga je prebivalstvo še pripravljeno prebaviti (v slovenskem primeru: da mu ne grozi referendum), vendar pa morajo na novo postavljeni projekti hkrati predstavljati tudi kvalitativen napredek, ne pa zgolj manjših lepotnih popravkov. Seveda morajo biti le-ti temu primerno tudi strokovno in smiselno argumentirani, tako da množice pomen predlogov, ki bi utegnili delovati nevšečno in nepotrebno, bolje razumejo in jih populistična zavračanja liberaliziranja nekaterih politik ne bi takoj prepričala. Tudi naslednji modeli so bili napisani kot posledica takih teženj.

IV.a) Mehke droge

»Ker lahko marihuana prizadene tudi sposobnost mišljenja in presojanja, lahko uživalec pozabi na varnost pri spolnosti, s tem pa se izpostavlja okužbi z virusom HIV, ki povzroča aids, hepatitisom C in drugim spolnim boleznim«

(Droge, tvoj vodnik, Vlada Republike Slovenije, Urad za droge):
www.uradzadroge.gov.si/doc_docs/publikacija_droge_.pdf

Tematika drog je v slovenskem političnem prostoru Pandorina skrinjica, ki je politične stranke posebej nerade odpirajo, saj vedo, da je javnost za spremembe

glede politike do drog popolnoma nepripravljena. Zavzemanje za bolj liberalne vzorce na tem področju pa lahko zato prinesejo strankam tako negativen odziv, da se za javno izpostavljanje na tem področju ne odločajo niti tiste politične opcije, ki so sicer poznane kot bolj liberalne. Težava je v tem, da o drogah ne moremo govoriti le kot o negativnem vplivu zahodne dekadence ali kot medicinskem problemu, ampak jih je treba obravnavati kot tiste dejavnike v političnih razmerjih, ki pomagajo angažirati politične akterje tako, da se ti najprej proti njim zarotijo, nato pa nam začnejo določati dovoljene percepcije realnosti (Lukšič, 1999:820). Zanimiva v tem kontekstu je Szaszeva teza (v Taradash, ur., 1993: 174), da gre pri političnem boju proti drogam zgolj za nasledstvo boja proti masturbaciji, ki je bila do 20.stoletja tako z medicinskega kot etičnega vidika dojeta kot največja možna zloraba samega sebe in grožnja človeku.

Vseeno pa je v zagovor slovenskega modela potrebno povedati, da naša država na tem področju vseeno sodi v sklop evropskih držav, ki to tematiko obravnavajo bolj liberalno. Po zatrjevanju g. Koširja, strokovnjaka z Urada za droge Republike Slovenije, tako med EU novinkami zagotovo sodimo na prvo mesto glede liberalne urejenosti področja, saj pomeni posedovanje drog po Zakonu o proizvodnji in prometu s prepovedanimi drogami zgolj prekršek. Po 9. členu tega zakona se konoplja sicer sme gojiti v prehrabene in industrijske namene vendar zgolj na osnovi dovoljenja, ki ga izda Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, medtem ko je v 33. členu izrecno zapisano, da »se sme mileje kaznovati tisti storilec prekrška iz prvega odstavka tega člena, ki ima v posesti manjšo količino prepovedane droge za enkratno lastno uporabo in storilec prekrška iz prejšnjega odstavka, če prostovoljno vstopi v program zdravljenja uživalcev prepovedanih drog ali socialno varstvene programe, ki jih potrdita Zdravstveni svet ali Svet za droge« (Internet 18), sicer pa sta omenjeni tudi možnosti plačila denarne in zaporne kazni (sicer neizvedene že kar nekaj let).

33. člen tega zakona je nasploh v sklopu debate o liberalnejšem obravnavanju uživalcev drog predstavljal mejnik, saj je leta 1999 skupina poslancev s prvopodpisanim poslancem LDS, Romanom Jakičem, najprej pripravila predlog, po katerem naj bi bili uživalci drog ali povsem dekriminalizirani ali pa bi jih čakala kvečjemu napotitev v varstveno-delovne centre. Politična javnost takrat za tako novost še ni bila zrela, prav tako je bilo razmerje političnih sil v državi bolj iznačeno v prid konzervativnejšim silam v parlamentu. Tako je na koncu obveljal obstoječi

predlog člena, ki uporabnike prepovedanih drog načeloma še vedno lahko kaznuje z zaporom, četudi je to v praksi malo verjetno. Glavni problem je, da sodniki za prekrške, h katerim so take osebe napotene, razsojajo povsem na osnovi lastnih prepričanj o stopnji škodljivosti določenega tipa drog, prav tako lahko vsak, tudi najbolj nepomemben zaznamek (denimo, zgolj en pokajen »joint«) neugodno vpliva na posameznikove karijerne obete, medtem ko obravnava tistih, ki so bili kaznovani zaradi pijanosti, v podobnem primeru ne rangira enako visoko.

V nadaljnjih letih pa je bil kot posledica medresorskega in strokovnega posvetovanja o nadaljnji ureditvi področja drog napisan Nacionalni program, v parlamentu potrjen spomladi 2003, v katerem se prvič pokaže težnja po dekriminizaciji uporabnikov drog. Slovenija namreč ne namerava povsem slediti poti Nizozemske in Belgije ter tudi že nekaterih drugih evropskih držav in klasificirati vse droge na mehke in trde ter jih njihovem statusu primerno tudi drugače obravnavati, ampak zgolj dekriminizirati uporabnike vseh drog in posledično določiti količino drog za osebno rabo (o tej bi bilo najprej potrebno doseči široko soglasje stroke in državnih organov, odgovornih za to področje), za posedovanje katere posameznik ne bi bil več kaznovan, ampak kvečjemu napoten na zdravljenje ali svetovanje v katerega izmed za to usposobljenih centrov (pogovor z g.Koširjem z Urada za droge, 24.2.2004).

Sicer je največje nasprotovanje temu izrazila slovenska policija, ki v svojem izobraževalnem sistemu uporabnike katerihkoli drog še vedno obravnava na zelo tradicionalen način (zgolj kot prestopnike, ki zaslužijo ustrezno kazen), vendar pa se je Urad za droge v tem primeru skliceval na 14. člen Deklaracije o smernicah za zmanjšanje povpraševanja po drogah, ki jo je junija 1998 sprejela Generalna skupščina OZN in pravi, da je zavoljo težnje po ponovni vključitvi uživalcev drog v družbo nujno podpirati sodelovanje med kazenskim sodstvom, zdravstvenim in socialnim sistemom, resne alternative zaporni kazni pa bi tako postale zdravljenje, izobraževanje in potrepevska pomoč (Dokumenti 3). Zakonski predlog, ki bo vseboval tudi to alinejo, bi naj bil po napovedih z Urada za droge pripravljen najkasneje do srede leta 2005. Kdaj (če sploh) pa bo sprejet, bo že odvisno od politične strukture parlamenta v naslednjem mandatu in politične volje za uresničitev tega projekta.

Vsekakor bi morala po mojem mnenju država poskrbeti za ureditev možnosti gojenja konoplje za medicinske namene in jo v zdravstvu tudi uporabljati, saj bi se na

tak način Slovenija lahko vsaj na enem področju profilirala kot napredna država, ki bi z raziskavami in v praksi lahko stopila ob bok zahodnim državam, ki to že uspešno prakticirajo. Žal pa za to ni posluha niti med stroko niti v političnih krogih. Ali kot je za časnik Mladina povedal Gorazd Drevenšek z Inštituta za farmakologijo, ki ugotavlja, da smo tudi na tem področju tipično slovenski in samo čakamo na direktive iz Bruslja:

»Tako je sprejemljivost za novosti bolj toga kot v EU, uradniki, ki izdajajo dovoljenja, pa bolj prestrašeni. Ob vsej konzervativnosti vlade in ministrstva za zdravstvo se bodo tudi etične oblasti bale izpostaviti javnim aferam pri izdaji mnenja za klinične poskuse, na drugi strani pa se bojijo tudi zdravniki, ki bi si upali pri vseh današnjih aferah izpostaviti svojo strokovnost in dati pobudo za začetek takšne študije.« (Ozmeč, 2003:39).

Žal je ta rigidnost realnost trenutne slovenske politike, ki skuša biti zgolj čimbolj všečna volilcem in posledično sploh ne posega na »kritična« področja. Spričo tega se mi zdi verjetnost uresničitve projekta Urada za droge trenutno res še najbližje uresničitvi, vendar pa sem vseeno pripravil možen vzorec politike do drog, ki bi poleg dekriminalizacije uporabnikov katerihkoli prepovedanih uvedel še klasifikacijo mehkih in trdih drog (saj jih verjetno nobena resna znanstvena raziskava na svetu ne izenačuje povsem) in uvedbi nizozemskega modela *coffeeshopov* v prilagojeni obliki. Glede na to, da večina držav, ki se v zadnjem času odloča za liberalnejše urejanje področja drog, postopa v tem vrstnem redu (klasifikacija in dekriminalizacija), je težko verjeti, da bi bil tak model ravno za slovenski prostor popolnoma neustrezen. Sam bi v novi zakon vključil naslednje elemente:

- Ministrstvo za zdravje bi moralo pripraviti zakon, ki bi urejeval celotno politiko do drog, v kateri bi bila določena tudi klasifikacija med mehкими, ki bi jih uvrstili v isto kategorijo kot alkohol in tobak, saj so sedaj derivati konoplje v isti kategoriji kot denimo LSD (Dokumenti 4), in trdimi drogami, njuno različno obravnavanje v vseh primerih, dekriminalizacija mehkih drog ter možnost nakupa slednjih v državno nadzorovanih lokalih, kot jih poznajo tudi na Nizozemskem (v nadaljevanju: *»coffeeshopi«*);
- ta zakon bi urejal tudi poglavje o strategiji zmanjševanja škode za odvisnike od trdih drog, medtem ko bi bilo zmanjševanje škode za uporabnike mehkih drog urejeno v posebnem zakonu, ki bi veljal tudi za alkohol in tobak (tako bi denimo lahko tudi v zakonu o varnosti v cestnem prometu izenačili dovoljeno stopnjo alkohola in THC-ja v krvi: nično); vse troje bi bilo prepovedano osebam do določene starosti (16 ali 18);

- uporaba mehkih drog bi bila dovoljena v lokalih, posebej namenjenih temu; število teh bi določilo Ministrstvo za zdravje: zgolj v mestih, en *coffeeshop* denimo na 10.000 prebivalcev, prepovedani bi bili v mestih, ki so od katerekoli državne meje oddaljeni manj kot 30 km (da ne bi prišlo do nezaželenne strukture turistov, ki bi prišli v državo zgolj po marihuano, vznemirjali lokalno prebivalstvo in poslabševali odnose s sosednjimi državami); v vsakem *coffeeshopu* bi bil obiskovalcem omogočen dostop do brezplačne hladne in tople vode, razen proizvodov iz konoplje pa bi nujno ponujali tudi sladkarije in brezalkoholne pijače; prodaja alkoholnih pijač bi bila izrecno prepovedana; lahko bi imeli tudi družabni del (npr. biljard), vendar bi tudi tam veljala prepoved ponujanja alkoholnih pijač; taki lokali bi morali biti od najbližje šole oddaljeni vsaj 500 metrov;
- prostore za *coffeeshope* bi v centrih mest odkupilo Ministrstvo za zdravje, ki bi potem na javnem razpisu zanj izbralo upravljalca, ki *coffeeshopa* ne bi mogel odkupiti, ampak bi bil zgolj najemnik; prosilcu za podelitev koncesije bi bilo ugodeno, če bi dokazal, da nima kazenskega dosjeja in ima vsa potrebna dovoljenja in izobrazbo za opravljanje gostinske dejavnosti; višina mesečne najemnine bi bila določena s strani države vnaprej; taka koncesija bi se podeljevala za štiri leta;
- *coffeeshopi* se ne bi smeli oglaševati, zunaj lokala bi bila edino dovoljena tabla z imenom takega lokala, ta pa bi bila standardizirane oblike in barve;
- zakon bi moral določati tudi dovoljeno količino izdelkov iz konoplje, ki bi se smatrala zadostno za osebno rabo in bi jih posameznik smel posedovati (nekje med 3 in 5 grami);
- prav tako bi moralo biti določeno, v katerih primerih bi policisti pri posamezniku smeli posredovati pod sumom posedovanja prevelike količine drog;
- na Ministrstvu za zdravje bi morali sestaviti register uporabnikov mehkih drog (ločeno bi lahko tudi za uporabnike alkohola in tobaka), v katerega bi se moral vsak vpisati prostovoljno; na podlagi vpisa bi bil posameznik zabeležen v računalniški datoteki, do katere bi imeli dostop samo pooblaščen delavci ministrstva in upravljalci *coffeeshopov*; slednji bi lahko izdelke iz konoplje svojim strankam prodajali samo v primeru, da bi bili vpisani v ta register in bi to lahko dokazali z osebnim dokumentom; sem bi se morali vpisati tudi tujci, ki bi prišli v Slovenijo in bi želeli take izdelke kupovati; podatki iz registra bi bili

strogo tajni in se jih ne bi smelo uporabljati v kakršenkoli druge namene (denimo pri zaposlovanju); nepooblaščen uporaba bi bila po zakonu kazniva, posameznik, ki bi prijavil sum zlorabe takih podatkov pa bi imel pravico vpogleda v dosjeje, ki bi utegnili dokazovati nepooblaščen rabo takih podatkov; upravljalec bi ob poskusu nakupa izdelkov iz konoplje v računalnik vtikal EMŠO potencialne stranke, računalnik pa bi lahko samo potrdil ali zavrnil možnost nakupa (zavrnil bi lahko v primeru, če stranka ne bi bila vpisana v register ali pa bi na isti dan nakupila že večjo količino takih izdelkov, kot je za osebno rabo predvideno po zakonu);

- tudi pri nas bi morali izvajati hinavsko »backdoor« politiko, po kateri upravljalcem coffeeshopov ne bi bilo dovoljeno proizvajati drog, saj bi bila drugače Slovenija izolirana iz vseh mednarodnih sporazumov, ki jih je sprejela na tem področju, saj večina izmed njih natančno prepoveduje kakršnokoli možnost legaliziranja proizvodnje in trgovanja z drogami (Nizozemska je svoje početje opravičevala s zahtevo po zmanjševanju škode zaradi prevelikega deleža uporabnikov trdih drog, medtem ko Slovenija s takim argumentom danes ne bi mogla nikogar prepričati);
- načeloma bi bilo prepovedano uživanje izdelkov iz konoplje zunaj, vendar predvsem v stanovanjskih soseskah, v središčih mest, v bližino vzgojno-izobraževalnih ustanov (vsaj 500 metrov), na večjih zborovanjih, v bližini otrok, ali če bi kakorkoli drugače bili v svoji okolici z uporabo drog moteči; v tem primeru bi spekter kazni obsegal minimalno ustno opozorilo in maksimalno denarno kazen; policisti bi lahko izdajali zgolj ustna opozorila in storilce popisali, vendar sami ne bi imeli dostopa do registra, kolikokrat je uživalec mehkih drog bil popisani; ti podatki bi se zbirali v registru in v primeru vsakega tretjega opozorila bi uživalec moral plačati maksimalno zakonsko določeno kazen; sam bi se ob vpisu v register uporabnikov mehkih drog zavoljo varstva zasebnosti moral odločiti, ali se mu denarna kazen takoj odtrga iz bančnega računa, ki ga je posredoval ministrstvu ali pa se mu položnice pošilja na dom;
- načeloma lastna proizvodnja ne bi bila dovoljena, vendar bi se strogo kaznovala le v primeru odkritja tolikšnega števila sadik konoplje, za katero bi se že lahko domnevalo, da ne gre zgolj za gojilčevo osebno uporabo (število le-teh bi bilo zakonsko določeno);

- država bi morala urediti področje možnosti gojenja konoplje za zdravstvene namene;
- podobna določila glede naštetih stvari bi v prilagojeni obliki veljala tudi za uporabnike tobačnih in alkoholnih izdelkov.

Pri tem se je potrebno vprašati tudi o ekonomskih učinkih dekriminalizacije drog, pri čemer se strokovna literatura naslanja predvsem na naslednje:

POZITIVNA STRAN: ker bi bilo to področje preseljeno iz črnega trga, bi se pojavila večja ponudba drog na trgu; to bi znižalo cene le-teh; to pa bi nadalje pomenilo, da bi se bili uživalci drog v manjši meri prisiljeni zatekati h kriminalnim dejanjem za pridobitev finančnih sredstev za nakup drog (Loeman, 2002:23).

MOJA OPOMBA: ta predpostavka je načeloma veljavna, vendar pa ima tudi več pomanjkljivosti, saj ne predvideva, da bi država ob morebitnem znižanju cen drog verjetno posegla na trg z višjimi dajatvami in tako prodajalce prislila k zvišanju cen; poleg tega če govorimo zgolj o dekriminalizaciji mehkih drog, je predpostavka o manjšem kriminalu takorekoč brezpredmetna, saj uživalci mehkih drog niso odvisniki in se praviloma ne spuščajo v kriminalne vode zaradi olajšanega dostopa do drog.

POZITIVNA STRAN: država bi z dekriminalizacijo in s tem povezanimi novimi davki pridobila nov vir finančnih sredstev (Loeman, 2002:24).

MOJA OPOMBA: če bi država skušala na ta način preveč zaslužiti, bi se dvignila cena mehkih drog na trgu ali celo zmanjšala njihova kakovost, to pa bi lahko imelo negativen učinek na celotno zastavljeno strategijo, saj bi se zopet razpasel nelegalni trg drog.

NEGATIVNA STRAN: s tem ko bi država dekriminalizirala mehke droge, bi jih načeloma postavila v isto vrsto z ostalimi dobrinami, dostopnimi na trgu, to pa bi pomenilo neomejen dostop in tudi oglaševanje v medijih (Loeman, 2002:24).

MOJA OPOMBA: to ni res, saj tudi cigarete, pornografija in alkohol, ki so legalne, niso danes dostopne vsakomur, prav tako se njihovo oglaševanje v medijih čedalje bolj omejuje; z ustrezno zakonodajo je možno stvari zakonsko urediti brez možnosti konzumacije določenih dobrin za celotno prebivalstvo.

NEGATIVNA STRAN: *zaradi novih davkov na droge bi spet zaslužili ilegalni preprodajalci, ki bi droge ponujali ceneje, zato bi se krog uživalcev razširil* (Loeman, 2002:25).

MOJA OPOMBA: kakršnekoli domneve v zvezi s porastom uživalcev so zgolj predvidevanja; prav tako si nobena država verjetno ne ustvarja iluzij, da bo ilegalni promet z drogami popolnoma onemogočila, dovolj je že, da ga omeji in poskrbi za ustrezno varstvo uporabnikov drog s tem, ko vsaj v določeni meri lahko nadzira kakovost drog na trgu; zato je poostrena kontrola na tem področju ob morebitni dekriminalizaciji potrebna.

Demets (v Loeman, 2002:38) meni, da bi morala biti marihuana obdavčena na podoben način kot cigarete, kar je po njegovem mnenju ustrezna meja med kriminalnim okoljem in porastom uporabnikov, saj se cena legalno kupljene marihuane na trgu ne bi bistveno spremenila. Ob tem sam navaja še primer študije belgijskega Ministrstva za finance in Univerze ULB iz Bruslja, ki je skušala ugotoviti finančne učinke morebitne legalizacije marihuane. Z njihovo preveč optimistično makroekonomsko oceno se ne strinja, saj je posameznikov proračun še vedno omejen, zato bi tudi v primeru porasta uporabe marihuane uporabniki morali to kompenzirati z manjšo porabo drugih dobrin.

Dittrich opozarja tudi na dodatno pozitivno posledico morebitne dekriminalizacije mehkih drog, saj zdaj uporabniki ne morejo biti obveščeni o vsebnosti THC-ja v zvitku marihuane, kar je velikega pomena za njihovo informiranost in zdravje. To bi se v primeru legalizacije lahko uredilo, saj bi morali imeti zvitki marihuane podobno deklaracijo kot vsa ostala živila (Internet 19).

Iz raziskave Slovenskega javnegam mnenja (Priloga 3) je razvidno, da za dve tretjini vprašanih kajenje marihuane nikdar ni opravičljivo, iz raziskave Dela Stik iz leta 2001 pa je možno razbrati, da dekriminalizacije marihuane za osebno rabo ne bi podprlo skoraj 64% anketiranih (Priloga 24). Zato naj bo v Sloveniji, kjer skuša vlada delovati na takih »robnih področjih« čimbolj pragmatično in v skladu z javnim mnenjem, moj predlog obravnavan zgolj kot dobronameren prispevek k ureditvi problematike drog in ne kot povod za zgražanje nad modelom, za katerega bi se verjetno namigovalo, da bi se to državo trudil spremeniti v narkomansko leglo. Spričo rezultatov te in ostalih javnomnenjskih anket sem še bolj prepričan, da bo že uspeh Nacionalnega programa na področju drog za Slovenijo velik korak naprej v smislu spoštovanja posameznikovih odločitev, predvsem tistih, ki na kakršenkoli način niso v

skladu s splošno sprejetimi normativi. Nenazadnje za državljane Slovenije na tem področju ne vidim nobene bistvene izgube, saj se s prižganim »jointom« danes mladostniki skrivajo prej zaradi strahu pred *egotripnimi izživljanji mlajše garniture organov v modrem*⁹ kot pa zaradi strogih kazni. Spričo tega bi imela dekriminalizacija celo dodaten pozitiven učinek, saj bi zmanjšala tudi slovenski prastrah pred vsem v uniformi, ki izhaja še iz naših totalitarnih časov.

IV.b) Evtanazija

»Nihče od nas seveda ne ve, kakšna bo naša smrt in koliko poguma bomo zmogli v smrtni uri; vsaka smrt je različna. Lahko pa izrazimo svoje upanje, da - če naša smrt ne bo nenadna - bomo zapustili ta svet ob opori iskrenih prijateljev in s pomočjo razumevajočega zdravnika, v prisebnosti in zaupanju, v hvaležnosti in v mirnem pričakovanju.«

(H.Kung na <http://marela.uni-mb.si/skzp/Zanimivosti/Clanki/Bohak/Evtanazija.htm#16>)

Primerljivo gledano, Slovenija na področju evtanazije najbolj zaostaja za morebitno uveljavitvijo nizozemskega oziroma belgijskega modela. Res je, da razprava na to temo pri nas sploh nikoli ni bila načeta, zato človeka še bolj preseneti zagotavljanje belgijskih sogovorcev, da je bila pri njih ta tematika najlaže uresničljiva.

Če domnevam, da politična srenja usmerja svojo energijo predvsem oziroma zgolj v vprašanja, ki prinašajo politične točke (vodilna struktura se je namreč že opekla pri vprašanju oplojevanja samskih žensk z biomedicinsko pomočjo), je to jasno. Nenazadnje je slovensko javno mnenje, kar se tiče odobravanja določenih etičnih premis tega civilizacijskega prostora, še vedno nepripravljeno na soočanje z manj prijetnimi vprašanji. Kot da je očitek o avstrijskem podaljšku (kar se tiče mentalitete) še vedno veljaven. To je tudi nacija¹⁰, ki živi v svoji večni zaverovanosti o Sloveniji kot rajju na zemlji in je zadovoljna s takorekoč vsako stvarjo, ki prihaja skupaj z zahodnimi piši, če le v ponujenih vzorcih ne najde česar, kar bi utegnilo sprožiti zgražanja iz lokalnih prižnic in škofovskih okrožnic. Vse to v popolni neodvisnosti od posameznikove stopnje vernosti, pa tudi pripadnosti določenemu cerkvenemu občestvu.

⁹ gre za malce bolj slikovito izraženo mnenje avtorja

¹⁰ najvišja oblika organizacije etničnih skupnosti, ki je nastala iz naroda ob nastanku kapitalistične družbe; gre za etnično skupnost velikega števila ljudi, ki jih povezuje skupno ozemlje, ekonomsko življenje, kultura in jezik, zaradi česar se kasneje razvijejo tudi druge skupne vsebine (Blagojević *et al.*, ur., 1970: 593)

To omenjam v navezavi z Belgijo predvsem zato, ker tudi ta država ni ravno oaza liberalnosti in tolerantnosti in je prav tako utemeljena na izrazito katoliških temeljih kot Slovenija, vendar se zdi, da tako delikatno politično vprašanje, kot je evtanazija, sploh ni poželo takšne pozornosti. Njihovi intelektualci (Algoet, 2004:13; De Rijck:5; 2004, Nys, 2004:9) so vseskozi opozarjali, da se evtanazije pač ne da nevtralno obravnavati, zato je sama debata o njej potekala na izredno civiliziranem nivoju.

Tematika v naši javnosti sploh še ni bila načeta, razen v redkih primerih, ko je šlo zgolj za kratke odzive predstavnikov Katoliške Cerkve in njenih posrednih derivatov (denimo društvo Hospic dr. Metke Klevišar, ki ima do vprašanja evtanazije takorekoč identičen odnos kot Rimskokatoliška Cerkev) na uzakonitev evtanazije na Nizozemskem in v Belgiji. Tako se je v imenu prve v javnosti s kratkim sporočilom že leta 2001 oglasila komisija Pravičnost in mir. Njen predstavnik dr. Anton Stres, sicer mariborski pomožni škof, je nizozemsko potezo komentiral z naslednjimi besedami:

»Uzakonitev evtanazije, se pravi tako imenovanega 'umora iz usmiljenja', na Nizozemskem je tudi pri nas dala nekaj poguma sicer redkim zagovornikom tega etično izredno spornega in družbeno zelo nevarnega početja... Zato je upravičena bojazen, da bo uzakonitev evtanazije povzročila veliko več zlorab, kakor pa omogočila navideznih rešitev brezizhodnih situacij. Predvsem bo namreč spodbudila hud pritisk okolja na neozdravljivo bolne, naj zahtevajo lastno smrt, da bi razbremenili svojce in družbo... Človek nima oblasti ne nad svojim ne nad tujim življenjem.« (Internet 20).

Sicer ni ravno jasno, kateri naj bi bili ti domnevni zagovorniki, ki so za tem stali v javnosti, poleg tega pa je tudi Mladina takrat to izjavo označila za pičlo, saj ravno uzakonitev določenega področja skuša onemogočiti zlorabe in temne lise v zakonu. Tako je tudi v nizozemskem primeru s pisanjem prošenj osebnemu zdravniku, vključitvi dodatnega neodvisnega zdravnika, državne komisije, ki bdi nad skladnostjo izvedbe evtanazije z zakonskimi določili. Še dosti bolj nepravilen pa je v tem kontekstu prevod evtanazije kot »umora iz usmiljenja« (Internet 20), kar je lahko kvečjemu namenjeno zavajanju in mobiliziranju tistih, ki načeloma takemu postopku, če bi odločali zgolj po zdravi pameti, ne bi nasprotovali.

Drug primer negativnega odziva na uzakonitev evtanazije pa je bilo sicer rahlo kontradiktorno mnenje dr. Metke Klevišar, ki je izjavila, da:

»nihče nima pravice odločati ne o lastni ne o smrti koga drugega« (Internet 20) in hkrati, da »ubiti je evtanazija, pustiti umreti pa je preprosto spoštovati življenje, ki se izteka, da ga ne podaljšuješ na vsak način in za vsako ceno. Če 95 let starega človeka pelješ v bolnico, da

ja ne bo umrl, ni evtanazija, če ga pustite umreti. Če rakavega bolnika, ki je poln metastaz, ne boste oživljali, to ni evtanazija.« (Internet 20).

Omenjena gospa pri tem ni dojela, da je s tem ravno povzela bistvo nizozemske ureditve (Internet 20), ki se zaveda, da je določitev take meje izredno težavno, zato je bolje omogočiti pacientu, da se sam odloči, če tako storitev v določenem stadiju bolezni želi, kot pa da odločitev za to pade na ramena njegovih bližnjih, ki morajo odločati o odklopu aparatur. S tem pride hkrati do spoštovanja želja pacientov in minimiziranja možnosti zlorab s strani drugih. Hkrati pa je taka ureditev, ki jo sama navaja kot ne-evtanazijo v nizozemskem primeru navedena kot pasivna evtanazija.

Skratka, pri obeh gre zgolj za povzemanje papeških enciklik brez kakršnegakoli kritičnega ugovora. Kot ugotavlja Bohak (Internet 24), najnovejši socialno-etični dokument Cerkve, ki to tematiko obravnava, t.j. okrožnica papeža Janeza II iz 1995, načrtno ignorira obstoječe klasifikacije tipov evtanazij, govori le o dveh: asistiranem samomoru in o neprostovoljni evtanaziji. Svoje zavračanje teh pa utemeljuje tako, da postavi evtanazijo v kontekst širših groženj človeškemu življenju, v sklop katerih so se imele privilegij uvrstiti še: nove tehnologije, kriza medosebnih odnosov in prevzemanje protisolidarne kulture, ki se v mnogih primerih izkaže za kulturo smrti. Tako je tudi neprostovoljna evtanazija del zarote proti življenju.

Tudi nasploh se nasprotniki evtanazije ponavadi v svojem odklonilnem odnosu do evtanazije nanašajo predvsem na svetost življenja in možnosti zlorab, poleg tega pa zanje obstajajo alternativni, medicinsko in etično manj vprašljivi ukrepi: paliativni ukrepi¹¹, posegi z dvojnimi učinki, prekinitve zdravljenja, ki zgolj podaljšuje trpljenje umirajočega in društva za nego umirajočih bolnikov na domu, Hospici.(Internet 24)

Osebnostno pa se dosti bolj nagibam na stran zagovornikov evtanazije, katerih glavni argumenti so: posameznikova avtonomija, ki jo je užival celo življenje in njegova pravica, da se avtonomno odloči tudi glede načina prekinitve življenja; pravica vsakega človeka do dostojanstvene smrti; in možnost minimiziranja zlorab v modernih družbah, ki bi jih dekriminalizacija evtanazije s sabo utegnila prinesti.(Internet 24)

Danes se Slovenija omenjanju področja evtanazije še najbolj približa v svojem kazenskem zakoniku, kjer je v 5.točki 131.člena zapisano, da se s kaznijo do treh let

¹¹ po definiciji Svetovne zdravstvene organizacije »paliativna oskrba izboljša kakovost življenja bolnika in njegovih bližnjih, ki se soočajo s problemi ob neozdravljivi bolezni, preprečuje in lajša trpljenje, ki ga zgodaj prepozna, oceni in obravnava bolečine in druge telesne, psihosocialne ter duhovne probleme« (Vir:Internet 47)

kaznuje vsakogar, ki bi drugi osebi nudil pomoč pri samomoru in bi pri tem lahko uveljavljal posebne olajševalne okoliščine (Internet 21). Hkrati pa slovenska Ustava vsebuje tudi 3. odstavek 51. člena, po katerem ni nikogar mogoče prisiliti k zdravljenju, razen v primerih, ki jih določa zakon (Internet 22). Če pa bo Slovenija v bližnji prihodnosti iz teh členov sposobna graditi povsem samostojno politiko, domnevam, da bo povzemala značilnosti nizozemsko-belgijskega modela, saj vsebuje zadostno stopnjo zaščite pacientov, hkrati pa jim z vsemi varnostnimi ventili nalaga tudi precejšnje ovire na poti do evtanazije. Značilnosti obeh zakonov, ki bi po mojem mnenju v naš zakon tako vsekakor morale biti vključene so naslednje:

- Ministrstvo za zdravje mora izdati standardizirane obrazce prošenj za izvedbo evtanazije (za paciente), poročilo osebnega zdravnika o izvedbi celotnega postopka, poročilo posvetovanega zdravnika o izvedbi celotnega postopka, mnenje specialistov o ustreznosti izvedbe evtanazije v posebnih primerih, poročilo o skladnosti izvedbe evtanazije z zakonskimi določili (za Državno tožilstvo);
- Ministrstvo za zdravje mora ustanoviti skupino določenega števila pravnikov (akademikov), strokovnjakov družbenih ved (akademikov) in zdravnikov (akademikov), imenovano »Državna komisija za evtanazijo«, ki bi celotno dokumentacijo o postopku izvedbe evtanazije pridobili po zakonsko določenem času od zakonskih zavezancev za pošiljanje obrazcev (osebni zdravnik, posvetovani zdravnik, pacient, podpisi prič, Državno tožilstvo) in bi morali biti na predlog ministra za zdravje potrjeni v Državnem zboru z navadno večino;
- vse mogoče ugotovljene nepravilnosti se predajo Državnemu tožilstvu, v Kazenskem zakoniku ali v samem zakonu o evtanaziji pa se določi vrsta kazni za posamezno obliko neupoštevanja zakonskih določil glede izvedbe evtanazije;
- Ministrstvo za zdravje mora izdati register zdravnikov, ki so pripravljene izvajati evtanazijo in tak register redno objavljati in dopolnjevati na svojih spletnih straneh; tem zdravnikom se potem podeli poseben certifikat, ki to njihovo pripravljenost za nedoločen čas potrjuje; pacientom, ki pa bi evtanazijo želeli, bi moral osebni zdravnik takoj in nedvoumno povedati, ali sam tak certifikat ima in jim v primeru, da sam evtanazije ne izvaja, posredovati imena tistih, ki

- bi to bili pripravljene storiti in takim zdravnikom predati zdravniški dosje tega pacienta;
- oseba, ki poda prošnjo za evtanazijo, mora imeti zdravniško potrdilo, da nima duševnih motenj; prošnjo lahko poda v zadnjem stadiju bolezni ali pa tudi zdrava, vendar pa mora veljavnost svoje prošnje, v primeru, da je bila osebnemu zdravniku dana v vednost s strani zdrave osebe, vsaj enkrat na leto podaljševati z lastnim podpisom, overjenim pri notarju in shranjenim v dokumentaciji o evtanaziji, ki jo o pacientu vodi njegov osebni zdravnik;
 - osebni zdravnik, kateremu je bila prošnja za evtanazijo podana, mora biti osebno prepričan o tem, da je prosilec to prošnjo podal zavestno in premišljeno in da ga k temu niso nagovorili drugi; zato mora s pacientom opraviti temeljite in večkratne razgovore o tem in mu predstaviti vse alternativne možnosti, preden se dokončno odloči za evtanazijo;
 - Ministrstvo za zdravje mora natančno določiti in objaviti register bolezni, v primeru katerih se pacientu prošnja za evtanazijo ne more ugoditi;
 - po prejemu prošnje za evtanazijo in njeni odobritvi mora osebni zdravnik pacientovo prošnjo in svoje mnenje poslati Državni komisiji za evtanazijo, ta pa mora izbrati dodatnega zdravnika, ki bo neodvisno podal svoje mnenje o možnosti izvedbe evtanazije in ga poslati komisiji; pri tem naj bi se komisija trudila poiskati zdravnika, ki s prvim zdravnikom (osebnim) in pacientom ni imel stikov; če podata oba pozitivno mnenje, prav tako pa tudi komisija, se postopek za izvedbo evtanazije lahko prične;
 - pri podpisu prošnje za evtanazije morajo biti prisotni: pacient, ki je zanjo zaprosil; njegov osebni zdravnik; notar, ki bo podpisani dokument overovil; vsaj dve osebi, ki jima pacient zaupa in zaradi smrti pacienta ne bosta pridobila materialnih koristi; ti dve osebi morata biti prisotni tudi, ko pacient poda zadnji zahtevek po evtanaziji pred smrtjo; če pacient tega ni več zmožen izraziti, se je z osebnim zdravnikom potrebno soglasno odločiti, da so pogoji, pod katerimi je pacient želel izvedbo evtanazije, nastopili;
 - če oseba, ki evtanazijo želi, ni polnoletna, je postopek naslednji: v primeru otrok z neozdravljivimi boleznimi in nevzdržnim trpljenjem lahko starši podajo zahtevek za evtanazijo, o čemer morajo obvestiti osebnega zdravnika oziroma zdravnika, zadolženega za zdravljenje otroka, ta pa se mora posvetovati z

Državno komisijo za evtanazijo; če so enotnega mnenja starši, osebni zdravnik in komisija, se evtanazijo lahko izvede;

v primeru 15-17 letnikov lahko prošnjo za evtanazijo poda mladoletnik sam, izvede pa se lahko ob soglasju staršev, osebnega zdravnika in Državne komisije za evtanazijo;

- če pacient poda prošnjo za evtanazijo v zdravem stanju, morajo biti natančno določeni pogoji izvedbe evtanazije (oblika evtanazije in v katerih primerih); željene oblike mora pacient določiti že ob podpisu prošnje za evtanazijo; oblike dovoljene evtanazije so: *pasivna* (pacient se mora odločiti, v kakšnem bolezenskem stadiju naj se mu aparature odklopijo), *aktivna* (medicinska sredstva za izvedbo morajo biti vnaprej zakonsko določena in predstavljena pacientu, ki se mora za tip odločiti sam), ali *pomoč pri samomoru* (za to obliko lahko zaprosi zgolj pacient v nevzdržnih fizičnih razmerah verbalno in pisno (če je le možno oboje) pred zahtevanim kvorumom osebja);
- za izvedbo evtanazije lahko zaprosijo zgolj slovenski državljani ali tujci s stalnim prebivališčem v Sloveniji pri stalnem osebnem zdravniku (vsaj pet let) ter državljani držav Evropske Unije, če so imeli slovenskega osebnega zdravnika vsaj pet let in je ta prepričan, da popolnoma pozna zdravstveno stanje takega pacienta;
- evtanazija se izvede v prisotnosti vsaj treh zdravnikov, pri čemer nobeden od njih ne more biti posvetovani zdravnik;
- kar se tiče uradnih zaznamkov, je evtanazija upoštevana kot naravna smrt, zato zavarovalnice ali druge institucije, ki bi utegnile izplačilo materialnih sredstev ali višino le-teh ob smrti njihovega komitenta določati različno glede na tip smrti, do tega niso nikakor upravičene;
- Državna komisija za evtanazijo mora določiti javno akademsko institucijo, ki bo vsaki dve leti izdala javno dostopno (po pregledu rezultatov s strani komisije) evaluacijsko poročilo, v katerem bo sistematično obdelano izvajanje postopkov evtanazije v zadnjih dveh letih; ta akademska institucija bo nato sama določila nosilce projekta evaluacijskega poročila.

Sicer se zavedam, da je verjetnost uresničljivosti takega projekta v Sloveniji velika uganka, vendar pa sem mnenja, da bi lahko pričeli vsaj z javno debato o smiselnosti uzakonitve in reguliranja področja evtanazije. Zdravniška stroka je tako kot drugod po svetu do evtanazije negativno nastrojena, saj naj bi po njihovem mnenju

dekriminalizacija evtanazije povečala možnost zlorab (Trontelj, v Polajnar Pavčnik, Wedam-Lukić, ur., 1998, 341-342), in pomenila- tako kot trdita Mason in Mulligan (1996:811) -zgolj predstopnjo prisilne evtanazije.

Nedvomno predstavlja problematika evtanazije še enega redkih popolnoma neraziskanih terenov, kjer obstaja omembe vreden politični potencial za še eno konfrontacijo med desno in levo politično opcijo, saj je kot ponavadi pri takih vprašanih slovenska javnost popolnoma razdeljena. Ko so v slovenski verziji Evropske raziskave vrednot merili odnos državljanov do tega pojava, jo je kot popolnoma opravičljivo dojemalo anketirancev 20,8%, kot popolnoma neopravičljivo anketirancev 26,2%, edini ostale omembe vreden delež pa je dosegel le še tisti del populacije, ki se na desetstopenjski lestvici ni mogel odločiti ne za opravičljivost, ne za neopravičljivost evtanazije (najbolj sredinski odgovor s 15.5%) (Priloga 4). Še bolj opogumljajoči pa so rezultati javnomnenjske raziskave Dela Stik iz leta 2000, po kateri evtanazijo zanimivo podpira skoraj 59% vprašanih (Priloga 21).

Spričo tega je uspeh zagovornikov evtanazije sicer možen, vendar pa zaradi obstoja instituta referendum, možnega oziroma verjetnega angažiranja Rimskokatoliške Cerkve in njenih političnih derivatov (predvsem koalicije Slovenija) in dosedanjega nezanimanja leve politične opcije za ureditev tega področja, po mojem večjih premikov na tem področju v bližnji prihodnosti ni pričakovati. Za spremembo tona diskurza bi morala kot glavna iniciatorka razprav o evtanaziji poskrbeti slovenska Komisija za medicinsko etiko, ki je sicer že izdala svoje mnenje, vendar pa le-to ni bilo plod javnih debat, ampak dokaj tradicionalističnih prepričanj medicinske stroke, pri čemer so se navezovali predvsem na vrednote te civilizacije, ki bi se jih utegnilo zaradi spremenjenega dojetanja odnosa do življenja nevarno predrugačiti.

Predsednik komisije, dr. Jože Trontelj, je namreč neodobravanje evtanazije utemeljeval z možnostjo zlorab (in se pri tem navezoval celo na nacistične zločine), velikanskimi premiki v vrednotnem sistemu (pritisk na starejše kot nekoristne, da se umaknejo), spremembo poslanstva zdravnikov ter napakam pri diagnosticiranju (lahko bi šlo zgolj za depresijo). Pri tem pa se sklicuje na papeško encikliko iz leta 1995 in neskladnost evtanazije s slovenskim kodeksom medicinske deontologije (ta jo obravnava kot lažni humanizem) in poudari, da bi bilo pozitiven odnos javnega mnenja do evtanazije predrugačiti v zavzemanje za blažilno nego pred smrtjo (Trontelj, v Polajnar-Pavčnik, Wedam-Lukić, ur., 1998: 317-345). V tem primeru se k javni razpravi sploh ne teži, zato bi po mojem mnenju lahko tako mnenje šteli tudi za

zlorabo znanosti v namene enostavne reprodukcije ideoloških in verskih norm, saj v nobenem kontekstu ni omenjena vsaj kot izziv, ki ga je treba obravnavati objektivno.

IV.c) Prostitucija

»...Še naprej bomo iskali poti. Večina naroda gotovo stoji za tem, da Slovenija ne bi postala evropski kupleraj! Ko bo kje kaj malce bolj zaškripalo, se bojo ljudje že oglasili. Trenutno zadevo jemljejo kot nekaj povsem abstraktnega, nepomembnega in nenevarnega. Prepričani so, da se ne bo nič spremenilo, da bo vse ostalo natanko tako, kot je in je bilo. Ko pa bodo začele ulice in konec koncev tudi cela mesta doživljati ta problem ...«

Angelca Žerovnik, Mladina, št.33, 18. avgust 2003 na: www.mladina.si/teednik/200333/clanek/intervju/

Problematika prostitucije v tej državi do pred kratkim sploh ni predstavljala nikakršnega izziva nobeni izmed političnih opcij, saj tudi javnosti ni bila izpostavljena v tolikšni meri, da bi se javno mnenje okoli te tematike sploh izoblikovalo in posledično mobiliziralo politične sile v državi. V marcu 2003 pa je na pobudo poslancev s prvopodpisanim članom Liberalne demokracije Slovenije (LDS), Romanom Jakičem na čelu, tudi to področje postalo lakmusov papir slovenske konzervativnosti in večnih strahov pred izgubo pristnih moralnih prvin naše mikronacije. Čeprav se je ta predlog nanašal zgolj na spremembo nekaterih delov Zakona o prekrških zoper javni red in mir, in sicer črtanje 5. točke 10. člena zakona, ki nalaga prostitutkam in prostitutom ter tistim, ki jih podpirajo, do dva meseca zapora; ter spremembo 6. točke istega člena, ki govori o dejanjih spolne nemorale, je to sprožilo val zgražanj in strahov pred transformacijo Slovenije v »evropski kupleraj« (Angelca Žerovnik v Mladina, Internet 26). In to ne glede na to, da je prostitucija v registru poklicev Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve klasificirana kot poklic že nekaj let in da je liberalnejši odnos nedavno nakazalo tudi Evropsko sodišče v Luksemburgu, ki je prostitucijo označilo kot gospodarsko dejavnost, enakopravno z vsemi dejavnostmi v državah članicah EU in pridruženih članicah.

Seveda so vse stranke naenkrat v tej tematiki začutile politični kapital in pristavile svoj lonček, pri čemer se je zopet izrisala ločnica med slovensko desnico in levico (česar se tolikokrat skuša dokazati, da o taki delitvi v slovenskem prosoru sploh ne more biti govora). »Potencialna desnica« z SDS na čelu je odločno zavračala kakršnekoli spremembe zakona, češ da naj bi to po nizozemskem vzoru povečalo število prostitutk v državi, ki naj bi menda celo ovirale pot otrokom v vrtce (čeprav črtanja 11.člena zakona o prekrških zoper javni red in mir, ki kot kršenje javne morale

inkriminira cestno prostitucijo sploh nihče ni predlagal), z liberalnejšo ureditvijo pa bi se okrepil tudi vpliv kriminalnega podzemlja, ki bi tako pridobilo večje možnosti za svoje delovanje. Zato so začeli zagovarjati švedski model, ki v primeru odkritja prostitucije prostitutko oziroma prostitutu obravnava kot žrtev, stranko pa kot storilca kaznivega dejanja. Še najbolj upravičena je bila kritika, da s samo dekriminizacijo ne dosežemo ničesar, saj bi omenjena novela zakona dovolila zgolj vdajanje v prostitucijo, po drugi strani pa ne bi uvedla primernih pravnih podlag za izvajanje te dejavnosti.

K ustvarjanju še bolj negativnega ozračja v času razprav pa so pripomogli tudi novinarski komentarji, ki so (analitično dokazano) »praviloma prispevali k raznim stereotipnim poenostavitvam, ki so jih različni akterji uporabljali za dokazovanje svoje enoznačne razlage« (Internet 41).

Temu nasproti pa je »potencialna levica« z LDS na čelu opravičevala svoje zagovarjanje dekriminizacije prostitucije z nesmiselnostjo dodatne stigmatizacije in kriminalizacije ljudi, ki so zaradi ukvarjanja s prostitucijo že itak na družbenem robu in predlagala, da bi bil naslednji korak v tem primeru široka strokovna razprava, kako to področje urediti. Bodisi z legalizacijo ali kako drugače.

Zanimivo pri vsej stvari je to, da je morebitna legalizacija prostitucije na tapeti že od začetka devetdesetih let, ko so se s tem ukvarjali v podmladku SDS (!), vendar pa menda takrat javnost še ni bila dovolj zrela za soočanje s takimi vprašanji. Je pa bilo prvo delovno besedilo predloga zakona napisano že leta 1993, ko ga je pripravil zdravstveni minister Božidar Voljč s pomočjo poslanskih skupin LDS in Zelenih. Tri leta kasneje je poslanec dr. Janko Predan pripravil konkretnjšo podlago za oblikovanje zakona o legalizaciji prostitucije, vendar je v Državnem zboru nikdar ni predstavil. Lani pa se je na pobudo Romana Jakiča ustanovila medresorska izvedenska skupina vlade za oblikovanje zakona o prostituciji, v kateri naj bi sodelovali predstavniki Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve, Ministrstva za notranje zadeve, Ministrstva za pravosodje, Ministrstva za zdravstvo in Urada za žensko politiko (Internet 30). Seveda tudi tu zadeva ni bila izpeljana zaradi tipičnega podalpskega sindroma, da se nihče noče izpostavljati, če ni pred vrati volitev in ni potrebno zgolj udrihati po političnih nasprotnikih.

Ko sta bili končno obe spremembi zakona v Državnem zboru 29. maja 2004 sprejeti, pa je po stari slovenski navadi javnost pričakala pobuda za zbiranje podpisov za razpis referendumu o ustreznosti spremembe tega dela zakona. Tokrat

je ni prevzela nobena od strank, niti (oziroma saj) jih k temu ni napeljevala Rimskokatoliška Cerkev, češ da tudi moralni teologi niso enotnega mnenja o tem, ali je dekriminizacija prostitucije ustrezna ali ne, ampak zgolj posameznik, Uroš Primc, ki pa na presenečenje vesoljne Slovenije (posebej po tragikomediji z referendumom o možnosti oplojevanja samskih žensk z biomedicinsko pomočjo) ni uspel zbrati 40.000 podpisov, kot bi jih bil po zakonu o referendumu in ljudski iniciativi primoran. Zadeva je tako za nekaj časa potihnila, vendar pa obsežne javne in strokovne razprave o nadaljnjem postopanju na tem področju tudi ni bilo zaslediti.

Tudi sam sem mnenja, da obstoječe stanje nikakor ne more biti dokončno, saj je pravna praznina nastala šele sedaj. Vendar pa je država vsaj naredila korak naprej in pomagala pri procesu detabuizacije prostitucije, kar lahko kvečjemu pomaga k večji odprtosti tukajšnjega prebivalstva, senzibilnosti do ljudi, ki se s prostitucijo ukvarjajo in posledičnem lažjem preganjanju trgovine z ženskami. Moj predlog ureditve tega področja se naslanja na nizozemskega, vendar ga v določenih pogledih presega:

- prostitucijo kot gospodarsko dejavnost bi moral urejevati poseben zakon, saj navkljub težnji po izenačenju z drugimi poklici zavoljo družbenega stigmatiziranja zaenkrat še ne moremo trditi, da bi zgolj zakonska določba o izenačitvi to odpravila, niti se zakonodajalec to ne trudi (npr. Zavodu za zaposlovanje nezaposlenim še vedno ne bi bilo možno ponujati službe, ki bi imela opravka s prostitutiranjem); prav tako je to še vedno tako občutljivo vprašanje, da bi zakon moral navesti, da se ga ureja prvenstveno zaradi zaščite oseb, ki se s tem poklicem ukvarjajo in jim v čim večji možni meri nuditi pomoč, če jo želijo;
- v veljavi bi ostale tudi določbe ostalih zakonov, ki se ukvarjajo s kriminaliziranjem tistih, ki pridobijo na račun prostitutiranja drugih materialne koristi (v Kazenskem zakoniku Republike Slovenije v poglavju o kaznivih dejanjih zoper človečnost in mednarodno pravo 387. člen opredeljuje kaznivo dejanje spravljanja v suženjsko razmerje in storilca takega dejanja kaznuje z zaporom od 1 do 10 let; prav tako sta kaznivi dejanji zvodništva in posredovanja pri prostituciji (185. in 186. člen), za kateri je zagrožena zaporna kazen do tri oziroma do pet let, če pa je dejanje storjeno proti mladoletni osebi ali s silo, grožnjo ali preslepitvijo, pa tudi do pet oziroma deset let (Internet 23);
- dovoljeni bi bili dve obliki prostitucije: v javnih hišah ali lastna obrt;
- legaliziralo bi se odprtje javnih hiš, pri čemer bi ustrezno število koncesij podeljevalo Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve; javne hiše bi lahko

odpirala samo država in tam skrbela za ustrezne razmere, v vsakem posameznem primeru pa bi zanje določila upravljalca;

- upravjalci javnih hiš bi lahko postali osebe:
 - a) ki nimajo kazenskega dosjeja; so dokončali eno izmed fakultet za socialno delo v Evropski Uniji; so dokončali tečaj slovenskega jezika, s katerim jim je priznано vsaj pasivno znanje slovenščine; imajo vsaj 5 let delovnih izkušenj na področju socialne pomoči osebam, ki se ukvarjajo s prostitucijo ali so bile žrtve trgovine z ljudmi (v primeru, da takih oseb na začetku ne bi bilo dovolj, bi nosilce licenc lahko imenoval sam minister);
 - b) osebe, ki lahko dokažejo, da so se same ukvarjale s prostitucijo v eni izmed držav EU določeno število let; so dokončale tečaj slovenskega jezika, s katerim jim je priznано vsaj pasivno znanje slovenščine; nimajo v kazenskem dosjeju ničesar razen vdajanja prostituciji (v primeru, da je to v državi njihovega izvora ali opravljanja poklica prepovedano); ter so dokončale vsaj enoletni tečaj o upravljanju javnih hiš in socialni komponenti prostitucije;
- upravjalci javnih hiš bi bili zadržani za urejanje delovnih in bivalnih dokumentov prostitutov in prostitutk v svoji hiši, skrbeti za njihovo zdravstveno stanje, zagotoviti ustrezne delovne razmere, inšpektoratu in Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve poročati o svojem delu, zaposlenim v javni hiši svetovati pri njihovih dilemah in jih napotiti k ustreznim strokovnjakom ter prijavljati vsakršni sum trgovanja z ljudmi in drugih nezakonitih dejavnosti;
- v primeru lastne obrti bi oseba, ki bi se preživljala s prostitucijo, morala navesti točen naslov, na katerem bo svoj posel vršila; dajati pravico rednih pregledov tega stanovanja zdravstvenim inšpektorjem; ne izvajati tega posla kjerkoli drugje; izpolnjevati higienski minimum, določen z zakonom; ne bi smela zaposlovati nikogar drugega;
- s strankami bi se lahko poslovalo osebno (zgolj prek nenapovedanega obiska stranke) in prek telefonske linije; po zgledu komercialnih telefonskih številok omrežja 090 bi bilo potrebno vzpostaviti omrežno številko, na kateri bi se prostitutke in prostitutke dogovarjale za obiske strank; tudi v medijih bi lahko sprejemali zgolj tiste ponudbe za plačane zasebne stike, ki bi se pojavljali pod to omrežno številko, drugače bi bili kaznovani po členu zakona, ki kaznuje sodelovanje pri

vdajanju drugih oseb v prostitucijo; določeno število telefonskih števil pod to omrežno številko bi od ponudnika telekomunikacijskih storitev, izbranega z razpisom, odkupilo Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve in jih ob registraciji javne hiše ali samostojne obrti podeljevalo upravnikom oziroma samostojnim podjetnikom/podjetnicam; za neupoštevanje tega člena zakona s strani slednjih bi bila določena ustrezna denarna kazen in morebiten odvzem licence;

- inšpektorji bi imeli pravico preiskovanja stanovanj ali zasledovanja oseb, ki bi jih sumili prostituiranja, brez da izpolnjujejo zakonske pogoje za opravljanje tega posla; seveda kvečjemu pod pogojem, da je podan utemeljen sum, da gre za neupoštevanje predpisov na tem področju in bi za tak postopek pridobili tudi ustrezen preiskovalni nalog;
- samostojni obrtniki oziroma obrtnice na področju prostituiranja bi morali za ustanovitev obrti imeti zakonsko določeno višino kapitala in odvajati isti delež davkov kot pri ostalih obrteh; prav tako bi imeli pravico do zdravstvenega, invalidskega (kot na Nizozemskem bi bili upravičeni do denarnega nadomestila, če po prenehanju ukvarjanja s prostitucijo ne bi mogli najti druge službe ravno zavoljo tega) in pokojninskega zavarovanja;
- javnih hiš in samostojnih obrti s prostitucijo ne bilo dovoljeno oglaševati na javnih mestih (denimo letaki, jumbo plakati ipd.), ampak zgolj v medijih, ki so namenjeni polnoletnim osebam ali v zakonsko določenem času;
- dodatni stigmatizaciji prostitutk in prostitutov bi se izognili s tem, ko bi bili prepovedani okenska in pocestna prostitucija, za katero bi bila zagrožena denarna kazen ali celo izgon iz države;
- barski program ne bi smel vsebovati prostitucije, razen v primerih, da je lastnica bara hkrati barska plesalka in samozaposlena prostitutka; tako tudi ne bi smela v prostitucijo vključevati drugih oseb, zaposlenih v tem baru (saj je za prostitut/k/e z lastno obrtjo dovoljeno zgolj samozaposlovanje);
- Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve bi tudi odprlo spletno stran, na kateri bi bile popisane vse javne hiše in samostojne obrti s standardiziranimi podatki (lokacija, cena, nepornografske slike prostitutk ali prostitutov, če bi v to sami privolili); za ogled spletne strani bi bila potrebna prijava;

- s prostitucijo bi se lahko ukvarjali samo državljani iz držav članic Evropske Unije, saj bi se s tem izognili trgovini z ljudmi iz revnejših predelov Evrope in drugih delov sveta ter novačenju teh ljudi v njihovih državah;
- osebe, ki bi se vdajale prostituciji, bi dobivale mesečno plačilo, enake višine za vse prostitute oziroma prostitutke v državi, s čimer bi bili ti seznanjeni ob začetku prostituiranja; zato bi morali v zakonu prostitucijo opredeliti kot regulirano tržno dejavnost (tega ne bi bilo tako težko izvesti, saj bi lokale, v katerih bi se izvajala prostitucija, upravljali koncesionarji z ustrežno izobrazbo, in ne zvodniki);
- prostitutom in prostitutkam bi bili odrejeni redni zdravstveni pregledi za spolno prenosljive bolezni, prav tako pa bi bile zaradi specifičnosti poklica vse te osebe na državne stroške upravičene do neomejenega števila obiskov pri psihologih in ostalih vnaprej določenih specialistih (financiranje bi bilo zagotovljeno iz posebne postavke, v okviru katere bi morala finančna sredstva rezervirati Ministrstvo za zdravje; če bi sčasoma postali stroški na tem področju za državo previsoki, bi se verjetno »neomejeno število obiskov pri specialistih« omejilo zgolj na preglede pri ginekologih, medtem ko bi ostali pregledi postali plačljivi, v primeru, da bi prostitutke to finančno zmogle);
- za izvedbo varnih spolnih odnosov bi bila zadolžena tako upravljalec javne hiše (z zagotavljanjem zadostnega števila kondomov v sobah in rednim pregledovanjem števila le-teh), prostitut/ka sam/a (neprivolitev v spolni odnos, ki ni varen) ter stranka (v primeru siljenja v spolni odnos brez ustrezne zaščite ali spolne prakse, ki jih prostitut/ka ne odobrava); to bi bila v prvi vrsti odgovornost upravljalca javne hiše, v primeru suma neupoštevanja predpisov na tem področju pa bi lahko posredovali ustrezni inšpektorji;
- vsaka soba v javni hiši ali zasebno stanovanje, v kateri bi se prostitucija vršila, bi morala pred registracijo pridobiti dovoljenje za tako dejavnost, zato pa bi morala vsebovati tudi kopalniški del s tušem, wc-jem in umivalnikom;
- pred začetkom ukvarjanja s prostitucijo bi te osebe morale podpisati izjavo, da se zavedajo zakonskih določil, ki veljajo v Sloveniji glede prostitucije, pri čemer bi bila država dolžna poskrbeti za notarsko overjen prevod besedila te izjave v materni jezik te osebe; podpisati bi morala slovensko in prevedeno verzijo;
- država in mesto, v katerem naj bi se prostitucija izvajala, se morata za to odločiti po dogovoru, pri čemer mora mesto za to dejavnost pripraviti lokacijo, ki ne bo

motila ustaljenega življenjskega stila okoliških krajanov ter določiti ustrezno število javnih hiš za potrebe tega mesta.

Vprašanje ureditve področja prostitucije je trenutno od vseh štirih obravnavanih vprašanj še najlažje rešljivo, kar je pokazal tudi neuspeh pri zbiranju podpisov za izvedbo referendumu na to temo, zato bi morali zagovorniki dekriminalizacije prostitucije takoj nadaljevati s projektom doseganja družbenega konsenza o ureditvi tega področja. Glede na to, da si verjetno poti nazaj ne želi nihče, je edino logično nadaljevanje legalizacija prostitucije in njeno natančno reguliranje.

Legalizaciji prostitucije je po javnomnenjskih raziskavah (Priloga 23) naklonjena tudi javnost, saj jo je v eni izmed anket podpiralo skoraj 44% vprašanih. S tega vidika je torej neuspešno zbiranje podpisov za referendum jasno.

IV.d) Zakonske zveze istospolnih partnerjev

»Ker ga nimam tukaj v Ljubljani pri sebi, lahko povem samo po spominu. Naj se neham boriti proti istospolnim zakonsko priznanim zvezam, ker sicer bo tekla kri in me bodo ubili. Zakon bo v parlamentu sprejet in katoliška cerkev nima šanse, da bi to preprečila. To je bistvo treh točk«... »Pismo je anonimno oziroma podpisano od nekakšne neonacistične skupine«

(INTERPRETACIJA GROZILNEGA PISMA S STRANI »ŽRTVE«, DR. IVANA ŠTUHCA, PREDAVATELJA TEOLOŠKE FAKULTETE)

Mladina, št.50, 21.december 2003, www.mladina.si/tehdnik/200350/clanek/uvo-manipulator--vanja_pirc/

Za aktivistični del homoseksualne populacije pri nas naj bi veljalo, da je postala ena glavnih žrtev slovenskega poosamosvojitvenega obdobja, glede na to da je bila v času razcveta slovenske civilne družbe v 80-ih letih prejšnjega stoletja eden njenih temeljnih elementov in je temu primerno ob procesih demokratizacije pričakovala tudi poplačilo. Sprva v ustavi nismo bili vsi označeni za enakopravne pred zakonom glede na spolno usmerjenost, v predlog dokumenta ni bila vključena niti prepoved diskriminacije na osnovi spolne usmerjenosti. Besede Angelce Žerovnik (danes znane tudi kot ene glavnih akterk v slovenski nadaljevanki o prostituciji) iz takratne Socialdemokratske stranke Slovenije, da bi prepoved diskriminacije zaradi spolne usmerjenosti dovolila tudi usmerjenost na »otroke, živali in kipe« (Internet 28), pa se navkljub današnji stopnji homofobije po desetih letih zdijo milo rečeno srednjeveške.

Rahlo nerazumljivo je v istem kontekstu podpis taiste stranke pod deklaracijo »Pravica do drugačnosti«, ki je v novi slovenski ustavi zahtevala člen, iz katerega bi bilo razvidno, da so enaki pradi zakonom vsi, tudi ne glede na spolno usmerjenost. (Lesbo, 2003:11).

Leta 1991 je ljubljanski mestni svet ukinil subvencijo Revolverju, takrat edini reviji za homoseksualno populacijo, češ da gre za »pornografsko revijo«, da pa bi ubil kar dve muhi na en mah, je prepovedal še subvencioniranje vseh projektov, namenjenih taisti subkulturi. Naslednje leto je Roza klub izdal zloženko o spolnosti in aidsu, ki jo je član Strokovnega sveta za vzgojo in izobraževanje označil za mladini neprimerno, češ da »ne upošteva naše slovenske, družinske mentalitete«, medtem ko je predsednik Slovenskega zdravniškega društva prof.dr. Dolenc ta intelektualni biser nadgradil še z izjavo o istospolno usmerjenih ljudeh kot »izrodkih družbe« (Internet 28).

Leta 1993 sta Aleksander Perdih in Silvo Zupanc na Ustavnemu sodišču vložila pobudo glede skladnosti ustavnega člena o nediskriminaciji z nezmožnostjo porok ali registracij zvez istospolnih partnerjev. Ustavno sodišče je v vsej svoji neodvisnosti za nasvet zaprosilo Ministrstvo za družino, delo in socialne zadeve, ki se je v odgovoru Ustavnemu sodišču skliceval na obstoječi zakon, ki ureja zakonsko zvezo in družinska razmerja (Internet 29).

Čez dve leti je bil na ljubljanski Pravni fakulteti v predavanju dr. Karla Zupančiča »Pravo in življenjske skupnosti istospolnih oseb« prvič v akademski sferi kdo mnenja, da drugačna spolna usmerjenost zahteva drugačno zakonsko obravnavo (Internet 28).

Se je pa leta 1996 vsaj pobuda o registraciji zvez istospolnih partnerjev že smela izgovarjati tudi v medijih. Ko je revija Revolver prvič vsem parlamentarnim političnim strankam postavila javno vprašanje o podpori takemu zakonu, sta najbolj odločno proti temu nastopili SKD (Slovenski krščanski demokrati; njihova Nada Skuk je bila pri tem celo mnenja, da glede na njihov program, usmeritev in evidence v njihovih vrstah verjetno ni istospolno usmerjenih članov!) ter SDSS (Socialdemokratska stranka Slovenije). V istem časniku je takratni slovenski ombudsman Ivo Bizjak dodal še, da pravice gejev in lezbijk niso človekove pravice, češ da se takih partnerstev ne da enačiti z družino, tiskovna predstavnica predsednika države Milana Kučana pa celo, da je »tema preveč obrobna, preveč specifična, preozka, da bi se predsednik z njo ukvarjal«. (Internet 28)

V naslednjem letu je bila na Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve ustanovljena delovna skupina za pripravo predloga zakona o istospolnih partnerstvih, ki jim je predlog zakona pripravila mariborska Pravna fakulteta (njihov Inštitut za civilno pravo), vendar pa je vsebina predloga zakona pa je vsebovala tudi formulacije tipa:

»[...] Skupnost istospolnih partnerjev ni skupnost moškega in ženske ter zato ne more ustvarjati vseh tistih pravnih posledic, ki so tipične za zakonsko zvezo. [...] Poglavitni razlog pravnega urejanja zakonske zveze je v zasnovanju družine. [...] Ni mogoče trditi, da bi skupnost istospolnikov (!; *op.a.*) enako kot skupnost matere in očeta vplivala na skladen otrokov razvoj. [...] Zato ne bi kazalo dopustiti možnosti posvojitve niti zunajzakonske oploditve ali umetne osemenitve. [...] Ni predvideno, da bi skupnost istospolnih partnerjev postala podobna zakonski zvezi«. (Internet 28)

Tako ta predlog zakona ni imel nobenega namena urejati zadev na področju pravic do socialnega, zdravstvenega in pokojninskega zavarovanja po partnerju, kar pa je temelj stabilnega življenja v sodobni družbi (Lesbo, 2003:43). Velja še omeniti, da je ministra taistega resorja, Antona Ropa, predsednica parlamentarnega odbora za zdravstvo dr. Majda Ana Kregelj Zbačnik iz SDSS še v istem letu pokarala, da se premalo zavzema za družinske vrednote in da namesto tega preveč delovne energije namenja gejem, lezbijkam in akcijam »Kondomi v vsako vas« (Internet 28).

V letu 2000 je bilo Škucu-LL z Urada varuha človekovih pravic na pobudo za odpravo diskriminacije istospolnih partnerstev med drugim v ovržbi zapisano tudi, da »dela varuha človekovih pravic ni mogoče izenačevati z aktivnostmi nevladnih organizacij« (Internet 28).

Ko je junija istega leta Odbor DZ za delo, zdravstvo, družino in socialne zadeve obravnaval tudi predlog zakona o zdravljenju neplodnosti in postopkih oploditve z biomedicinsko pomočjo, je ob omembi amandmaja k 5. členu, po katerem naj bi bile do umetne oploditve upravičene tudi samske ženske, Karlo Zupančič svaril pred možnostjo pridobitev otrok tudi za homoseksualne pare, po čemer naj bi postali unikat med evropskimi državami, tako da je Minister za zdravstvo dr. Dušan Keber na koncu razprave celo pozval LDS, naj predlog amandmaja umakne (Internet 28).

Svoje negativno mnenje sta izrazili tudi Združenje za demokratizacijo javnih glasil in Civilna družba za demokratizacijo in pravno državo, češ da novela zakona »odpira možnost oploditve tudi lezbičnim ženskam« (Internet 28) in da »vse raziskave kažejo, da imajo otroci lezbijk- vemo, da nekatere lezbijke imajo otroka ali pa so biseksualne

- bistveno več težav s spolno identiteto. Deklice so zaradi tega, ker odraščajo v takšnem okolju bolj pogosto tudi same lezbične, biseksualne in spolno razpuščene. Fantje pa imajo ravno obratno bistveno več težav z impotenco» (Internet 28)

Maja 2001 je potem lezbična sekcija ŠKUC-LL Ministrstvu za delo, družine in socialne zadeve zopet poslala pobudo za dopolnitev predloga zakona (status svojca, pravica do koriščenja bolniškega dopusta, dedovanjske pravice), na kar se je ministrstvo pozitivno odzvalo, do konca leta 2002 pa so potem prišli do konsenza, da je najboljša možnost popolnoma nov osnutek zakona. (Lesbo, 2003:43)

Vse od takrat so se vrstili razni pritlehni napadi na homoseksualno populacijo (psihiater Rugelj, negativni odzivi na zmago travestitskega tria Sestre na izboru za evrovizijsko popevko), predlog zakona pa je iz liste prioritet te vladne garniture nekako izginil do leta 2003, ko je njegova uzakonitev zopet postala aktualna javna tema. Takrat se je v medijih razkrilo, da je Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve pod vodstvom dr. Vlada Dimovskega na razpisu izbralo odvetniško pisarno Senica, da pripravi predlog zakona. Seveda so bile smernice, ki jih mora zakon vsebovati, med ministrstvom in gejevskimi nevladnimi organizacijami že izpogajane: da se v zakonu ne uporabljal naziv »poroka«, ampak »registracija zvez« istospolnih partnerjev ter da bodo tem parom priznane vse pravice, kot gredo heteroseksualnim poročenim parom, razen pravice do posvojitve in rejništva, ter priznavanja zunajzakonskih zvez (skratka, registracija bo nujna). Bo pa urejal vprašanja socialne varnosti, pravice in dolžnosti preživljanja nepreskrbljenega partnerja, pravico prenosa socialnega, zdravstvenega in invalidskega zavarovanja po partnerju, premoženjska razmerja, pokojnino po smrti partnerja ter davčne olajšave in nenazadnje odpravil neskladja s 14. členom ustave v slovenski družbi, po katerem naj bi bile vsem državljanom in državljanom zagotovljene enake človekove pravice in enakost pred zakonom.

Vendar pa predlogu zakona vedno znova ni bilo dano, da bi bil poslan v parlamentarno proceduro bodisi zaradi vedno novih zahtev koalicijske SLS po eliminaciji kakršnekoli navezave na zakon, ki ureja zakonske zveze, pa celo do zahtev Ministrstva za notranje zadeve po vnovični diskriminaciji, da bi mejo sklepanja zvez istospolnih partnerjev dvignili iz 18 na 21 let (Internet 33).

Ko so na Mirovnem inštitutu nato naredili raziskavo med homoseksualno javnostjo na Slovenskem, so ugotovili, da je zavzemanje za formalizacijo takih zvez pravilno in da ne gre zgolj za izpostavljanje nekaterih aktivistov, saj bi se po tej anketi za

registracijo odločilo kar 77,3% odgovarjajočih. S svojimi odgovori so dokazali, da tega ne bi počeli prvenstveno iz ideoloških, ampak predvsem čisto pragmatičnih razlogov (denimo zaradi večjih možnosti na razpisih za neprofitna ali socialna stanovanja). (Lesbo, 2003:57-63). S tem pa bi se prekinil tudi »sovražni molk« (Takacs, 2003:19) slovenske nacije do homoseksualcev.

Temeljne premise slovenskega osnovnega predloga zakona ureditve istospolnih skupnosti, ki še čaka na svojo prvo obravnavo v parlamentu, so tako naslednje:

- *uvodne določbe*: tu so določena osnovna načela glede vrst in obsega pravic ter obveznosti istospolnih partnerjev v registriranih skupnostih, pri čemer je zapisano, da se bodo v materialnem in postopkovnem delu smiselno uporabljale določbe zakone, ki ureja zakonsko zvezo (kar je sprožilo nestrinjanje znotraj koalicije, saj je Slovenska ljudska stranka zahtevala, da se predlog zakona nikjer ne sme nanašati na določbe zakona o zakonski zvezi);
- *sklenitev partnerske skupnosti*: identičen postopek kot pri zakonski zvezi (soglasna odločitev za vstop v registrirano partnerstvo, polnoletnost, sorodstvene omejitve, sprememba priimka, obveze do prejšnje partnerske skupnosti oziroma zakonske zveze, oblika sklenitve partnerske skupnosti, razlogi za neveljavnost partnerske skupnosti);
- *prenehanje partnerske skupnosti in razmerja med razvezanima partnerjema*: pravne posledice razveze partnerske skupnosti so izenačene tistim pri razvezanih zakoncih;
- *pravne posledice sklenitve partnerske skupnosti na drugih področjih*: pri uveljavljanju pravic, ki izhajajo iz naslova obstoja partnerske skupnosti, so pravice enake kot pri zakonski zvezi; v ta okvir ne sodita pravici do posvojitve otrok in rejništva, češ da ne predstavljata pravic, ki bi izhajale iz določenega osebnega pravnega statusa, kot sta zakonska zveza ali partnerska skupnost, ampak posebna samostojna instituta, od katerih je prvi kot posebno poglavje vključen o zakon o zakonski zvezi, medtem ko je drugi urejen celo s posebnim zakonom;
- *prehodne in končne odločbe*: določila glede matičnega registra partnerskih skupnosti (Lesbo, 2003:3-10)

Glede na to, da so pri osnutku zakona vseskozi sodelovali tudi predstavniki nevladnih gejevskih in lezbičnih organizacij, in se na morebitno vključitev instituta

posvojitve v osnutek zakona veže tudi verjeten referendum o tem vprašanju, ki bi že tako razvlečeno sprejemanje tega zakona zavlekel še za nadaljnji nedoločen čas, je predstavljeni predlog verjetno res najboljša možna opcija v danem trenutku. Vseeno pa verjamem in upam, da bo v bližnji prihodnosti posvojitve otrok možna tudi za istospolne pare. K temu lahko v tej državi najbolj pripomorejo dodatna priporočila evropskih institucij, zamenjava generacij, umestitev predstavitve koncepta homoseksualnosti v učne programe in strožja zakonodaja na področju kaznovanja izražanja predsodkov in sovražnosti, naperjenih proti homoseksualni populaciji. V primeru, da bi se to kdaj zgodilo, bi verjetno morala država poskrbeti tudi za uvedbo dvostranskih sporazumov o možnostih posvajanja otrok v tujini in vnaprej opozoriti istospolne partnerje, iz katerih držav ti otrok ne morejo posvajati, saj je taka odločitev ekskluzivna pravica držav izvora takih otrok.

V Sloveniji empiričnih raziskav, ki bi se vsaj navezovala na koncept istospolnega starševstva, še ni, medtem ko v tujini potekajo že od 70-ih let prejšnjega stoletja. Tako je leta 1995 celo Ameriška psihološka zveza izdala zbornik »Gay and Lesbian Parenting«, ki je izluščila rezultate štiridesetih empiričnih raziskav iz tega področja, in nobena izmed teh ni ugotovila razlik med otroci istospolnih in heteroseksualnih staršev. Do istega spoznanja pa so prišli tudi razni britanski in nizozemski strokovnjaki. (Lesbo, 2003:47) Celo Alenka Paulin, nekdanja tiskovna predstavnik stranke SDS (ki sicer ni ravno znana po zavzemanju za pravice homoseksualcev), je za časnik Dnevnik priznala, da »študije, ki so jih opravili v nekaterih državah, ki homoseksualcem dovoljujejo posvojitve otrok, kažejo, da sama spolna usmerjenost ni v ničemer povezana s sposobnostjo človeka, da je dober starš« (Internet 44). Ta njena izjava je v slovenskem prostoru zelo odmevala, saj je bila za večino popoln šok, očitno predvsem za njene strankarske kolege, saj je po nekaj mesecih svojo kariero pri tej stranki po pisanju slovenskih medijev zaključila ravno zaradi drugačnega odnosa do možnosti posvojitve za homoseksualne pare. Vseeno pa bo boj za možnost posvajanja težko dobiti, saj 60% vprašanih v eni izmed anket svojega otroka ne bi dalo istospolno usmerjenim niti v varstvo (Priloga 22).

Kar se tiče samega imena »zakonska zveza« pa sem mnenja, da je razlikovanje med to obliko in registriranim partnerstvom res samo simbolnega pomena in bi tudi v primeru dovoljenih posvojitve za homoseksualne pare taka formulacija lahko ostala. Nenazadnje gre po mojem mnenju za institut, ki je pri heteroseksualcih že takorekoč

preživet in potemtakem res nima smisla biti političnih bojev zgolj za dokazovanje formalne enakopravnosti.

Še posebno v naciji, kjer po javnomnenjskih raziskavah leta 1996 homoseksualnemu paru 61 odstotkov vprašanih ne bi dovolilo posvojiti otroka, medtem ko se je leta 2001 kar 43 odstotkov vprašanih slovenskih državljanov zavedalo, da slovenska družba ni dovolj strpna do ljudi druge rase, spolne, verske ali druge usmeritve (Kuhar, 2003:90). Vprašanje, ali se večina naroda zaveda te svoje latentne shizofrenosti, pa je verjetno že preveč politično nekorektno.

V zvezi z urejanjem te problematike se mi zdi navsezadnje eden pomembnejših aspektov ta, da bo Slovenija tudi na tem področju postala bolj razpoznavna kot napredna in urejena država, če bo le znala izkoristiti potencialne, ki se ji z aktiviranjem nekaterih etičnih vprašanj, kot je ta, odpirajo. Vsekakor bo to težko doseči, dokler slovenski paradni konji gospodarstva, kot je farmacevtska multinacionalka Krka, ki po zatrjevanju enega vodilnih srbskih gejevskih aktivistov, Atila Kovača, zavrača kakršnokoli oglaševanje v revijah, namenjenih homoseksualni javnosti, četudi bi to bilo brezplačno, ne bodo spremenili svojega odnosa (Tarlač, 2003:39). In to v časih, ko je v zahodnih državah trend tržnega osvajanja te subkulture na velikem pohodu že vsaj desetletje. Če bi slovenska država v okviru odpiranja vprašanj človekovih pravic začela omenjati tudi pravice istospolno usmerjenih in njihove pravice do registracije njihovih zvez vsaj na slovenskem »interesnem teritoriju« jugovzhodne Evrope, temu pa bi s svojimi marketinškimi akcijami sledili še naši podjetniki, sem mnenja, da bi lahko s takimi potezami ugled države in njenega gospodarstva na tem območju kvečjemu izboljšali.

V. PREVERBA HIPOTEZ

V.a) »EU« faktor

Področje zvez istospolnih partnerjev in homoseksualnosti je nasploh edino izmed štirih obravnavanih, do katerih so se evropske institucije opredelile in k enotnem delovanju pozvale vse svoje članice ter pridružene članice. Evropska Unija je svojo držo v odnosu do istospolnih partnerstev izrazila v naslednjih primerih:

- *resolucija Evropskega parlamenta A3-0028 o enakopravnosti istospolno usmerjenih oseb v EU (1994)*: v 14. členu je stalnim in pridruženim državam članicam izrecno naročeno, da morajo odpraviti ovire za poroke homoseksualnih in lezbičnih parov ali neenako zakonsko obravnavo ter jim zagotoviti pravice in ugodnosti poroke ter omogočati registracije partnerstev; prav tako pa daje napotila za odpravo ovir, ki negirajo pravice lezbijk in homoseksualcev, da bi lahko postali starši, posvojitelji ali skrbniki otrok (Lesbo, 2003:54);
- *resolucija Evropskega parlamenta A5-0050 o spoštovanju človekovih pravic v EU (2003)*: 56. člen od držav članic zahteva zagotavljanje enakih pravic tako enostarševskim družinam, neporočenim parom in istospolnim parom kot tradicionalnim parom in družinam, še posebej na področju obdavčenja, gmotnih in socialnih pravic (Lesbo, 2003:54);
- *resolucija Evropskega parlamenta A5-0223 o spoštovanju temeljnih pravic v EU (2001)*: v poglavju o izvenporočnih razmerjih od držav zahteva priznavanje takih zvez med istospolnimi partnerji in podelitev enakih pravic (Lesbo, 2003:55);
- *Listina temeljnih pravic v Evropski Uniji (2002)*: v 9.členu je navedeno, da mora biti pravica do osnovanja družine zagotovljena v nacionalnih zakonodajah, pri čemer je v dodatnem memorandumu določeno, da pri tem ne gre niti za prepovedovanje, niti za zapovedovanje statusa zakonske zveze istospolnim parom (Lesbo, 2003:55);
- *Direktiva o svobodnem gibanju (A5-0009/2003)*: se nanaša na pravice državljanov EU in njihovih družinskih članov, v okvir katerih sodijo tudi istospolni zakonci, do svobodnega gibanja in prebivanja na teritoriju EU (Lesbo, 2003:55);
- v pripravi je direktiva o medsebojnem meddržavnem priznavanju istospolnih partnerstev, a) če so iz države EU, v kateri imajo njihova partnerstva priznan legalni status, se bodo lahko selili v katerokoli državo EU, ki tudi pozna tak legalni status, b) države, ki poznajo tak legalni status, bodo morale sprejeti istospolne pare, tudi če ga njihove matične države ne priznavajo (Lesbo, 2003:55);
- *neobvezujoča resolucija Evropskega parlamenta (NREP; 9.april 2003)*: posameznikom dovoljuje, da iz tujine pripeljejo družinske člane, med

katere sodijo tudi registrirani in izvenzakonski partnerji, ne glede na spol (Lesbo, 2003:55);

- *neobvezujoč amandma Evropskega parlamenta k NREP (17.1.2003)*: zahteva podelitev enakih pravic neporočenim parom, ne glede na njihovo spolno sestavo, kot jih imajo zakonci (Lesbo, 2003:55);
- *priporočilo Evropskega parlamenta (11.2.2003)*: poziv državam članicam, naj legalizirajo istospolna partnerstva ali poroke in sklep o potrebi po poenotenju različnih zakonskih rešitev glede prostega gibanja in zaposlovanja, ki istospolnim partnerjem povzročajo težave (Lesbo, 2003:55).

Da ravno zaradi vseh teh pobud slovenski osnutek predloga o registraciji partnerskih skupnosti danes med večjimi političnimi strankami, tudi bolj konzervativnimi, nima večjih nasprotnikov, je s tega vidika jasno. Sicer pa tudi sami poslanci t.i. pomladnih strank tega ne skrivajo. Tudi v medijih se ob vprašanju glede odnosa do tega zakona že pojavil odgovor tipa »sicer imam glede tega vprašanja rahle pomisleke, vendar če to zahteva EU, potem bo pa to res potrebno urediti«. Z vidika borcev za pravice homoseksualcev je tako slepo podrejanje smernicam iz Bruslja v njihovem primeru lahko samo pozitivno, saj je vprašanje, do kdaj bo v slovenskem prostoru ta entuziazem v odnosu do bruseljskih zahtevkov sploh še trajal. In če lahko ta trenutek izkoristimo za zagotavljanje pravic katerikoli manjšini, je ta slepa navdušenost ne samo opravičljiva, ampak celo zaželena.

Zaradi obstoječe delitve pristojnosti med EU in njene članice, po kateri danes teža suverenosti držav članic še vedno prevladuje nad načelom nadnacionalnega urejanja posameznih področij (posebej tistih, kjer do konsenza med državami še nikakor ni možno priti) EU na področju socialno občutljivih aktivnosti, denimo pretirane spolne permisivnosti in zlorabe škodljivih substanc, na splošno ne deluje v smeri pritiskanja na države ali poenotenja normativov, saj za to ni niti politične volje, niti kakšnih posebnih izgledov na uspehe. O univerzalnih evropskih normah bi namreč le stežka govorili, zato je velika verjetnost, da bi v primeru poskusov poenotenja le-teh spričo kulturne raznolikosti in zgodovinskih razlik med evropskimi narodi prišlo do emocionalno pogojenega nasprotovanja. Zato se je EU odločila za strategijo »unity-in-diversity«, kar pomeni, da se ne trudi težiti k monolitski Evropi, ampak h kompatibilnosti med kontrastnimi identitetami (Kurzer, 2001:117). Tudi v LDS so mi

zatrčili (Priloga 15a), da bi bil obstoj smernic EU na tem področju zanje pomemben dejavnik v procesu odločanju.

Posebej na področju drog in prostitucije sta denimo Nizozemska in Švedska na diametralno nasprotnih straneh, čeprav sta obe dojeti kot predstavnici domnevno strpnega protestantskega sveta. Švedska denimo zavrača kakršenkoli dialog o liberalizaciji področja drog ter ima poseben tip dekriminalizacije prostitucije: prostitutke in prostitutki so dojete kot žrtve in zato za svoje početje niso kaznovani, medtem ko njihove stranke so. Je pa prostitucija tudi po evropskih kriterijih uvrščena v register poklicev, kar je lahko hitrejšemu urejanju slovenske zakonodaje na tem področju zgolj v prid. Sodišče Evropskih skupnosti iz Luksemburga je namreč prostitucijo že označilo za dejavnost, enakopravno vsem ostalim gospodarskim dejavnostim (Internet 37), prav tako pa je celo že nekaj let v registru poklicev Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve.

Na področju drog pa sta Nizozemski pred uvedbo schengenskih določil zaradi njene politike do drog z neodprtjem svojih meja grozili celo Nemčija in Francija in čeprav tega nista uresničili, mednarodni pritiski na Nizozemsko ostajajo. Na drugi strani pa si je Nizozemska celo v Schengenski konvenciji (71.člen) uspela zagotoviti odstavek, na osnovi katerega okrepljeno vseevropsko sodelovanje na področju boja proti trgovanju z drogami nikoli ne bo preraslo v prisiljeno harmonizacijo nacionalnih strategij obvladovanja drog (Kurzer, 2001:119).

In tu se zadeva še ne ustavi: ustreznost usmeritve nizozemskih politik na tem področju je nakazala leta 1996 po svoje še EU, saj je evropska komisarka za politiko do potrošnikov in humanitarne zadeve, Emma Bonino, javno prikazala rezultate European Drugs Observatory-ja, ki so pokazali, da obstaja zgolj krhka povezava med prohibicionističnimi politikami na tem področju in zmanjšanjem števila prekrškov v zvezi z drogami (Kurzer, 2001:97). Vseeno pa to ni odprlo debate o možnosti alternativnega pristopa do problematike drog na evropskem nivoju.

Kar se tiče evtanazije, je pri odpiranju tega vprašanja pričakovati oster odpor predvsem s strani katoliških južno- in srednjeevropskih narodov. Torej posledično tudi Slovencev ni potrebno biti strah, da bi se naša politična srenja s temi vprašanji začela intenzivneje ukvarjati, saj je k temu ne silijo ne bruseljske direktive, ne zahteve stroke, še manj pa javno mnenje.

Do sedaj Evropsko sodišče za človekove pravice na področju evtanazije še ni izreklo svojega mnenja, češ da sta to vprašanji, ki presegata njegove pristojnosti. V

Evropi tako najpomembnejši dokument s tega področja predstavlja Poročilo številka 1418 Parlamentarne skupščine Sveta Evrope s 24. zasedanja leta 1999 v Strasbourgu, v katerem se sklicuje na 2. člen Evropske konvencije o človekovih pravicah (EKČP), ki človeku sicer priznava absolutno pravico do življenja, vendar pa posameznik z njo ne more neomejeno in svobodno razpolagati. Hkrati pa je v istem poročilu kot ena glavnih groženj posameznikovi želji, da umre dostojanstveno, označeno umetno podaljševanje življenja brez pacientovega soglasja ter obenem državam nalaga, da spoštujejo bolnikovo pravico do zdravljenja in lajšanja bolečin s sredstvi, ki lahko povzročijo hitrejšo smrt (Teršek, 2001:208-221). To stališče pa je povsem možno interpretirati tudi ali predvsem z vidika zagovornikov evtanazije. Ker torej tega izrecno ne prepoveduje, to pomeni, da Parlamentarna skupščina Svet Evrope načeloma državam članicam omogoča drugačno zakonodajno ureditev pravice posameznika do evtanazije in do pomoči pri samomoru (Dokumenti 5).

Septembra 2003 pa je Svet Evrope zadolžil švicarskega predstavnika Dicka Martyja, da področje evtanazije zopet preuči in tudi sam je v zaključku ugotovil, da se bodo nepravilnosti na tem področju vedno dogajale, zato utegne dekriminalizacija tega področja prinesiti večje možnosti zaščite pacientov (Dokumenti 6).

Slovenska medicinska stroka tega ni izkoristila, še manj: na Republiški komisiji za medicinsko etiko so bili o tej tematiki očitno mnenja, da je nediskutabilna in zgolj podali negativno mnenje. Res pa je treba priznati, da je nenaklonjenost dekriminalizaciji evtanazije značilna za medicinska združenja povsod po svetu. Vseeno pa dr. Trontelj, predsedujoči komisije ugotavlja, da je zadnjim dnevom življenja »treba povrniti mir, dostojanstvo in uglašenost z naravo, s tem pa obnoviti družinsko in družbeno funkcijo, ki jo imajo od nekdaj... Na ta način lahko medicina poravna svoj dolg, ki si ga je nakopala s tem, ko je mnogim v slabem smislu spremenila umiranje.« (Trontelj, v Polajnar-Pavčnik, Wedam-Lukić, 1998:345). Mogoče bo to spoznanje vodilo komisijo do prepričanja, da je tudi evtanazija ena od opcij, ki utegnejo v takih situacijah pomagati.

Verjetno pa ni pričakovati, da se bo Slovenija, kljub še vedno aktivni vlogi Sveta Evrope na področju zaščite človekovih pavic in svoboščin, opirala v večji meri na ohlapna priporočila te institucije kot pa na tiste iz EU, saj s širjenjem EU na nove države in nova področja, slednja postaja primarnega pomena za implementacijo posameznih politik v državah članicah povezave. Dokler o evtanaziji ne bo jasnih direktiv EU-ja, se po mojem mnenju ni bati, da bi se Slovenija začela s tem

vprašanem resneje ukvarjati, razen v primeru, da bi prišlo do sprememb v stališčih stroke in spoznanja politikov, da bi bila ureditev tega področja mogoče vsaj zrela za javno debato. A tudi tega ni na vidiku.

Predvsem pa bi se morali do svojega poslanstva bolj odgovorno vesti slovenski državniki, saj zgolj uklanjanje evropskim normam na določenih področjih ne more biti zagotovilo za bolj sproščeno sprejemanje drugačnih življenjskih stilov v prihodnosti. Tudi za Nizozemsko je sicer večina teoretikov (Voorhoeve, 1979; Rochon, 1999:26-29) mnenja, da je postala tako odprta predvsem iz egoističnih vzgibov (če je hotela trgovati, je morala ob stiku s tujimi kulturami spričo želje po uspešnem trgovanju le-te spoštovati), vendar pa mi pri tem zaostajamo za nekaj stoletij, zato zgolj podpisovanje pogodb in prikimavanje na načelni ravni ne moreta biti dovolj. Večstoletni zaostanek na področju izkušenj s tujimi kulturami namreč ne more in ne sme biti ovira za večjo odprtost in strpnost tega naroda do drugih in drugačnih.

VI.b) Tradicionalistični faktor

Slovenija je pretežno katoliška država, kar se sicer pozna zgolj, ko pride do znotrajdržavnega »trka civilizacij« (kot pri pobudah o izgradnji prve džamije na Slovenskem), ob večjih verskih praznikih ali pa v odnosu do nekaterih etičnih vprašanj, ki so bila od nekdanj tabuizirana in označena za moralno sporna. Tako so nekateri avtorji empirično ugotavljali, da »religioznost« ljudi vpliva na njihove percepcije do etičnih vprašanj: Rachels (1987:7) trdi, da celo tisti posamezniki, ki so prepričani, da niso »verni« in da »so zavrnil tak način premišljanja, so – prej ko ne – še vedno pod njegovim vplivom, saj ni tako preprosto odmisli vrednot kulture, v kateri si odraščal in se izobraževal«. Madely (1982:149-71) je na primeru Nizozemske opozoril, da se je kalvinizem ves čas boril proti kakršnikoli oddaji pristojnosti civilnim oblastem, zato nizozemska Cerkev nikdar ni podprla očitnejše intervencije države, to pa je pustilo dolgotrajne posledice glede nizozemskega dojemanja odnosa posameznika do države oziroma področij, ki jih le-ta lahko ureja.

Kar se pri tem tiče uradnih stališč Rimskokatoliške Cerkve (RKC) kot nosilca katoliške ideologije do takih etičnih vprašanj, so ta povečini znana in oznanjana, ter v svoji končni verziji pri prevodu v slovenščino nikdar ne izgubijo na ostrini. Glede istospolnih partnerstev sem tako dobil pričakovani odgovor dr. Štuhca (Priloga 13), da nasprotujejo kakršnemukoli izenačevanju homoseksualnih in heteroseksualnih

skupnosti v takšnem smislu, da bi bili prvi obravnavani v istem zakonskem sklopu kot drugi, kar očitno nakazuje, da je SLS, ki je ravno zaradi tega zavlačevala s podanjem pozitivnega mnenja o predlogu zakona, zgolj koalicijski derivat rimskokatoliških nauk in da je bila akcija gejevskih aktivistov s simboličnim podarjanjem koromača predsedniku stranke, ustrezna, njihova intepretacija zavlačevanja v postopku sprejemanja politik na tem področju pa pravilna (trdili so namreč, da SLS v praksi zgolj izvaja doktrino vatikanskega kardinala Ratzingerja na tem področju). (Internet 34). Po drugi strani pa v odgovoru ni bilo posebej poudarjeno, ali se namerava RKC javno angažirati proti registraciji zvez istospolnih partnerjev, kar bi glede na svojo uradno doktrino slovenska izpostava RKC vsekakor lahko počela.

Do vprašanja možnosti uzakonitve evtanazije ima RKC pričakovano odklonilen odnos, saj to dojema kot »napad na človekovo dostojanstvo in na pojmovanje življenja, ki je Božji dar«. Prav tako pa tudi do možnosti kakršenkoli dekriminalizacije drog, češ da se s tem »ustvarja vrednostni red, ki tolerira človeku škodljive snovi, zato se bo RKC v primeru legalizacije gotovo oglasila« (Štuhec v Priloga 13), ker da imajo kot upravitelji komun po svetu za to nedvomno moralne razloge.

Nima pa Cerkev strogo odklonilnega stališča do urejanja področja prostitucije, ki jo še vedno dojemajo kot za človeka ponižujočo dejavnost (le glede tega naj bi se moralni teologi strinjali), vendar pa so vseeno mnenja, da bi morala to država urediti s posebnim zakonom, saj dekriminalizacija ne rešuje ničesar. V javno razpravo pa se menda niso vključili zaradi tega, ker »niso bila izčrpana vsa pravna sredstva, s katerimi bi lahko vprašanje ustrezno uredili« (Štuhec v Priloga 13), kar je vsekakor neobičajna interpretacija delovanja Cerkve na Slovenskem.

Glede na vse to je zanimivo spoznanje, da se trenutno v Sloveniji urejata ravno področji, do katerih slovenska RKC ne zavzema stroge negativne drže, spričo česar pa se seveda še ne da domnevati, da to predstavlja pomemben faktor v procesu sprejemanja odločitev.

Cerkev je namreč svojo doktrino do teh področij gradila in uveljavljala skozi stoletja, najraje tako, da jih je preprosto označila za moralno nesprejemljive in jih tabuizirala. Tako je danes iz arzenala pod preprogo pometenih tem težko izbrskati tisto, s katero bi se ljudje že bili pripravljene soočiti. Sploh v katoliških družbah, kjer je Cerkev uveljavljala največjo avtoriteto in svoj prav. Danes se to kaže v visoki stopnji konfesionalnosti političnega konzervativizma (povezanosti konzervativnih političnih sil

z Rimskokatoliško Cerkvijo) kot tipični značilnosti srednje- in južноеvropskega prostora (Adam, 1994:84)

Pravilnost take domneve nenehne potrjujejo javnomnenjske raziskave (Kerkhofs *et al.*, ur., 1992: 117-142), v katerih se v večjem delu evropskih družb prebivalstvo ne smatra za preveč verne ali celo kot redne obiskovalce cerkvenih obredov, nasprotno celo dostikrat so mnenja, da Cerkev s svojo ideologijo ne zna ponuditi ustreznih rešitev sodobnemu človeku. Po drugi strani pa še vedno »verjamejo« Cerkvi, da so homoseksualci izprijena subkultura, za katero je božja kazen predvidena že v Bibliji; prostitutke, tisto najslabše, kar je ostalo od ženske hotnosti, ki jo je treba krotiti z večnim podrejanjem celotnega spola; nekatere droge slabše od drugih (vprašanje je, kaj bi bilo, če bi Kristus namesto alkohola poznal in uporabljal marihuano); in smrt, ki ni poslana od Boga, nepravna smrt, ki se jo je do nedavnega kaznovalo tudi s pokopavanjem izza pokopaliških zidov, v nekaterih državah pa so samomor in seveda vse ostale verzije »nepopolne smrti« še vedno kaznive.

To dokazujejo tudi rezultati Evropske raziskave vrednot, narejene na slovenskem vzorcu: največ, kar 46.5% vprašanih je mnenja, da cerkev ne zna več ustrezno odgovoriti na sodobne moralne probleme in stiske posameznika (priloga 9), 30% jih praktično nikoli ne gre v cerkev, medtem ko je drug najpogostejši odgovor na isto vprašanje »za božič in veliko noč« s 16.7% (Priloga 10), prav tako največ, 37.6% anketiranih, je na vprašanje, koliko jim v življenju pomeni vera, odgovorilo, da jim ni preveč pomembna (Priloga 8).

Na drugi strani pa taista populacija, ki so ji menda nauki te Cerkve tuji, razmišlja »bolj papeško od papeža«: 48,7% anketiranih je mnenja, da prostitucije nikdar ne moremo opravičiti (Priloga 5); 26.2% je isto prepričanih za evtanazijo (priloga 4); kar 67,3% jih je takega mnenja glede kajenje marihuane ali hašiša (priloga 3); in na koncu so tu še homoseksualci, za katere je kar 40.4% vprašanih prepričanih, da njihova spolna usmerjenost nikdar ne more biti opravičljiva (Priloga 14). Pri tem je potrebno poudariti, da so se anketiranci na desetstopenjski lestvici odgovorov v vseh izmed teh štirih sklopov vedno najmnožičneje odločali ravno za skrajno opcijo (da se določenega pojava namreč nikdar ne da opravičiti).

Na tem mestu se mi zdi pomembno omeniti, da ni namen te naloge dokazovati, kateri del prebivalstva je do teh pojavov bolj ali manj nestrpen, temveč predvsem za težnjo po dokazovanju stanja duha v neki družbi, v kateri so na deklarativni ravni vsi načeloma strpni (znan in pogost je rek tipa »Nič nimam proti pedrom, samo da me

pustijo na miru« oziroma »Nisem rasist, ampak...« brez da bi taista oseba sploh kdaj imela stik tako z vsiljivim kot nevsiljivim homoseksualcem ali pripadnikom druge subkulture) in hkrati družba, v kateri so vsi prepričani, da pri svojem ravnanju nikakor ne izhajajo iz cerkvenih ideoloških zasnov, obenem pa vira svojih stališč ne morejo racionalno razložiti (Priloga 8, Priloga 9).

Spričo tega večjih sprememb na spornejših področjih ni pričakovati v bližnji prihodnosti, saj Rimskokatoliška Cerkev po vsej verjetnosti svoje večstoletne drže ne namerava spreminjati, ljudje z odklonilnim mnenjem do neustaljenih praks in slabše opaženih subkultur še vedno dobro shajajajo znotraj večinskega stanja duha, vladajoča politika pa skuša biti demokratična na ta način, da posluša »vox populi« predvsem takrat, ko so na dnevnem redu taka spornejša področja in so pred vrati volitve. Hkrati pa se vsi izogibajo še javnim razpravam o tem.

Dostikrat pa tu pomagajo še mnenja strok, javnosti predstavljena brez odpiranja obsežnejših *pro et contra* debat, saj je tako svoja ideološka prepričanja laični javnosti lažje servirati kot strokovna in posledično splošno veljavna. Tak primer pri nas je Republiška komisija za medicinsko etiko, ki se ji o evtanaziji ni zdelo vredno načenjati razprav, svoje zavračanje le-te pa je utemeljila s prepovedjo v zakonu (!), strahom pred predrugačenjem civilizacijskih vrednot in poslanstvom zdravnika ter morebitnimi zlorabami. Skratka, gre za argumente, ki bi jih lahko prepisali tudi iz kake papeške enciklike (še slabše, ena izmed njih je celo eden izmed argumentov proti uzakonitvi evtanazije!) (Trontelj, v Polajnar-Pavčnik, Wedam-Lukić, 1998:317-320). Zato jemljem to ne samo kot izredno neetično dejanje, ampak celo kot zlorabo znanosti. Vseeno pa je ravno primer evtanazije najbolj zanimiv za špekuliranje, ali ni v tem primeru ravno neodpiranje tematike povzročilo, da se načeloma ljudem sama evtanazija ne zdi tako strašna (po delo Stik anketi bi jo namreč podprlo skoraj 60% vprašanih, Priloga 21), saj je to edina izmed štirih tematik do katerih ima javnost izrazito obratnosorazmeren odnos tistemu, ki ga ima do tega pojava RKC.

IV.c) Referendumski faktor

Slovenija je zaradi 12.člena Zakona o referendumu in o ljudski iniciativi, ki pravi, da se lahko zakonodajni referendum razpiše, če za to poda zahtevek vsaj tretjina poslancev, državni svet ali pa s 40.000 podpisi volilcev (Internet 35) primerljiva verjetno samo še s Švico, ki je svojo celotno demokracijo utrdila na referendumih.

Čemur pa bi pri nas le težka pritrtili, saj služi po mojem mnenju institut referendumov dostikrat predvsem kanaliziranju konzervativnih fobij preprostih državljanov, ki jih k temu navajajo politične sile s pomočjo populizma in tudi razpihovanja sovraštva do določenih manjšin (npr. samske ženske, muslimani). V takem slogu so namreč napisani tudi komentarji o naših referendumih v tujem in domačem tisku (Internet 56). Poleg vsega pa je ironično, da se dostikrat sliši očitek, da lahko sama izvedba referendumov stane več, kot pa je kasnejši finančni učinek na referendumu sprejete volje ljudstva.

Dr. Igor Lukšič, politolog, me je sicer opozoril, da problem neukvarjanja strank z omenjenimi tematikami ni prvenstveno posledica strahu pred referendumom, ampak dejstva, da morajo prve sprejeti konsenz glede določenega vprašanja stroke v Sloveniji (v tem primeru medicinske in pravne), te pa slovijo po svoji konzervativnosti, zato do eksplicitno političnih akterjev tematike sploh ne prihajajo oziroma se trudi na teh področjih konzervirati obstoječe stanje (priloga 12).

Vseeno pa ta prastrah ima svoje korenine. Vsaj pred referendumom o uzakonitvi registracije istospolnih partnerstev, kot je v imenu Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve potrdila sekretarka tega ministrstva, Alenka Kovšca, ki je bila sicer glavna koordinatorica projekta izvedbe registracije zvez istospolnih partnerjev. Izjavila je, da je, kar se tiče možnosti razpisa referendumov o tem vprašanju, tudi to možno, in sicer zaradi tega, ker da je »slovenski zakon o referendumih slab« (Internet 36).

Zaradi »strahu« pred razpisom referendumov predlog zakona o tem vprašanju tudi prestaja nenehna zavlačevanja in dogovore z (na področju družinskega življenja) konzervativno SLS, ki je zahtevala umik vseh alinej iz predloga zakona, ki bi se navezovali na že obstoječi zakon, ki ureja zakonske zveze (čeprav to pa je že očitna zloraba strahu pred referendumom). Tveganje glede možnosti razpisa referendumov o tako občutljivi temi v tako nestrpni naciji, še posebej, kar se tiče odnosa do subkulture homoseksualcev in povečanja njihovih zakonskih pravic, je v volilnem letu namreč vendarle preveliko, saj strank, ki se zavzemajo za registracijo takih zvez volilno telo za kaj takega po vsej verjetnosti ne bi nagradilo.

Kar je isto kot pri vprašanju drog, kjer po mnenju strokovnjaka z Urada za droge tega vprašanja nobena stranka ne bo niti načenjala pred volitvami, kaj šele, da bi ga skušala urediti na bolj liberalen način. Mogoče bi istospolne zveze morebiten referendum ob ustrezni marketinški akciji (oziroma ob zavrnitvi pobude za začetek zbiranja podpisov za razpis referendumov s strani Ustavnega sodišča) še zdržale, pa

je za področje drog kaj takega sploh nemogoče trditi, saj ima povsem negativen odnos do njih celo prebivalstvo na Nizozemskem, ki je dosti bolj liberalnih politik do drog navajeno že desetletja, pa so ponavadi ravno lokalni prebivalci prvi pobudniki zaprtja določenih *coffeeshopov* in sprememb na področju politik do drog.

Kar se tiče vprašanja evtanazije, bi bilo po mojem mnenju kaj takega preuranjeno trditi, saj se razprava o tem ni še niti začela, medtem ko je po javnomnenjskih raziskavah, ki jih menda slovenska vlada naroča pred vsakim odprtjem »tveganih« vprašanj javnost razdeljena glede odnosa do tega vprašanja na pol. Res pa je, da bi dobro podprta politična propaganda, vključitev slovenske Rimskokatoliške Cerkve v razpravo ter nadaljnje vztrajanje medicinske stroke (Republiške komisije za medicinsko etiko) pri odklanjanju vpeljave take prakse lahko tako javnomnenjsko razmerje drastično spremenilo. Zato bi na tem področju politične stranke morale priti do spoznanja, da bo ureditev tega področja konsenzualno rešljiva zgolj z neštetimi razpravami, ne pa zopet igrati na formulo hitrega sprejetja in kasnejše zavrnitve določene politike na referendumu. Odgovori na vprašanja, ki sem jih v tem kontekstu postavil stranki LDS (Priloga 15a), so bili pričakovani, saj so glede vseh štirih področij mnenja, da jih je potrebno urediti, pri čemer nizozemsko-belgijski verziji v bistvu nikjer ne oporekajo ali vidijo v njima slabosti, zato bi lahko bil strah pred konzervativno volilno bazo in morebitnim referendumom eden od odločilnih faktorjev, zakaj kot glavna vladna stranka z uresničitvijo takih projektov ne pričnejo. Še dosti bolj zanimivo bi bilo spoznati odnos največje opozicijske stranke SDS do teh pojavov in politik, ki bi jih urejale, vendar mi kljub večtedenskim prošnjam na vprašanja žal niso želeli odgovoriti.

Sem pa mnenja, da bi se lahko vladajoča garnitura bolj angažirala pri urejanju področja prostitucije, saj jih je pri projektu dekriminalizacije očitno uspela prepričati, da samega pojava prostitucije ni potrebno odobravati, kar ga Slovenci itak ne; 48,7% jih je bilo v javnomnenjski raziskavi namreč mnenja, da prostitucija nikdar ne more biti opravičljiva (Priloga 5), da pa ga je vseeno potrebno urediti, saj dodatna kriminalizacija prostitutk in prostitutov, ki so v to prisiljene, nikakor ne more biti ustrezna rešitev. To je potrdilo neuspešno zbiranje podpisov za referendum, ki bi ponovno kriminaliziral vdajanje prostituciji, kar je marsikoga presenetilo, zato bi morala vlada na tak pozitiven signal vsekakor reagirati hitreje in aktivneje (še posebej, ker ga Slovenci ne oddajajo ravno pogosto). To potrjuje tudi anketa Dela Stik iz leta 2001, ko bi med odločitvijo za legalizacijo prostitucije ali marihuane prvo

raje podprlo skoraj 36%, drugo pa zgolj 11% anketiranih (Priloga 23). Spričo tega se oblastem ni potrebno bati kakršnihkoli resnih referendumskih pobud, ki ne bi bile obsojene na propad.

VI. SKLEP

Iz ugotovljenega se da razbrati, da vsi trije domnevni dejavniki v veliki meri vplivajo na proces sprejemanja odločitev v Sloveniji, čeravno včasih res precej latentno. Zato lahko vse tri potrdim zgolj deloma, kar je tudi rezultat dejstva, da so obravnavane štiri tematike konceptualno zelo različno rešljive. V tej nalogi se namreč pojavljajo v istem kontekstu zgolj zaradi tega, ker predstavljajo tisti sklop etičnih vprašanj, ki je na Nizozemskem (in v Belgiji) za razliko od drugih držav zakonsko skoraj popolnoma urejen in zato v drugih državah tudi najbolj znan.

Tako lahko pri dokazovanju pomembnosti t.i. *EU faktorja* potrdimo, da so navodila EU vpliven dejavnik predvsem v primeru, da se tematika, ki se jo skuša urediti iz Bruslja, prikaže kot zaščita človekovih pravic in svoboščin. Še najbližje zakonski ureditvi so istospolna partnerstva, saj se to spričo velikega števila resolucij Evropskega parlamenta od članic že takorekoč pričakuje, in prostitucija, kjer se je javna debata zasidrala pri argumentu nujnosti izboljšanja gmotnega in socialnega položaja prostitutk in prostitutov. Evtanazije in mehkih drog v kontekstu človekovih pravic še ni zaslediti, predvsem zato, ker med državami članicami tudi še ni konsenza, kako ti dve področji urediti, saj članice pri tem izhajajo iz popolnoma drugačnih ideoloških podstav. Zanimivo je, da Slovenci do evtanazije v večji meri nimajo pomislekov, tako da bi se to področje (če bi za to seveda obstajala politična volja) dalo urediti tudi brez direktiv EU, medtem ko sem pri projektu dekriminalizacije mehkih drog bolj skeptičen. Tu bi verjetno še vedno obveljala »modrost«, po kateri pri nekaterih vprašanjih ne kaže hiteti, saj se je bolje o koristnosti postopanja na spornejših področjih prepričati na osnovi izkušenj drugih. Tako bi lahko zaključil, da EU sam po sebi ni pomemben dejavnik, ampak prej sredstvo, ki levim strankam omogoča, da svoje liberalnejše politike lažje prodajo svojim konzervativnejšim kolegom, ti pa nato v manjši meri težijo k pozivom svojemu volilnemu telesu za zbiranje podpisov za razpis referenduma. Hkrati sem mnenja, da bo z leti ta »naivnost« v odnosu do priporočil EU upadla.

Pri dokazovanju *tradicionalističnega faktorja* sem se navezoval na tezo, da je konzervativnost Slovencev skladna z večstoletnim odnosom RKC do teh vprašanj. Tako je res »pogorelo« zbiranje podpisov za razpis referendumu o dekriminizaciji prostitucije, kar se je skladalo z neodločenostjo slovenskih moralnih teologov o ustreznosti takega projekta in posledičnem neangažiranju RKC v javni debati o tej tematiki; prav tako so v javnomnenjskih raziskavah Slovenci tradicionalno negativno nastrojeni do uživalcev kakršnihkoli drog in dekriminizacije mehkih drog ter tudi homoseksualcev in možnosti uzakonitve istospolnih skupnosti. Edino neskladje s tradicionalnimi nauki v tem okviru predstavlja področje evtanazije, saj jo večina podpira, res pa je, da je možno, da bi obsežnejša javna debata o tem in angažiranje konzervativne medicinske stroke to lahko povsem spremenilo. Vseeno pa je slednje zgolj domneva, zato se hipoteze ne more potrditi v celoti.

Podobno pa je tudi pri faktorju *referendum*. Obnašanje slovenskega volilnega telesa je po neuspešnem zbiranju podpisov za razpis referendumu o dekriminizaciji prostitucije rahlo teže razumeti, sploh glede na to, da je pred tem referendum o možnosti oplojevanja samskih žensk z biomedicinsko pomočjo pokazal dosti bolj netoleranten odnos Slovencev do pojavov s področja spolne etike. Verjetno se tudi istospolna partnerstva urejajo zgolj zaradi tega, ker lahko vlada desničarski opoziciji pred nos pomoli šop bruseljskih direktiv na tem področju, opozicija pa se zaveda možnosti znatnega upada ugleda države na področju zaščite človekovih pravic in posledičnih graj iz tujine, če bi prišla na plan z zahtevami po razpisu referendumu na to temo. Vseeno pa projekt morebitne legalizacije prostitucije še ni stekel, homoseksualna skupnost pa se tudi kljub uzakonitvi istospolnih zvez ne more nadejati možnosti posvojitve otrok. Poleg tega o vprašanju dekriminizacije mehkih drog tudi stroka še vedno razmišlja pogojno, vsekakor pa na tako velik korak, kot je ureditev področja na nizozemski ali belgijski način, sploh nihče ne namiguje, saj bi tako politiko na referendumu po vsej verjetnosti zavrnil tudi nizozemski »vox populi«¹². Spet pa iz te skupine izstopa fenomen evtanazije, ki ga nihče ne hiti urejevati, čeprav bi ga po javnomnenjskih raziskavah večji del volilnega telesa kljub nasprotovanju medicinske stroke podprl. V tem kontekstu je pomembno tudi vprašanje, kako bi na morebitno spremembo javnega mnenja vplivalo daljše

¹² glas ljudstva

pojavljanje tematike v medijih ter kasneje, kakšna struktura volilcev bi se morebitnega referenduma udeležila.

Za spremembo današnjega stanja bodo vsekakor potrebna leta dokazovanja pravic manjšin, pogumno odpiranje javnih razprav predvsem o temah, ki se do sedaj v javnosti niso pojavljale, vnašanje določenih obrobni tematik v učne načrte, uvedba stroge kaznovalne politike na področju netenja sovraštva proti katerikoli subkulturi in posledično relativiziranje slovenskega etnocentrizma. Za kaj takega pa je prvenstveno potrebno osveščati politike in jih skušati narediti bolj odgovorne, saj ravno zaradi njihovih občasnih izpadov ta država deluje precej bolj »tranzicijsko«, kot bi to večina želela.

Zato bi v poduk rad postregel še z zanimivo Szaszevo tezo (v Loeman, 2002:47), ki se sicer nanaša zgolj na droge, vendar so njena priporočila zlahka uporabljiva na vseh štirih obravnavanih področjih. Tako nam država ne more več omejevati stika z drogami, saj ravno svoboden dostop do drog zahteva bolj odgovornega uporabnika drog. Toda za to bi moralo biti poskrbljeno z ustrezno osveščenostjo, ne pa prepovedovanjem česarkoli. Svoboda popolnega razpolaganja z lastnim telesom je danes namreč še vedno privilegij in ne pravica, to pa nam v odnosu do državnih oblasti daje zgolj funkcijo pacienta, ne pa celostne osebnosti. Seveda svoboda ni garant za boljše življenje, vendar pa ima »pacient« vso pravico v svojem življenju izbrati tudi napačne možnosti, če s tem le ne ogroža življenja drugih. To je vse, kar bi mu morala država ponuditi, saj so tveganja sestavni del življenja vsakogar. Tak naj bi bil po mnenju Rothsteina (1992) tudi vidik vseh dosedanjih nizozemskih vlad.

In tak način razmišljanja bi moral postati lasten vsem tistim, ki v našem prostoru sprejemajo odločitve na področjih, ki so bolj občutljive narave. Nereševanje zadev ali njihovo reševanje v stilu »obstoječe ni nujno slabo« pač očitno ne delujeta več. Prohibicionistična represivna politika na kateremkoli področju na dolgi rok namreč ne more uspeti, saj tak način reševanja problema ne rešuje, ampak kvečjemu pomaga najti tržno nišo organiziranem kriminalu (Lukšič, 1999: 821-822).

Pri tem je včasih potrebno zahtevati nemogoče (a vseeno namen tega dela ni postati neohipijevski manifest), saj nevtralnost pri etičnih vprašanjih ne obstaja, ker tudi ljudje nimamo nevtralnih življenjskih stilov, glede na to, da nismo le roboti, ki bi zgolj izpolnjevali družbena pričakovanja. Vendar pa, če že ne drugega, imamo vsaj vso pravico, da smo o vprašanjih, ki se tičejo nas, vsaj konzultirani. A tudi izpolnjevanja te »pravice« pri nas še ni dostikrat zaslediti.

Prav tako imamo pravico od lastne države zahtevati, da na mednarodnem nivoju postopa dovolj samozavestno, da si upa privoščiti določene odklone od obstoječih norm na področju etičnih vprašanj, ne pa da modele drugih zgolj slepo posnema. Zato bi moralo biti za slovenske oblikovalce politik neideološko obravnavanje spornejših političnih vprašanj na prvem mestu (zdaj tu kraljuje strah pred tem, da bi postali podalpski »enfant terrible«). S takim odnosom bomo namreč za vedno ostali drugorazredna provinca, ki v Bruslju in drugod zgolj prijazno prikimava.

Nenazadnje upam, da v prihodnosti stopnja izpolnjevanja tega ne bo več v premosorazmerni korelaciji s strahom trenutne oblastniške garniture pred konzervativnostjo ljudskih množic. Če lahko uspeva prohibicionistična propaganda, je namreč vredno poskusiti tudi z ozaveščanjem. Nenazadnje lahko vsako detabuiziranje kvečjemu doprinese k dvigu kakovosti življenja, tega pa si verjetno želimo vsi.

VII. VIRI

➤ **strokovna literatura:**

Abraham, Marja (1999): Illicit drug use, Urbanization, and Lifestyle in the Netherlands, *Journal of Drug issues*, vol.29, no.3, 565-86

Adam, Frane (1994): Konservativizem, modernizem, postsocializem. V: Jernej Videtič, Igor Senčar (ur.): *Slovenija vrednote in prihodnost*, Ljubljana: ŠOU v Ljubljani: Slovenski akademski klub, 81-97

Algoet, Peter (2004): Neutrale euthanasie bestaat niet, *De Standaard*, 25.2.:13

Blagojević, Borislav, *et al.*, ur. (1970): *Pravni leksikon*, 2. izmenjeno i dopunjeno izd., Beograd: Savremena administracija

Boekhout van Solinge, Tim (1999): Dutch Drug Policy in a European Context, *Journal of Drug Issues* 29, 514

Boekhout van Solinge, Tim (1996): De Frans-Nederlandse drugbetrekkingen, *Amsterdams Drugtijdschrift*, št.2,12-14

Collins, Larry (1999a): Hollands half-baked Drug Experiment, *Foreign Affairs*, št.78, 83

Collins, Larry (1999b): Reply. Dazed and Confused, *Foreign Affairs*, št.78,136-139

De integrale aanpak van de prostitutie te Antwerpen, Rondetafelconferentie, Stad Antwerpen Burgerzaken, junij 2001

De Kort, Marcel (1995): Tussen Patient en delinquent. Geschiedenis van het Nederlandse drugsbeleid, Hilversum: Verloren, 53

De Rijck, Kim (2004): Euthanasie gebeurt met verkeerde middelen, De Standaard, 20.2.:5

Derks, Jack T.M., Marten I. Hockstra, Charles D. Kaplan: Integrating Care, Cure and Control, Drug Treatment System in the Netherlands(1998). V: Harald Klingemann, Geoffrey Hunt (ur.): Treatment Systems in an International Perspective: Drugs, Demons and Delinquents, Thousand Oaks, CA:Sage, 86-87

De Swaan, Abram (2002): Policy without Politics: Social, Cultural, and Linguistic affairs in the European Union, International Conference on Good Governance in Democratic Societies in Cross-Cultural Perspective, 25-27 April, Indian Institute of Management, Calcutta

Dobbelaere, Karel, *et al.*, ur.(2000): Verloren zekerheid. De Belgen en hun waarden, overtuigingen en houdingen, Koning Boudewijn Stichting, Tielt: Lannoo

Drugbeleid. Voortgangsrapportage (1997), Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, VWS, Den Haag

Friman, Richard H. (1996): NarcoDiplomacy, Exporting the US war on drugs, Ithaca: Cornell University Press,18-34

Harding, Stephen, David Phillips, Michael Fogarty, (1986): Contrasting Values in Western Europe, Unity, Diversity and Change, London: Macmillan, 9-18

Jones, Trevor (1995): Policing and democracy in the Netherlands, London: Policy studies institute, 40-70

Kerkhofs, Jan, *et al.*, ur. (1984): De stille ommekeer: oude en nieuwe waarden in het België van de jaren tachtig, Tielt: Lannoo

Kerkhofs, Jan *et al.*, ur.(1992): De versnelde ommekeer, Koning Boudewijnstichting, Tielt: Lannoo

Kuhar, Roman (2003): *Medijske podobe homoseksualnosti. Analiza slovenskih tiskanih medijev od 1970 do 2000*, Ljubljana: Mirovni inštitut (Zbirka Mediawatch)

Kurzer, Paulette (2001): *Markets and Moral Regulation, Cultural change in the European Union*, Cambridge (etc.): Cambridge University Press,

Lemmens, Paul H.H.M. & Garretsen, Henk F.L. (1998): *Unstable pragmatism. Dutch Drug Policy under national and international pressure*, *Addiction*, št.93,158

Lesbo, politična, socialna in kulturna revija, št.19/20: *Partnerstva*, ŠKUC-LL, Ljubljana, avgust 2003

Leuw, Ed, Haen Marshall, ur. (1994): *Between Prohibition and legalization: the Dutch experiment in Drug Policy*, New York: Kugler Publications

Loeman, Wesley (2002): *Decriminalisatie van softdrugs in België, Een economische Analyse*, UFSIA-Univesiteit Antwerpen,

Lukšič, Igor (1999): *Droga kot politično razmerje, Teorija in praksa*, letnik 36, 5/1999, Ljubljana:FDV, 820-826

Madely, John T.S. (1982): *Politics and the pulpit: the case of protestant Europe*, *West European Politics*, 5:149-71

Mason J.K., D. Mulligan (1996).: *Euthanasia by stages*, v: *Lancet* 347, 810-811

Nys, Herman (2004): *Euthanasie kan niet neutraal zijn*, *De Standaard*, 17.2., 9

Ozmec, Sebastjan (2003): *»Marihuana povzroča aids«*, *Mladina*, št.45, 14.11., 46-47

Q&A Drugs, A guide to Dutch policy (2002), Ministry of Foreign Affairs (DVL/VB): Den Haag,

Q&A Euthanasia, A guide to the Dutch Termination of Life on Request and Assisted Suicide (Review Procedures) Act (2001), Ministry of Foreign Affairs (DVL/VB): Den Haag,

Q&A Prostitution, Dutch policy on Prostitution (2000), Ministry of Foreign Affairs: Den Haag,

Rachels, James (1987): *Pravica do smrti. Evtanazija in morala*, Ljubljana: Cankarjeva založba

Rochon, Thomas R. (1999): *The Netherlands, negotiating sovereignty in an independent world*, Boulder CO: Westview Press

Rothstein, Bo (1992): *Just institutions matter: The moral and political logic of the Universal Welfare state*, New York: Cambridge University Press

Scheerer, Sebastian (1978): *The new Dutch and German drug laws, Social and political conditions for criminalization and decriminalization*, *Law and Society*, 12, 595-97

Szasz, Thomas S. (1993): *Motivacije za prenehanje najdaljše vojne 20.stoletja-vojne proti drogam*. V: M.Taradash (ur.): *Cena prohibicije drog*, Ljubljana: Taxus, 172-180

't Hart, A.C.: *Criminal law policy in the Netherlands*. V: Jan Van Dijk (1986): *Criminal law in action*, Arnhem: Gouda quint, 77-78

Takács, Judit (2003): *Position, State of development and role of sexual minority media in Hungary, The Netherlands and Slovenia*, Research Paper Prepared for the Peace Institute Fellowship Program 2002, Ljubljana: Mirovni inštitut

Tarlać, Goran: »Za geje je huje kot v času Miloševića«, intervju z Atilo Kovačem, srbskim gejevskim aktivistom (2003), *Mladina*, št.44, 3.11., 36-40

Teršek, Andraž (2001): Pravica do življenja in pravica umreti: ameriška in evropska ureditev. *Dignitas* 10: 178-221

Trontelj, Jože: O evtanaziji in drugih odločitvah o koncu življenja. V: Ada Polajnar-Pavčnik, Dragica Wedam-Lukić (ur.) (1998): *Pravo in medicina*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 310-47

Van der Horst, Han (2001): *The low sky, Understanding the Dutch, The book that makes the Netherlands familiar*, Schiedam: Scriptum Publishers

Van Ree, Erik (1996): *Tolerantie. Het »Osmaanse« versus het moderne model* V: Koen Koch, Paul Scheffer, ur.: *Het nut van Nederland. Opstellen over soevereiniteit en identiteit*, Amsterdam: Bert Bakker, 85-101

Veraghtert, Karel(1997): *De naoorlogse economie en het Marshallplan 1944-1960*. V: Van den Wijngaert, Mark, Lieve Beullens, ur.: *Oost West West Best, België onder de Koude Oorlog (1947-1989)*, Tielt: Lannoo, 67-84

Voglar, Dušan *et al.*, ur.(1995): *Enciklopedija Slovenije*, 9: Plo-PIs, Ljubljana: Mladinska knjiga, 380-381

Volasko, Peter(1994): *Konservativizem in liberalizem*. V: Jernej Videtič, Igor Senčar, (ur.): *Slovenija. Vrednote in prihodnost*, Ljubljana: ŠOU v Ljubljani. Slovenski akademski klub, 99-113

Voorhoeve J.C.C (1979): *Peace, profits and principles: a Study of Dutch foreign policy*, The Hague: Martinus Nijhoff

➤ **Dokumenti (deklaracije / resolucije / konvencije):**

Evtanazija, Dokument 9898, Svet Evrope, 2003:

http://assembly.coe.int/Documents/WorkingDocs/Doc03/EDOC9898.htm#_ftn5,

15.3.2004 (Dokumenti 1)

Resolucija o nacionalnem programu na področju drog 2003-2008, Vlada Republike Slovenije, Komisija za droge, December 2002, 26.2.2004 (Dokumenti 2)

Deklaracija o smernicah za zmanjšanje povpraševanja po drogah:
<http://www.un.org/ga/20special/demand.htm>, 1.3.2004 (Dokumenti 3)

Uredba o razvrstitvi prepovedanih drog:
<http://www.uradzdroge.gov.si/zakoni/Uredba%20o%20razvrstitvi%20prepovedanih%20drog.pdf>, 1.3.2004 (Dokumenti 4)

Priporočilo 1418: Zaščita človekovih pravic in dostojanstva neozdravljivo bolnih in umirajočih: <http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/ta99/erec1418.htm>, 15.3.2004 (Dokumenti 5)

➤ **internet:**

<http://www.uradzdroge.gov.si/droge2.php>, 5.11.2003 (Internet 1)

http://assembly.coe.int/Documents/WorkingDocs/Doc03/EDOC9898.htm#_ftn5, 14.3.2004 (Internet2)

http://med.over.net/zasvojenost/droge_konoplja.htm, 14.3.2004 (Internet 3)

<http://image.thelancet.com/extras/03art3297web.pdf>, 10.12.2003(Internet 4)

The Termination of Life on Request and Assisted Suicide (Review Procedures)Act, April2002: www.minbuza.nl/default.asp?CMS_ITEM=MBZ416729, 19.10.2003 (Internet 5)

www.minbuza.nl/default.asp?CMS_ITEM=1350D92085C44ECFA0F943ADF62AA01AX3X56561X27, 19.10.2003 (Internet 6)

http://www.religioustolerance.org/hom_marh.htm, 10.10.2003 (Internet 7)

http://minsoc.fgov.be/old/en/federal_drug_policy.htm, 16.11.2003 (Internet 8)

<http://www.studentstart.be/WetgevingBelgie/>, 16.11.2003 (Internet 9)

<http://www.polfed.be/fedpol/veiligheid/fenomenen/drugs3.htm>, 16.11.2003 (Internet 10)

http://www.just.fgov.be/nl_htm/informatie/htm_justitie_atotz/drugs-11-06-2003.html, 16.11.2003 (Internet 11)

http://www.rws.be/over_rws/vragen_detail.mv?, 5.12.2003 (Internet 12)

<http://www.bartleby.com/61/46/E0244600.html>, 8.10.2003 (Internet 13)

<http://www.gva.be/dossiers/-e/euthanasie/dossier.asp>, 8.12.2003 (Internet 14)

http://www.religioustolerance.org/hom_mar10.htm, 12.11.2003 (Internet 15)

http://www.advocate.com/html/stories/885/885_belgium.asp, 27.10.2003 (Internet 16)

<http://www.gaybelgium.be/content/EpueEkuZuEfZDFOzVB.shtml>, 11.12.2003, (Internet 17)

http://www.dz-rs.si/si/aktualno/spremljanje_zakonodaje/sprejeti_zakoni/sprejeti_zakoni.html, 2.3.2004 (Internet 18)

<http://www.d66.nl> (Dittrich, B., 10 april 2000: Beren op het pad naar de achterdeur van de coffeeshop?), 8.12.2003 (Internet 19)

Mladina, št.16, 24.april 2001, <http://www.mladina.si/tednik/200116/clanek/zlobec16/>, 11.1.2004 (Internet 20)

http://www.dz-rs.si/si/aktualno/spremljanje_zakonodaje/sprejeti_zakoni/sprejeti_zakoni.html, 2.3.2004 (Internet 21)

Ustava Republike Slovenije na:

http://www.dz-rs.si/si/aktualno/spremljanje_zakonodaje/ustava/ustava.html, 2.3.2004, (Internet 22)

<http://www.uem-rs.si/slo/publikacije/drugoporocilo/10.html>, 5.2.2004 (Internet 23)

<http://marela.uni-mb.si/skzp/Zanimivosti/Clanki/Bohak/Evtanazija.htm>, 25.2.2004 (Internet 24)

Droge, Tvoj vodnik, Urad za droge,

http://www.uradzadroge.gov.si/doc_docs/publikacija_droge_.pdf, 5.11.2003 (Internet 25)

Mladina, 18. avgust 2003, <http://www.mladina.si/tednik/200333/clanek/intervju/>, 18.1.2004 (Internet 26)

Zakon o prekrških zoper javni red in mir,

http://193.41.36.136/bazeul/URED/2003/110/B/52_4828_5120.htm, 10.3.2004 (Internet 27)

Dosje »11 let države, 11 let homofobije« <http://www.ljudmila.org/siqrd/dosje.php>, 15.2.2004 (Internet 28)

http://www.ilga.org/Information/legal_survey/europe/slovenia.htm, 15.2.2004 (Internet 29)

Mladina, 17. december 2001, <http://www.mladina.si/tednik/200150/clanek/prostitucija>, 8.1.2004 (Internet 30)

http://www.religioustolerance.org/hom_mar10.htmnship, 8.11.2003 (Internet 31)

<http://www.ljudmila.org/~siqrd/oznanila/index.htm>, 16.12.2003 (Internet 32)

<http://www.drustvo-legebitra.si/clanek.php?id=32>, 7.2.2004 (Internet 33)

<http://www.sloveniatimes.com/kontent.php?topic=2>, 18.3. 2004(Internet 34)

http://www.dz-rs.si/si/aktualno/spremljanje_zakonodaje/sprejeti_zakoni/sprejeti_zakoni.html, 5.2.2004 (Internet 35)

http://www.siol.net/novice/default.asp?page_id=2&article_id=1203110213553326, 5.11.2003 (Internet 36)

http://www2.gov.si/zak/Pre_Zak.nsf/0/d0e68ef5e421943bc1256cf7002cb526?OpenDocument, 13.2.2004 (Internet 37)

<http://weed.bedroombeatz.com/main/wetgeving/wetgeving.html>, 17.11.2003 (Internet 38)

http://www.justitie.nl/publicaties/rapporten_en_notas/het_pad_naar_de_achterdeur.asp, 1.12.2003 (Internet 39)

<http://www.nrc.nl/W2/Lab/Profiel/Drugs/beleid.html>, 5.12.2003 (Internet 40)

<http://www.mladina.si/dnevnik/40447/>, 6.1.2004 (Internet 41)

<http://www.drustvo-legebitra.si/clanek.php?id=65>, 2.3.2004 (Internet 42)

Pajnik, Mojca: Polarizacija prostitucije: biznis ali javna nemoralna,
<http://mediawatch.ljudmila.org/bilten/seznam/17/analiza/>, 21.3.2004 (Internet 43)

Paulin, Alenka (2003):Nova diskriminacija homoseksualcev, Poročijo se lahko, otrok pa ne smejo imeti, <http://www.drustvo-legebitra.si/clanek.php?id=24>, 25.3.2004 (Internet 44)

http://www.stopvaw.org/Litigating_International_Human_Rights_Violations_in_Domestic_Courts_using_Universal_Jurisdiction.html, 22.5.2004 (Internet 45)

<http://www.standaard.be/archief/dag/index.asp?snel=0&datum=08/12/2003&prev=DS>
T08122003_006, 22.5.2004, (Internet 46)

<http://vestnik.szd.si/st3-11/st3-11-639-642.htm>, 25.5.2004, Internet 47

http://eldd-cma.emcdda.eu.int/comparative_doc/Decriminalisation_Legal_Approaches.pdf, 26.5.2004, Internet 48

<http://encyclopedia.thefreedictionary.com/recreational%20drug%20use>, 27.5.2004,
Internet 49

<http://www.mladina.si/dnevnik/41126/>, 28.5.2004, Internet 50

http://www.coe.int/T/E/Social_cohesion/Pompidou_Group/, 28.5.2004, Internet 51

<http://www.mnz.si/si/196.php>, 28.5.2004, Internet 52

<http://www.unodc.org/unodc/en/cnd.html>, 28.5.2004, Internet 53

<http://www.un.ro/undcp.html>, 28.5.2004, Internet 54

<http://www.xs4all.nl/~mrgraaf/prostitution.htm>, 28.5.2004, Internet 55

http://www.mladina.si/tednik/200415/clanek/uvo-uvodnik--jani_sever/, 28.5.2004,
Internet 56

VIII. PRILOGE

PRILOGA 1:

➤ **KAZENSKI ZAKONIK REPUBLIKE SLOVENIJE na**

http://www.uradzadroge.gov.si/zakoni/KAZENSKI_ZAKONIK.pdf

Neupravičena proizvodnja in promet z mamili
196. člena

(1) Kdor neupravičeno proizvaja, predeluje, prodaja ali ponuja naprodaj, ali zaradi prodaje kupuje, hrani ali prenaša, ali posreduje pri prodaji ali nakupu, ali kako drugače neupravičeno daje v promet substance ali preparate, ki so razglašeni za mamila, se kaznuje z zaporom od enega do desetih let.

(2) če stori dejanje iz prejšnjega odstavka več oseb, ki so se združile za izvrševanje takih dejanj, ali če je storilec tega dejanja organiziral mrežo prekupčevalcev ali posrednikov, se storilec kaznuje z zaporom najmanj treh let.

(3) Kdor brez pooblastila izdeluje, nabavlja, ima ali daje v uporabo opremo, material ali substance, za katere ve, da so namenjene za proizvodnjo mamil, se kaznuje z zaporom od šestih mesecev do petih let.

(4) Mamila in sredstva za njihovo izdelovanje se vzamejo.
Omogočanje uživanja mamil
197. člen

(1) Kdor napelje drugega k uživanju mamila ali mu da mamilo, da ga uživa on ali kdo drug, ali kdor da na razpolago prostore za uživanje mamila, ali kako drugače omogoči drugemu, da uživa mamilo, se kaznuje z zaporom od treh mesecev do petih let.

(2) če je dejanje iz prejšnjega odstavka storjeno proti mladoletniku ali proti več osebam, se storilec kaznuje z zaporom od enega do desetih let.

(3) Mamila in pripomočki za njihovo uživanje se vzamejo.

➤ **PRILOGA 2:**

Zakon o proizvodnji in prometu s prepovedanimi drogami:

<http://www.uradzadroge.gov.si/zakoni/Zakon%20o%20proizvodnji%20in%20prometu%20s%20prepovedanimi%20drogami.pdf>

33. člen

Z denarno kaznijo od 50.000 tolarjev do 150.000 tolarjev ali z zaporom do 30 dni se kaznuje za prekršek, kdor ima v posesti prepovedane droge v nasprotju določbami tega zakona.

Z denarno kaznijo od 10.000 tolarjev do 50.000 tolarjev ali z zaporom do 5 dni se kaznuje za prekršek, kdor ima v posesti manjšo količino prepovedane droge za enkratno lastno uporabo.

Skladno z določbami zakona o prekrških se sme mileje kaznovati tisti storilec prekrška iz prvega odstavka tega člena, ki ima v posesti manjšo količino prepovedane droge za enkratno lastno uporabo in storilec prekrška iz prejšnjega odstavka, če prostovoljno vstopi v program zdravljenja uživalcev prepovedanih drog ali socialno varstvene programe, ki jih potrdira Zdravstveni svet ali Svet za droge.

➤ **PRILOGA 3:**

Dataset: [SJM993] Slovensko javno mnenje 1999/3 : Evropska raziskava vrednot

VariableV228 : kaditi marihuano

PreQuestion Text

Q65. PROSIM VAS, DA MI ZA VSAKO OD NAŠTETIH STVARI POVESTE, ALI JO LAHKO PO VAŠEM MNENJU VEDNO OPRAVIČIMO, ALI JE NIKOLI NE MOREMO OPRAVIČITI, ALI PA GRE ZA NEKAJ VMESNEGA?

Literal Question

V228 kaditi marihuano ali hašiš

Descriptive Text

lahko vedno opravičimo

Descriptive Text

nikoli ne moremo opravičiti

Descriptive Text

ne vem

Descriptive Text

b.o.

Value	Categories	N	
1	lahko vedno opravicimo	36	3,6%
2	2	10	1,0%
3	3	24	2,4%
4	4	15	1,5%
5	5	58	5,8%
6	6	23	2,3%
7	7	24	2,4%
8	8	52	5,2%
9	9	77	7,7%
10	nikoli ne moremo opraviciti	676	67,3%
99	ne vem	10	1,0%
0	b.o.	1	

➤ **PRILOGA 4:**

Dataset: [SJM993] Slovensko javno mnenje 1999/3 : Evropska raziskava vrednot

VariableV235 : evtanazija

PreQuestion Text

Q65. PROSIM VAS, DA MI ZA VSAKO OD NAŠTETIH STVARI POVESTE, ALI JO LAHKO PO VAŠEM MNENJU VEDNO OPRAVIČIMO, ALI JE NIKOLI NE MOREMO OPRAVIČITI, ALI PA GRE ZA NEKAJ VMESNEGA?

Literal Question

V235 evtanazija (končati življenje neozdravljivo bolnega)

Descriptive Text

lahko vedno opravičimo

Descriptive Text

nikoli ne moremo opravičiti

Descriptive Text

ne vem

Descriptive Text

b.o.

Value	Categories	N		
1	lahko vedno opravicimo	208		20,8%
2	2	48		4,8%
3	3	62		6,2%
4	4	51		5,1%
5	5	155		15,5%
6	6	37		3,7%
7	7	26		2,6%
8	8	50		5,0%
9	9	52		5,2%
10	nikoli ne moremo opraviciti	261		26,2%
99	ne vem	48		4,8%
0	b.o.	8		

VIR: Arhiv družboslovnih podatkov, SJM 993
<http://193.2.106.169:8080/nesstarlight/index.jsp>

➤ **PRILOGA 5:**

Dataset: [SJM993] Slovensko javno mnenje 1999/3 : Evropska raziskava vrednot

VariableO35 : prostitucija

PreQuestion Text

Q65. PROSIM VAS, DA MI ZA VSAKO OD NAŠTETIH STVARI POVESTE, ALI JO LAHKO PO VAŠEM MNENJU VEDNO OPRAVIČIMO, ALI JE NIKOLI NE MOREMO OPRAVIČITI, ALI PA GRE ZA NEKAJ VMESNEGA?

Literal Question

O35 prostitucija

Descriptive Text

lahko vedno opravičimo

Descriptive Text

nikoli ne moremo opravičiti

Descriptive Text

ne vem

Descriptive Text

b.o.

Value	Categories	N
1	lahko vedno opravicimo	67 ■ 6,7%
2	2	26 ■ 2,6%
3	3	26 ■ 2,6%
4	4	28 ■ 2,8%
5	5	118 ■ 11,8%
6	6	45 ■ 4,5%
7	7	39 ■ 3,9%
8	8	71 ■ 7,1%
9	9	75 ■ 7,5%
10	nikoli ne moremo opraviciti	487 ■ 48,7%
99	ne vem	17 ■ 1,7%
0	b.o.	7

<http://193.2.106.169:8080/nesstarlight/index.jsp>

➤ **PRILOGA 6:**

MEDNARODNI KONVENANT ZN O DRŽAVLJANSKIH IN POLITIČNIH PRAVICAH

Article 6 General comment on its implementation

1. Every human being has the inherent right to life. This right shall be protected by law. No one shall be arbitrarily deprived of his life.
2. In countries which have not abolished the death penalty, sentence of death may be imposed only for the most serious crimes in accordance with the law in force at the time of the commission of the crime and not contrary to the provisions of the present Covenant and to the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide. This penalty can only be carried out pursuant to a final judgement rendered by a competent court.
3. When deprivation of life constitutes the crime of genocide, it is understood that nothing in this article shall authorize any State Party to the present Covenant to derogate in any way from any obligation assumed under the provisions of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide.
4. Anyone sentenced to death shall have the right to seek pardon or commutation of the sentence. Amnesty, pardon or commutation of the sentence of death may be granted in all cases.
5. Sentence of death shall not be imposed for crimes committed by persons below eighteen years of age and shall not be carried out on pregnant women.
6. Nothing in this article shall be invoked to delay or to prevent the abolition of capital punishment by any State Party to the present Covenant.

VIR: http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/a_ccpr.htm

➤ **PRILOGA 7:**

EVROPSKA KONVENCIJA O ČLOVEKOVIH PRAVICAH:
ARTICLE 2:

1. Everyone's right to life shall be protected by law. No one shall be deprived of his life intentionally save in the execution of a sentence of a court following his conviction of a crime for which this penalty is provided by law.
2. Deprivation of life shall not be regarded as inflicted in contravention of this article when it results from the use of force which is no more than absolutely necessary:
 - (a) in defence of any person from unlawful violence;
 - (b) in order to effect a lawful arrest or to prevent escape of a person lawfully detained;
 - (c) in action lawfully taken for the purpose of quelling a riot or insurrection.

<http://www.hri.org/docs/ECHR50.html#C.Art2>

➤ **PRILOGA 8:**

Dataset: [SJM993] Slovensko javno mnenje 1999/3 : Evropska raziskava vrednot

VariableV6 : vera

PreQuestion Text

Q1. PROSIM POVEJTE, KAKO POMEMBNA JE VSAKA OD NAŠTETIH STVARI V VAŠEM ŽIVLJENJU?

Literal Question

V6 vera

Descriptive Text

zelo pomembna

Descriptive Text

precej pomembna

Descriptive Text

ne preveč pomembna

Descriptive Text

sploh ni pomembna

Descriptive Text

ne vem

Descriptive Text

b.o.

Value	Categories	N		
1	zelo pomembno	123		12,3%
2	precej pomembno	243		24,2%
3	ne prevec pomembno	378		37,6%
4	sploh ni pomembno	258		25,7%
9	ne vem	2		0,2%
0	b.o.	2		

VIR: <http://193.2.106.169:8080/nesstarlight/index.jsp>

➤ **PRILOGA 9:**

Dataset: [SJM993] Slovensko javno mnenje 1999/3 : Evropska raziskava vrednot

VariableV111 : Ustrezni odgovori cerkve na moralne probleme

PreQuestion Text

Q29. ČE GOVORIMO NA SPLOŠNO, ALI MISLITE, DA VAŠA CERKEV/CERKVE V SLOVENIJI DAJE(JO) USTREZNE ODGOVORE NA ... (preberete in obkrožite en odgovor) Navodilo: za tiste, ki pripadajo neki veroizpovedi, vprašajte: VAŠA cerkev! Za tiste, ki ne pripadajo nobeni veroizpovedi, vprašajte: CERKVE!

Literal Question

V111 moralne probleme in stiske posameznika

Descriptive Text

da

Descriptive Text

ne

Descriptive Text

ne vem

Descriptive Text

b.o.

Value	Categories	N		
1	da	378		37,9%
2	ne	464		46,5%
9	ne vem	155		15,5%
0	b.o.	9		

Summary statistics

Valid cases 997

Invalid cases 9

This variable is numeric

VIR: <http://193.2.106.169:8080/nesstarlight/index.jsp>

➤ **PRILOGA 10:**

Dataset: [SJM993] Slovensko javno mnenje 1999/3 : Evropska raziskava vrednot

VariableV105 : KAKO POGOSTO HODITE K VERSKIM OBREDOM?

Literal Question

Q25. ČE NE UPOŠTEVATE POROK, POGREBOV IN KRSTOV, KAKO POGOSTO HODITE V ZADNJEM ČASU K VERSKIM OBREDOM? /V105/

Descriptive Text

več kot enkrat na teden

Descriptive Text

enkrat na teden

Descriptive Text

enkrat na mesec

Descriptive Text

na dan božiča in za veliko noč

Descriptive Text

ob drugih posebnih praznikih

Descriptive Text

enkrat na leto

Descriptive Text

manj pogosto

Descriptive Text

nikoli, praktično nikoli

Descriptive Text

ne vem

Descriptive Text

b.o.

Value	Categories	N		
1	vec kot 1x teden	22		2,2%
2	1x teden	148		14,9%
3	1x mesec	134		13,5%
4	za bozic,veliko noc	166		16,7%
5	ob drugih praznikih	76		7,7%
6	1x leto	71		7,2%

7	manj pogosto	74		7,5%
8	prakticno nikoli	298		30,0%
9	ne vem	4		0,4%
0	b. o.	13		

VIR: <http://193.2.106.169:8080/nesstarlight/index.jsp>

➤ **PRILOGA 11:**

VPRAŠALNIK O STANJU NA OBRAVNAVANIH PODROČJIH ZA SOCIOLOGA DR. CHAUMONTA Z UNIVERZE FUSL V BRUSLJU

Matej Dornik: **The possibilities of transferring the Dutch and Belgian policies in the field of *Euthanasia, Gay marriages, Prostitution and Soft drugs* in the adapted manner to the case of Slovenia**

Interview with Prof. dr. Jean Michel Chaumont, FUSL Brussels, 10.11.2003

1. Soft drugs, euthanasia, prostitution, gay marriages. Why could those issues be tackled few years ago in Belgium and not before?

Basically because the pro-christian government that has been ruling Belgium for decades has been replaced by a left-wing government which decided to tackle these issues finally, especially because they were of the opinion that things that are taking place anyway (practice of euthanasia) should be dealt with on a legislative level as well.

2. Are you of the opinion that Belgium is only copying the policies of The Netherlands in this field? And if yes, why would that be the case?

It cannot be said that Belgium is copying the policies of The Netherlands on any of those fields since those issues are being dealt with in a completely different manner.

3. Do you think that the Belgian people are really so liberal or do you think that in case they could decide upon the policies that were imposed on them on a referendum things would be different today?

No, they aren't that liberal at all, that's why I'm pretty sure that a will of people on a referendum would not support these policies.

4. Why in your opinion is it not possible for gay people to adopt children in Belgium and do you think that might change soon?

It is still not possible to adopt children because this issue needs to be carried out in a continuous manner which means that it might happen in the next years, since the public debate on it is taking place already, although it is true that it isn't very intensive yet.

5. Were you expecting a bigger public engagement of the Catholic Church (especially with the law concerning euthanasia) when those issues have been tackled?

One could expect that but the thing is that euthanasia was a common practice in Belgium for years but everyone was hypocritical about it and didn't talk about it. So when the law was passed the Catholic Church didn't start with the campaign against it but has only kind of taken it into consideration.

6. Why do you think EU is dealing only with homosexuality and not with other issues in this field (there were no documents issued by European institutions concerning euthanasia, soft drugs or prostitution)?

Because this is the only issue where European countries can reach a consensus on. It is namely dealing with the rights of a marginalized group whose human rights should be granted anyway, so by allowing them to get married nothing revolutionary would happen. On other issues EU countries are having completely different ideas on how to sort them out (e.g. the Dutch law on prostitution with brothels and legalizing the "activities" of a prostitute and a customer vs. the Swedish law on defining prostitution as a non-desirable part of social life and penalizing only the customers. And prostitution should always be seen as part of the "trafficking with people" problem.

7. Do you have any data showing the increase of the number of people involved in prostitution after this area has been decriminalised?

Offering services as a prostitute has never been illegal in Belgium, while brothels are still not allowed. The authorities have tried to take care of this question by helping to organise the prostitutes into self-managing groups so that they wouldn't be controlled by pimps, but the whole thing didn't work out. So today we can more or less still only talk about the authorities tolerating the whole thing and not really try to sort things out properly.

8. At present moment nobody in Belgium seems to be knowing to which extent soft drugs are being decriminalised. Could you explain that and tell me, why this is the case (that nobody knows about it namely)?

This is the case because the "law" that was passed (it is actually only a directive from the minister of public health which is directly binding only on public organs which need to carry out the aims of these directives in practice, while it is not directly binding on people who follow them; of course in the end they need to, but there is a symbolic difference between the two) consists of a strange formulation, namely that police and other public services should be prohibiting only the "problematic use of soft drugs". The problem is that nobody knows what that is since it is not specified anywhere, which gives the police a much bigger authority than they are actually supposed to have (the police can decide whether the user was problematic enough for them to start prosecuting him or her).

9. Has the fact that Belgium is a catholic country contributed to a later dealing with those issues in comparison to the neighbouring The Netherlands? Do you think that if a country is surrounded with conservative catholic countries it is possible for her not to start tackling these issues just in order not to become isolated?

In my opinion it has contributed a great deal to it, but of course it cannot be said that this was the only factor. The same goes for the second question.

10. Is, according to you, the Dutch example of solving the questions in this area the one that European countries should follow? If not, which characteristics of this model are wrong and why?

The policies of The Netherlands on those issues can of course be a role-model to other countries but on the other hand I'm not sure if they're really so liberal when it comes to carrying out those policies.

11. Are you of the opinion that people are becoming less open-minded concerning these issues (as it is the case with the attitude towards immigrants)?

No, certainly not. According to all of the recent research in this field it can be claimed that people are generally more and more in favour of pursuing those policies, that's why this can not be compared to the "immigrants issue".

12. Are you of the opinion that if EU starts publishing documents (non-obligatory directives) on all of these issues that countries would start dealing with it faster?

We might assume that, but the thing is that EU countries are really far from the consensus on those issues.

13. To which extent, do you think, countries are dealing with those issues just because they tend to improve their image of an advanced country?

To some extent certainly, but one could hardly say this is one of the main reasons.

14. Would you agree that there was not enough public debate in Belgium about these issues when their legal status has been sorted? Do you think that in case of more extensive public debate and negative vox populi these fields could not have been tackled that fast?

We might say that things were really sorted out quite quickly, but on the other hand none of these issues has been considered of extreme importance to Belgium (the life of Belgians was not changed dramatically when those issues were tackled), that's why the public debate that was taking place then was in my opinion adequate. Especially according to the fact that we were always listening to the same things and the same people when those things were debated.

15. Do you miss any elements in the Belgian laws concerning those fields (for instance, the possibility of adopting a child by a gay couple or specifying a certain amount of soft drugs that would not be prosecuted?)

I think that in time all of the "missing elements" will be added to the existing laws. They just need some time to be "settled down".

16. Which of those policies, do you think, should be tackled as last and why (for the countries that have just started dealing with those issues)?

???

17. Is in any of these areas, in your opinion, Belgium more advanced than The Netherlands? Are there supposed to be any changes in the legal field in the near future concerning these issues?

It's difficult to say which one is "more advanced" because it's difficult to compare their policies on those issues. And concerning the changes, I think most of the changes will be "dutch-minded" (more liberal) and not "swedish-minded" (more strict).

18. Which was the decisive factor in The Netherlands, in your opinion, that they started tackling these issues (especially their law on drugs which is always criticized abroad, particularly in France)?

???

19. Do you think that any country in Europe will go under risk of being isolated by its neighbours and impose very advanced policies on these and other areas?

???

➤ **PRILOGA 12:**

ODGOVOR DR.LUKŠIČA NA VPRAŠANJE O STRAHU SLOVENSКИH STRANK PRED REFERENDUMOM, elektronska pošta z dne 18.3.2004:

Mislím, da problem ni toliko v strankah, temveč v konservativni drží strok na Slovenskem zlasti medicine inn prava s tega področja, potem pa šele drže ljudstva in nazadnje strank. Politični konsenz se praviloma najprej dosega v strokovnih krogih, potem pa gre v eksplicitno politíčne akterje.

Igor

➤ **PRILOGA 13:**

Odgovor RKC z dne 18.3.2004

Pošiljam vam odgovore na vprašanja, ki jih je za vas pripravil dr. Ivan Štuhec!

1. V kolikšni meri se namerava slovenska RKC javno angažirati ob napovedovanem sprejetju zakona o registraciji istospolnih partnerstev?

Ad. 1. RKC zagovarja stališče, da izzenačenje heteroseksualnih in homoseksualnih skupnosti ni sprejemljivo. Zato bo nasprotovala morebitnemu zakonu, ki vprašanja istospolnih skupnosti ne bi jasno razlikoval od zakonodaje, ki ureja družinska razmerja med moškim in žensko.

2.Kakšno je mnenje slovenske RKC o odpiranju javnih debat o evtanaziji in njeni morebitni uzakonitvi?

Ad 2. Takšno kot katoliške Cerkve drugod. Za katoličane evtanazija ne pride v poštev in je napad na človekovo dostojanstvo in na pojmovanje življenja, ki je Božji dar.

3. Imate kakršnokoli stališče do mehkih drog oziroma nizozemskega in belgijskega modela dekriminalizacije le-teh? Menite, da bi se v primeru poskusa dekriminalizacije v Sloveniji v javno debato morala vključiti tudi RKC?

Ad 3. Vse kar škoduje človekovemu organizmu in s tem življenju, je od nekdaj predmet stališč katoliške Cerkve. Tudi pri vprašanju drog je RKC odločno na stališču, da legalizacija pomeni uvajanje škodljivih stvari v družbo, kot nekaj, kar ni sporno, ker je dovoljeno. S tem se ustvarja vrednostni red, ki tolerira človeku škodljive snovi, zato se bo RKC v primeru legalizacije gotovo oglasila. Ima za to tudi vse moralne razloge, saj je tista, ki s svojimi komunami pozna in razume situacijo ljudi, ki so zapadli v odvisnost.

4. Zakaj slovenska RKC ni javnosti posredovala stališča do dekriminalizacije prostitucije, ko se je ta zgodila v Sloveniji? Je res, da je bil razlog za to neenotno mnenje moralnih teologov o

tej tematiki?

Ad 4. Pri dekriminizaciji prostitucije je bila sprožena akcija za referendum. Do nje je prišlo prej, preden so bila izčrpana druga sredstva, recimo poseben zakon o tem vprašanju, ki bi ga lahko predlagala katerakoli stranka. Ni prav, da je prostitucija zgolj dekriminilzirana, hkrati pa zakonsko ni urejena. Država je dolžna to zakonsko urediti. Za Cerkev je prostitucija ne glede na zakon nekaj slabega in za človekovo dostojanstvo ponižujočega. Glede tega med moralnimi teologi obstaja soglasje. V političnem kontekstu, v katerem se je sprožila razprava o dekriminizaciji, je v Cerkvi prevladalo mnenje, da se v razpravo ne vključi, ker niso bila izčrpana vsa pravna sredstva, s katerimi bi lahko vprašanje ustrezno uredili.

➤ **PRILOGA 14:**

Dataset: [SJM993] Slovensko javno mnenje 1999/3 : Evropska raziskava vrednot

VariableV232 : homoseksualnost

PreQuestion Text

Q65. PROSIM VAS, DA MI ZA VSAKO OD NAŠTETIH STVARI POVESTE, ALI JO LAHKO PO VAŠEM MNENJU VEDNO OPRAVIČIMO, ALI JE NIKOLI NE MOREMO OPRAVIČITI, ALI PA GRE ZA NEKAJ VMESNEGA?

Literal Question

V232 homoseksualnost

Descriptive Text

lahko vedno opravičimo

Descriptive Text

nikoli ne moremo opravičiti

Descriptive Text

ne vem

Descriptive Text

b.o.

Value	Categories	N		
1	lahko vedno opravicimo	203		20,3%
2	2	40		4,0%
3	3	39		3,9%
4	4	23		2,3%
5	5	127		12,7%
6	6	28		2,8%
7	7	23		2,3%
8	8	45		4,5%
9	9	37		3,7%

10	nikoli ne moremo opravičiti	403		40,4%
99	ne vem	30		3,0%
0	b.o.	8		

VIR: <http://193.2.106.169:8080/nesstarlight/index.jsp>

➤ **PRILOGA 15:**

VPRAŠALNIK ZA STRANKE

a) LDS (elektronska pošta, z dne 24.3.2004):

Mlada liberalna demokracija pošiljam odgovore na vprašanja.

LP Stane Štraus, predsednik MLD

1. Mehke droge:

- a) Ali bi vaša stranka podprla morebiten predlog liberalizacije politike do drog v smislu dekriminalizacije mehkih drog in če da, bi se v tem primeru zgledovali po Nizozemski in njenemu modelu s >coffeeshopi<? DA
- b) Ali bi vaša stranka, v primeru, da se s takim predlogom ne bi >strinjali, zagrozila z zbiranjem podpisov za razpis referendum? NE
- c) Ali se vaši stranki zdi smiselno, da bi zakon opredelil razliko med mehкими in trdimi drogami in določili dovoljeno količino mehkih drog za osebno uporabo? DA
- d) Kako pomemben bi bil za odločitev vaše stranke na tem področju morebiten obstoj smernic EU-ja? POMEMBEN
- e) Imate kakršnekoli podatke o neustreznosti nizozemskega ali belgijskega modela politike do drog (npr. statistični podatki o večjem deležu zasvojenecv kot v drugih državah)? NE
- f) Se vaši stranki zdi ustrezno enačenje izdelkov iz alkohola, tobaka in konoplje v tolikšni meri, da bi jih obravnaval en zakon? NE

2.. Prostitucija:

- a) Ali ste se v vaši stranki strinjali z dekriminalizacijo

prostitucije? Kaj pa z zbiranjem podpisov za referendum o preprečitvi te zakonske spremembe? DA. NASPROTUJEMO

b) Bi v primeru nadaljnega postopanja na tem področju v smeri še večje liberalizacije (npr. legalizacija javnih hiš) vaša stranka začela zbirati podpise za referendum proti taki politiki? NE

c) Ste seznanjeni s podatkom, po klasifikaciji katerega organa EU je prostitucija definirana kot eden izmed poklicev? NE

d) Imate kakršnekoli podatke o neustreznosti nizozemskega modela politike do prostitucije (npr. statistični podatki o povečanju števila prostitut in prostitutov kot v drugih državah ob legalizaciji)? NE

e) Imate mnenje o tem, zakaj se Rimskokatoliška Cerkev v Sloveniji ob javni debati o dekriminalizacije prostitucije v Sloveniji ni javno angažirala? PREDVIDEVAMO, DA SI NI ŽELELA ŠE BOLJ POSLABŠATI PODOBE V JAVNOSTI

3.. Evtanazija:

a) Ste v vaši stranki mnenja, da bi se bilo potrebno začeti tudi ukvarjati s problematiko evtanazije in zakaj? DA. KER GRE ZA ZELO REALNE IN TEŽKE OKOLIŠČINE, V KATERIH SE NAHAJAJO NEKATERI LJUDJE, KI SO NEOZDRAVLJIVO BOLNI IN PRI TEM ZELO TRPIJO

b) Kakšno mnenje bi v tem primeru zavzela vaša stranka? Kje bi se potrudila pridobiti argumente za svojo držo? POZITIVNO. ARGUMENTOV JE DOVOLJ, TAKO V REALNEM ŽIVLJENJU KOT V NAŠI POLITIČNI (LIBERALNI) DOKTRINI IN DEJSTVU, DA SE POSAMEZNIKI LAHKO SAMI ODLOČAJO O SVOJEM ŽIVLJENJU

c) Je v primeru legalizacije evtanazije možno od vaše stranke pričakovati pobudo za zbiranje podpisov za razpis referenduma? NE

4.. Poroke istospolnih partnerjev:

a) Iz katerih morebitnih vzgibov vaša stranka ne bi podprla zakona o registraciji skupnosti istospolnih partnerjev, če bi ta vseboval alinejo o možnosti posvojitve otrok za take pare? DRUŽBA MORDA ŠE NI PRIPRAVLJENA NA TAKŠNO UREDITEV

b) Bi vas v zakonu motila beseda >poroka< namesto >registracija<? NE

c) Je na vaše mnenje odločilno vplival poziv iz institucij EU, da je treba to področje urediti? NE

d) Zakaj, po vašem mnenju, se v EU ne trudijo regulirati ostalih treh področij (evtanazija, prostitucija, mehke droge), to pa? MENIMO, DA TUDI OSTALA PODROČJA PRIDEJO NA VRSTO, TRENUTNO PA ŠE MANJKATA DRUŽBENI KONSENZ IN POLITIČNI POGUM

➤ **PRILOGA 16:**

MATEJ KOŠIR, URAD ZA DROGE:

- ali bo v novi nacionalni strategiji do drog prišlo do klasifikacije drog na mehke in trde
- če da, se nagibate k določitvi dovoljene količine mehkih drog za osebno rabo
- imate kakršnekoli podatke, da nizozemska verzija boja proti drogam daje slabše rezultate kot siceršnja vojna proti drogam
- na osnovi katerih mednarodnih sporazumov Slovenija ne more popolnoma legalizirati področja drog
- če bi se država odločila področje urediti tako, da bi sama trg zalagala z mehкими drogami (torej imela za to posebne plantaže, še naprej pa bi bilo prepovedano vsakršno drugo trgovanje z drogami) bi bilo to v neskladju z mednarodnimi sporazumi
- je za Slovenijo v kakršnemkoli pogledu sprejemljiv nizozemski model politike do drog
- je bil v slovenskem parlamentu kdaj podana prošnja za dekriminalizacijo mehkih drog?

➤ **PRILOGA 17:**

a) izračunan delež problematičnih uporabnikov trdih drog v EU*

država	Število na 1000 prebivalcev*
Nizozemska	2,6
Nemčija	3,2
Avstrija	3,2
Finska	3,6
Danska	4,0
Francija	4,3
Švedska	4,7
Španija	5,5
Irska	5,7
Združeno Kraljestvo	6,7
Italija	7,8
Portugalska	9,0
Luksemburg	9,3

Vir: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA), Annual Report 2002

* med prebivalci (15-64 let), ki so v zadnjem letu uživali droge. Za Grčijo, Belgijo in Norveško ni podatkov

**podatki za Švedsko vključujejo tudi problematične uporabnike izdelkov iz konoplje (8% anketiranega vzorca)

Vir: Q&A Drugs, A guide to Dutch policy, International Information and Communication Division (DVL/VB), Ministry of Foreign Affairs, Den Haag, 2002. Na: http://www.minbuza.nl/default.asp?CMS_TCP=tcpAsset&id=175A6D3F70164607A386D43B61DC135FX2X42819X14

b) Kako nevarni so alkohol, tobak in konoplja?

STOPNJA TVEGANJA	alkohol	tobak	konoplja
psihološka odvisnost	***	***	*
fizična odvisnost	***	***	0
poškodba jeter	**	0	0
okvare srca	*	***	?
okvare želodca	*	*	0
okvare dihal	0	***	***
možganske okvare	**	0	?
prometne nesreče	***	0	**

*** visoko tveganje

** določeno tveganje

* nizko tveganje

? ni zadostnih podatkov

0 ni tveganj

Vir: Q&A Drugs, A guide to Dutch policy, International Information and Communication Division (DVL/VB), Ministry of Foreign Affairs, Den Haag, 2002. Na:

http://www.minbuza.nl/default.asp?CMS_TCP=tcpAsset&id=175A6D3F70164607A386D43B61DC135FX2X42819X14

3. Uporaba kanabisa v Zahodni Evropi, ZDA, Kanadi in Avstraliji, v odstotkih

država	leto	Užival(a) enkrat ali večkrat	Užival(a) pred kratkim
Belgija (Valonija)	1998/99	21	?
Finska	1998	10	3
Švedska	2000	13	1
Grčija	1998	13	4
Zahodna Nemčija	2000	21	6
Francija	2002	26	10
Nizozemska	2001	21	6

Španija	1999	20	7
Anglija&Wales	2000	27	9
Danska	2000	24	4
Švica	1997	19	5
ZDA	2000	34	8
Kanada	2000	35	11
Avstralija	2001	33	13

OPOMBA: Starostni razpon je segal od spodnje meje 12-18 let pa do zgornje 60-70 let. Na Nizozemskem je bil starostni razpon anketirancev med 15 in 64 leti. To lahko povzroči statistične variacije.

VIR: Q&A Drugs, A guide to Dutch policy, International Information and Communication Division (DVL/VB), Ministry of Foreign Affairs, Den Haag, 2002. Na:

http://www.minbuza.nl/default.asp?CMS_TCP=tcpAsset&id=175A6D3F70164607A386D43B61DC135FX2X42819X14

➤ PRILOGA 18:

VIR: http://www.minbuza.nl/default.asp?CMS_ITEM=1350D92085C44ECFA0F943ADF62AA01AX3X56561X27

poroka	registrirano partnerstvo
zaobljube: standardne	zaobljube: pari jih izberejo sami
Cerkveni obred: možen šele po civilni sklenitvi zveze	Cerkveni obred: lahko tudi prej
Prekinitev zveze: to lahko storijo le sodišča	Prekinitev zveze: lahko sama partnerja, če se oba strinjata
<p>Pravna odgovornost do otrok:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Po zakonu sta oba poročena partnerja že avtomatsko legalna starša otrok. - Pri poroki dveh žensk, mora nebiološka mati otroka posvojiti, da postane priznana kot njegov starš. - Pri poroki dveh moških mora biološki oče najprej priznati očetovstvo nad otrokom, njegov partner pa ga posvojiti, da je tako priznan kot njegov starš. 	<p>Pravna odgovornost do otrok:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Po zakonu sta oba poročena partnerja že avtomatsko legalna starša otrok, rojenih v taki zvezi, vendar pa mora moški priznati očetovstvo. - Isto kot pri poroki. - Isto kot pri poroki.
<p>Starševske dolžnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Partnerja sta oba nosilca starševskih dolžnosti za otroke, rojene v zakonu. 	<p>Starševske dolžnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Partnerja različnih spolov sta oba nosilca starševskih dolžnosti za otroke, rojene po

poroka	registrirano partnerstvo
<p>dolžnosti za otroke, rojene v zakonu.</p> <p>- Istospolni partnerici sta obe nosilki starševskih dolžnosti za otroka, rojenega v zakonu, v primeru da oče ni že pred rojstvom otroka prevzel očetovstva.</p>	<p>sklenitvi partnerstva, razen če ni tretja oseba že pred otrokovim rojstvom priznala očetovstva.</p> <p>- Če sta oba starša ženski, sta obe nosilki starševskih dolžnosti za otroke, rojene po sklenitvi partnerstva, razen če ni otrokov biloški oče že pred otrokovim rojstvom priznal očetovstva.</p> <p>- Sodišča lahko dvema moškima podelijo skupne starševske dolžnosti.</p>

➤ **PRILOGA 19:**

ODNOS BELGIJCEV DO ETIČNIH VPRAŠANJ NA DESETSTOPENJSKI LESTVICI (1-SPLOH NE SPREJEMAM, 10-POPOLNOMA SPREJEMAM)

	evropa I		belgija		I nizozemska		I francija	
	1990	1981	1990	1981	1990	1981	1990	
prostitucija	3.20	2.88	3.35	4.87	5.49	3.21	3.22	
homoseksualnost	3.92	3.04	3.88	5.91	7.20	3.44	3.92	
evtanazija	4.38	3.54	5.08	5.59	5.90	4.86	5.18	

Prirejeno po: *Tabela3: indeks permisivnosti "osebna etika" v Belgiji, Evropi in sosednjih državah; 1990 in 1981 (na desetstopenjski lestvici).*

V: Kerkhofs, Jan, et al., ur. (1992): *De versnelde ommekeer*, Koning Boudewijnstichting, Tielt:Lannoo, 1992

➤ **PRILOGA 20:**

Odgovor z belgijske škofovske konference, elektronska pošta z dne 8.11.2003: (OPOMBA: naslednji odgovori so okleščena verzija predhodnega razgovora z g.Toonom Osaerjem, tiskovnim predstavnikom belgijske škofovske konference, 3.11.2003):

Dear Mr Dornik

Here are the brief answers on your questions:

a) legalisation of euthanasia: the Belgian bishops have on several occasions expressed their attitude against euthanasia. They made for the first time a strong declaration against it already in 1994 and it was distributed on a very large scale (more than 950.000 copies on a population of 10.000.000

people), since then they issued on regular basis pressreleases on the topic and after the legalisation the president of the bishops conference was in all the media present to condemn the new law.

b) decriminalisation of soft drugs: the bishops are very clearly opposed and expressed it publicly

c) legalisation of same-sex marriages: same situation, and already in 1998 there was a declaration of the bishops

d) possibilities of legalising prostitution: firmly opposed

e) Has Belgian Church ever been warned in Vatican for not taking positions concerning those issues that would be strict enough? No! Because the bishops took clear positions!

Kind regards,

Toon Osaer

➤ **PRILOGA 21:**

ČZP DELO - STIK
Oddelek za tržne raziskave
Dunajska 5, Ljubljana

Telefonska raziskava

EVTANAZIJA
(NEDELO)

december 2000

Oddelek za tržne raziskave

REZULTATI

1. Ali bi podprli uzakonitev evtanazije v Sloveniji?

	Frekvenca	Odstotki
1. da	211	58,9
2. ne	67	18,7
3. ne vem	80	22,3
	-----	-----
Skupaj	358	100,0

2. V katerem primeru bi se odločili za evtanazijo?

	Frekvenca	Odstotki
1. V nobenem primeru	88	24,6
2. Če bi bil neozdravljivo bolan*	59	16,5
3. če bi zaradi neozdravljive bolezni trpel hude bolečine*	134	37,4
4. če bi bili zaradi neozdravljive bolezni nepokreten in nemočen *	137	38,3
5. Ne vem	83	23,2
	-----	-----
Skupaj	383	107,0

Možnih več odgovorov, odstotki so računani od numerusa

*prikazan je delež odgovora »da, v tem primeru bi se verjetno odločil za evtanazijo«.

Katero obliko evtanazije bi podprli?

	Abs.	Odstotki
1. Omogočanje samomora (zdravnik predpiše snov, ki omogoči smrt)	21	10,0
2. Pomoč pri samomoru (zdravnik vbrizga snov, ki povzroči smrt)	86	40,8
3. opustitev zdravljenja (bolnika se ne zdravi več, kar povzroči smrt)	11	5,2
4. opustitev umetnega vzdrževanja življenjskih funkcij	29	13,7
5. Terapijo z dvojnimi učinkom (odmerke zdravil se poveča toliko, da povzročijo smrt)	12	5,7
6. Nobene od teh	5	2,4
7. Ne vem	61	28,9

Možnih več odgovorov, odstotki računani od numerusa tistih, ki podpirajo evtanazijo

➤ **PRILOGA 22:**

ČZP DELO - STIK
Oddelek za tržne raziskave
Dunajska 5, Ljubljana

Telefonska raziskava

STRPNOST SLOVENCEV
(NEDELO)

JULIJ 2001

Oddelek za tržne raziskave

ne	!	94	23.2
ne vem	!	35	8.6

	!	SKUPAJ	405 100.0
=====			

Bi dovolili, da vašega otroka cuva kdo, ki je istospolno usmerjen?

ODGOVORI		abs.	%
da	!	108	26.7
ne	!	244	60.2
ne vem	!	53	13.1

	!	SKUPAJ	405 100.0
=====			

➤ **PRILOGA 23:**

ČZP DELO - STIK
Oddelek za tržne raziskave
Dunajska 5, Ljubljana

Telefonska raziskava

LEGALIZACIJA PROSTITUCIJE
(NEDELO)

december 2001

Oddelek za tržne raziskave

REZULTATI

1. Ali podpirate legalizacijo prostitucije (pri nas)?

ODGOVORI	abs.	%
1. da	192	43.9
2. ne	168	38.4
3. ne vem	77	17.6
SKUPAJ	437	100.0

2. Kateri od naštetih razlogov najbolj govorijo v prid legalizacije?

	Abs.	%
ker je nekaj, česar ni mogoče prepovedati, bolje legalizirati	44	22,9
ker bo tako od tega nekaj imela tudi država v obliki davkov in drugih prispevkov	34	17,7
ker bo tako bolje poskrbljeno za večjo socialno in zdravstveno varnost prostitutk	74	38,5
ker bodo na ta način zdravstveno bolj zaščitene stranke prostitutk....	34	17,7
Drugo	18	9,4
ne vem	5	2,6
	209	108,8

Samo tisti, ki legalizacijo podpirajo, več odgovorov, odstotki so računani od numerusa 192. pod drugo so respondentje navedli:

Vse naštet	10
vsak naj dela, kar hoče	1
bi vedeli koliko je tega v resnici	1
ker je sploh ni mogoče preprečiti	1
ker je to kot vsak drug poklic	1
ker bo z legalizacijo manj kriminala	1
nadzor	1
ker so OK ženske	1
znebiti se Ukrajink	1

3. Kateri od naštetih razlogov po vašem mnenju govorijo proti legalizaciji?

		%
1. ker bi to pomenilo legalizacijo trgovine z belim blagom	18	10,7
2. ker to pomeni izkoriščanje žensk	23	13,7
3. ker potegne za sabo ostale kriminalne dejavnosti, kot so mamila	38	22,6
4. ker je v nasprotju s krščansko vero	13	7,7
5. ker nihče ne bo hotel stanovati blizu bordela	1	0,6
6. ker to povečuje možnosti razširjanja nalezljivih bolezni, zlasti aidsa	44	26,2
7. Drugo	19	11,3
8. Ne vem	22	13,1
	178	105,9

Samo tisti, ki legalizacije ne podpirajo, več odgovorov, odstotki so računani od numerusa 168. pod drugo so respondentje navedli:

vse	9
ker je tega že preveč	2
ker bodo trpele žene	1
to ni prav	1
to ni dostojanstveno	1
ker je nepoštena dejavnost	1
dovolj je drugega dela	1
ni nekaj lepšega	1
ker je v Sloveniji premalo denarja, da bi še za to dajali	1
prostitucijo je treba preprečiti, ne pa legalizirati	1

4. Legalizaciji česa bi bili bolj naklonjeni?

ODGOVORI	abs.	%
1. Prostitucije	156	35.7
2. Marihuane	48	11.0
3. odločno sem proti obojem	169	38.7
4. odločno sem za oboje	14	3.2
5. Ne vem	50	11.4
SKUPAJ	437	100.0

5. Ste že kdaj srečali prostitutko?

ODGOVORI	abs.	%
1. Da	133	30.4
2. Ne	304	69.6
SKUPAJ	437	100.0

6. Ali mislite, da je prostitucija v Sloveniji dovolj velik problem, da je to področje potrebno urediti zakonsko?

ODGOVORI	abs.	%
1. Da	235	53.8
2. Ne	105	24.0
3. Ne vem	97	22.2
SKUPAJ	437	100.0

→ **PRILOGA 24:**

ČZP DELO - STIK
Oddelek za tržne raziskave
Dunajska 5, Ljubljana

Telefonska raziskava

MARIHUANA

(NEDELO)

maj 2001

Oddelek za tržne raziskave

2. Menite, da je uživanje marihuane na splošno škodljivo?

ODGOVORI	abs.	%
1. Da	335	75.5
2. Ne	55	12.4
3. Ne vem	54	12.2
SKUPAJ	444	100.0

3. Bi podprli dekriminalizacijo proizvodnje, prometa in posedovanja marihuane za osebno rabo? (To pomeni, da tisti, ki za svojo osebno uporabo vzgaja, poseduje in uživa marihuano, za to ne bi bil kaznovan)*

ODGOVORI	abs.	%
1. Da	111	25.0
2. Ne	283	63.7
3. Ne vem	50	11.3
SKUPAJ	444	100.0

*Dodatno pojasnilo, ki so ga anketarji prebrali vprašanim.

"Bi podprli dekriminalizacijo proizvodnje, prometa in posedovanja marihuane za osebno rabo", glede na starost?

Crosstab

			V3			Total
			da	ne	ne vem	
ROJEN	DO 25 LET	Count	17	17	1	35
		% within ROJEN	48,6%	48,6%	2,9%	100,0%
	26 DO 35 LET	Count	20	48	6	74
		% within ROJEN	27,0%	64,9%	8,1%	100,0%
	36 DO 45 LET	Count	22	42	11	75
		% within ROJEN	29,3%	56,0%	14,7%	100,0%
	46 DO 55 LET	Count	25	64	10	99
		% within ROJEN	25,3%	64,6%	10,1%	100,0%
	56 DO 65 LET	Count	14	49	4	67
		% within ROJEN	20,9%	73,1%	6,0%	100,0%
	66 DO 75 LET	Count	11	39	7	57
		% within ROJEN	19,3%	68,4%	12,3%	100,0%
	NAD 75 LET	Count	2	18	8	28
		% within ROJEN	7,1%	64,3%	28,6%	100,0%
Total		Count	111	277	47	435
		% within ROJEN	25,5%	63,7%	10,8%	100,0%

Večina vprašanih v vseh starostnih segmentih legalizacije ne podpira, razen pri tistih, ki so mlajši od 25 let; pri teh sta deleža "za" in "proti" skorajda enaka.

➤ **PRILOGA 25:**

ČZP DELO - STIK
Oddelek za tržne raziskave
Dunajska 5, Ljubljana

Telefonska raziskava

KONOPLJA

(NEDELO)

JULIJ 2001

Oddelek za tržne raziskave

8. Ali ste za legalizacijo marihuane v Sloveniji?

ODGOVORI	abs.	%
1.da	81	20.0
2.ne	268	66.2
3.ne vem, neodločen	56	13,8
	SKUPAJ	405 100

opomba: Križanja so pokazala, da tisti, ki podpirajo legalizacijo tudi večinoma bolj obveščeni (poznajo razliko med industrijsko in indijsko konopljo, vedo kaj je THC...)Delež tistih, ki ne podpirajo legalizacije je v vseh izobrazbenih segmentih višji od 60%, največ takih, ki legalizacijo podpirajo je med tistimi z višjo in visoko izobrazbo (okoli 30%). Legalizacijo bolj podpirajo tisti, ki živijo v mestu (predvsem v manjših mestih),bolj moški kot ženske in predvsem mlajši kot starejši. (trend je pri starosti takle: od 18 pa vse do 55 leta je delež tistih, ki so proti legalizaciji okoli 60% ali manj, pri starejših pa delež tistih, ki so proti naraste na skoraj 80%. V starostnih razredih od 18 pa vse do 45 leta je delež tistih, ki bi podprli legalizacijo praktično enak, okoli 30,5%, v razredih od 56 let in več pa je ta delež okoli 10% in manj.

